

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΟΣΤ'

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1998

ΑΡΙΘ. 6

Ἅγιον Ὅρος καὶ πολιτισμὸς*

Ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὶς περιοχὲς τῆς ἀγωνιζομένης μέσα στὶς κοινωνικὲς συναρτήσεις Ἐκκλησίας εἶναι φανερά καὶ στὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχες εἴτε προϋπήρξαν Ἀγιορείτες λόγοι ἢ ἐνάρετοι μοναχοί, εἴτε συνδέθηκαν κατὰ διαφόρους τρόπους μὲ τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ὁ ὑπεύθυνος συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ «Πρωτάτον» Ἀγιορεί-

ἴσον ἀφορᾷ στὸ ἔργο τῶν ἐξομολόγων - πνευματικῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἅς ἐπιτραπῆ νὰ ἀναφέρωμε δειγματοληπτικῶς τὰ ἐξῆς παραδείγματα:

α) Ὅταν τὸ ἔτος 1995, ἔνεκα ἐκτεταμένης πυρκαϊᾶς, κατεστράφη μέγα μέρος τῶν δασῶν τῆς Πεντέλης, ὅλοι οἱ Ἕλληνες μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα παρακολουθοῦσαν στὴν τηλεόρασι ἢ ἄκουαν στὸ ραδιόφωνο, ὅτι τεράστιες φλόγες ἐπὶ πολλὴν ὥρα ἐπιμόνων εἶχαν περιζῶσει καὶ ἄγγιζαν τὸν ἀρχαιολογικῆς ἀξίας Ἱ. Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καλισσιῶν, τὰ γύρω κελιά καὶ τὸν μανδρότοιχό του. Ὅλοι τότε ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς ραδιοεκφωνητὲς καὶ τηλεπαρουσιαστὲς καὶ ἀπὸ τὸν Τύπο ὄχι μόνον τὴν θαυματουργικὴ διάσωσι τοῦ Ἱεροῦ αὐτοῦ Οἴκου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἔμεινεν ἀλώβητος ἐνῶ τὰ πάντα πέριξ καὶ μέχρις αὐτοῦ εἶχαν κατακαῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτι κάποιος «παπα-Φώτης», ποῦ ἐμψυχῶνει τὸ πνευματικὸ αὐτὸ κέντρο, μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ στὶς προτροπὲς νὰ φύγῃ γιὰ νὰ σωθῆ καὶ προτίμησε νὰ μείνῃ ἐκεῖ προσευχόμενος καὶ βέβαιος ὢν γιὰ τὴν διάσωσι τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ ἀληθινὸ πνευματικὸ ἰατρεῖο. Ὁ ἄγνωστος σὲ πολλοὺς «παπα-Φώτης», γιὰ τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἄκουσαν ἐκείνην τὴν ἡμέρα, εἶναι ὁ Ἀγιορείτης Ἱερομόναχος Πανσο. Ἀρχιμ. πατὴρ Φώτιος Σκάνδαλος, ποῦ ἐκεῖ μέσα στὴν ὑποβλητικὴ ἐρημιὰ τοῦ πεντελικοῦ τοπίου διαδέχθηκε στὸ ἔργο τῆς Ἱεράς Ἐξομολογήσεως καὶ τῆς Θείας Λατρείας τὸν ἀείμνηστο καὶ μακαριστὸ πατέρα Πορφύριο. Ὁ πατὴρ Φώτιος, συνεχίζοντας καὶ ἀνανεώνοντας τὴν μακραίωνα παράδοσι τῶν Ἐξομολόγων - Πνευματικῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τοῦ πατρὸς Πορφυρίου, βοηθεῖ τὰ πλήθη τῶν ἐξομολο-

Τοῦ κ. **ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικοῦ Μέλους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

τῆς Μοναχὸς Μωυσῆς, σ' ἓνα πρόσφατο ἐξαίρετο ἄρθρο του ὑπὸ τὸν τίτλο «Μορφὲς τοῦ Ἄθω - Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχες καὶ Ἅγιον Ὅρος», ἀναφέρει σχετικῶς τοὺς ἅγιο Νήφωνα Β' (ιε'-ιστ' αἰών), Μάξιμο Δ' (ιε' αἰών), Ἰωάσαφ Β' τὸν Μεγαλοπρεπῆ (ιστ' αἰών), Μητροφάνη Γ' (ιστ' αἰών), Ματθαῖο Β' (ιζ' αἰών), Ἀνθιμο Β' (ιζ' αἰών), Ἀθανάσιο Β' τὸν Πατελάρον (ιζ' αἰών), Διονύσιον Γ' Βάρδαλην (ιζ' αἰών), Καλλίνικον Β' τὸν Ἀκαρνάνα (ιζ'-ιη' αἰών), τὸν Ἱερεμίαν Γ' (ιη' αἰών), Σεραφεῖμ Α' τὸν Ἀκαρνάνα (ιη' αἰών), Κύριλλο Ε' τὸν Καράκαλλον (ιη' αἰών), Σεραφεῖμ Β' (ιη' αἰών), Σαμουὴλ Χαντζερῆν (ιη' αἰών), Θεοδόσιον Β' (ιη' αἰών), Προκόπιον Πελεκάσην (ιη'-ιθ' αἰών), Νεόφυτον Ζ' (ιη'-ιθ' αἰών), Γρηγόριον Ε' (ιη'-ιθ' αἰών), Κύριλλον ΣΤ' (ιη'-ιθ' αἰών), Ἀγαθάγγελον (ιθ' αἰών), Ἰωακείμ Β' (ιθ' αἰών), Ἰωακείμ Γ' (ιθ'-κ' αἰών), Νεόφυτον Η' (ιθ'-κ' αἰών) καὶ Μελέτιον Δ. Μεταξάκην (ιθ'-κ' αἰών). Ἐπίσης ὁ ἀρθρογράφος Μοναχὸς ἀναφέρει τὴν πρὸς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀγάπη τῶν ἀειμνήστων Πατριαρχῶν Ἀθηναγόρου (ιθ'-κ' αἰών) καὶ Δημητρίου (κ' αἰών), ὡς καὶ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου¹⁴³.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 132 τοῦ ὑπ' ἀρ. 5 τεύχους.
143. Μοναχοῦ Μωυσῆ Ἀγιορείτου, Μοναχοὶ Πατριάρχες

καὶ Ἅγιον Ὅρος, περ. «Πρωτάτον», Μάιος - Αὐγουστος 1997, ἀρ. 65-66, σσ. 64-70, ὅπου παρατίθενται ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες «μὲ τὴ βοήθεια τοῦ καλοτύπου βιβλίου Ὁ Πατριάρχης τοῦ Γένους - Ἀπὸ τὴν ἀλωση τῆς Πόλης ἕως σήμερα», ποῦ εἶναι ἐπιμελημένη ἐκδόσι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, Βόλος 1995».

γουμενων, που και απο μεγάλες αποστάσεις προστρέχουν εις αυτον για να σκύψουν το κεφαλι τους κάτω απο το λυτρωτικό πετραχήλι του, να βιώσουν, κατα τη διατύπωση του Rudolf Otto¹⁴⁴, αλληλοπεριχωρούμενα και έναρμονισμένα το *mysterium tremendum* και το *mysterium fascinosum*, δηλ. αφ' ενός την απωσι του δέους εκ της επιβαλλομένης συνετής αυστηρότητας του πνευματικού κατα την αξιολόγηση και αντιμετώπιση των εις αυτον εξαγορευομένων πταισμάτων, και αφ' ετέρου την μυστική γοητεία και την έλξη της εκ πατρικού και ποιμαντικού ενδιαφέροντος αγάπης του, η οποία βοηθεί τους εξομολογουμένους να έπουλύνουν τις πνευματικές πληγές τους, να εκδιώκουν τις Έρινυες της ενοχής και την παντός ειδους ύπαρξιακή αγωνία και πίεση και ν' αποκτούν την εν Χριστώ αληθινή έλευθερία, αναγέννηση και ανακαινιση.

β) Παρομοίαν εκ μέρους των Ἀγιορειτών πραγματοποιήσι των κοινωνικών αξιών και της αγάπης γνωρίζουν πλείστοι προσκνητηές του Ἁγίου Ὄρους κατα την επικοινωνία τους είτε με ιερομονάχους εξομολόγους της Ἀθωνικής Πολιτείας (όπως και άλλων μοναστικών κέντρων), είτε ακούοντας σοφές συμβουλές απο την εμπειρία σοφών γερόντων μοναχών.

γ) Οί εκδηλώσεις της προς τους συνανθρώπους αγάπης Ἀγιορειτών Πατέρων είναι γνωστές σε όλκληρη την Οικουμένη. Όταν ο γραφών έγραψε το Ὀδοιπορικόν της επισκέψεώς του στα Ἑλληνορθόδοξα Κέντρα της Αυστραλίας, παρουσίασεν ειδικήν εκτενή παράγραφο υπό τον τίτλο «Τὸ Ἅγιον Ὄρος στους Ἀντίποδες». Στην παράγραφο αυτή προέβαλε το άρθρο του Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀριανζού κ. Ἰωσήφ υπό τον τίτλο «Ἅγιον Ὄρος και Αὐστραλία», το όποιο άρθρο αποτελεί λαμπρό και μνημειώδες λογοτεχνικό δείγμα νεοελληνικού πεζού λόγου και θα έπρεπε να καταλάβη περίοπτη θέση στα Νεοελληνικά αναγνώσματα των Ἑλληνοπαίδων. Στο άρθρο αυτό, επισημαίνονται, εκτός των άλλων, και τα εξής, τα όποια ας επιτραπή να παραθέσωμε, διότι εντάσσονται ἄριστα στην οργανική ολότητα της σειράς των άρθρων, που αναφέρονται στις σχέσεις Ἁγίου Ὄρους και Πολιτισμοῦ:

«Πάνω απο όλα τα αγιασμένα βουνά – τονίζει ο Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀριανζού κ. Ἰωσήφ – στέκετ' ο Ἄθως, τ' Ἅγιον Ὄρος, που για περισσότερα απο χίλια χρόνια αγιάζεται και αγιάζει, μεταμορφώνει και μεταμορφώνεται, φωτίζει και φωτίζεται, παρηγοριέται και παρηγορεῖ, κάτω απο το ἅγιο Μαφόριο της Παναγίας, που τον ξεχώρισε σαν κληρο δικό της και σαν Περιβόλι της...

»Στο βουνό αυτό κατ' εξοχήν, τον εξαίσιον Ἄθωνα, «αἶρει τους ὀφθαλμούς του» ο λαός μας και βρίσκει βοήθεια. Οί μελανείμονες ἔνσαρκοι ἄγγελιοι που γεμίζουν τα σπήλαια και τις όπες του, τα ἀλίπτυπα βράχια του, τους γκρεμούς και τις χαράδρες του, τα Ἀσκητήρια και τα Καθίσματα, τα μεγαλόπρεπα Βυζαντινά του Βασιλομοναστήρια και τις Σκήτες, ἀρησίκοσοι ἀλλά φιλόανθρωποι, δέν αποστέρουν να σπεύσουν σε βοήθεια των «θαλαττευόντων» στο πέλαγος των θλίψεων της ζωής και «των σκανδάλων πάντων του πολεμήτορος».

»Τὸ φιλόανθρωπο πετραχήλι τους, η σοφή ὀρμήνεια τους, ο παρηγορητικός τους λόγος, το ἅγιο παράδειγμα της χριστομίμητης αγάπης τους, η διάχυτη και στη μορφή τους έσωτερική ειρήνη, το γαληνό τους βλέμμα, η βλογημένη διάκρισή τους και η θεοπειθής τους προσευχή, είναι η μεγαλύτερη παραμυθία και το πιό ουσιαστικό στήριγμα των πιστών!... Κι είναι αυτό ακριβώς που δέν διαθέτουν τα βουνά της Αὐστραλίας!... Ὅλα τα έχει ο βλογημένος τούτος τόπος, έξον απο τη χάρη ενός Ἁγίου Ὄρους!... Κι η έλλειψη δέν είναι καθόλου ἀσήμαντη κι ἀμελητέα!...

»Ὅμως, ο Θεός βρήκε τον τρόπο να παρηγορήσει τον εδώ αγωνιζόμενο λαό Του! Του έστειλε Ἀρχιεπίσκοπο και Ποιμενάρχη ἄνδρα που έχει γευτεί τη χρησιότητα του Ἁγίου Ὄρους και των Ἀγιορειτών και σέβεται τον Ἄθωνα και εύλαβεῖται τους Ὀσίους του!...

»Ἐτσι, ο Ἀρχιεπίσκοπος Στυλιανός φρόντισε να μεταφέρει... το Ἅγιον Ὄρος στους Ἀντίποδες!... Για πάνω απο δεκαπέντε χρόνια, τώρα, μετακαλεῖ έτησίως ένα - δύο Ἀγιορείτες Πνευματικούς, συνήθως την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής, που περιέρχονται ύπομονετικά όλη την Πέμπτη Ἡπειρο, δεχόμενοι την εξομολόγηση των πιστών, παρηγορώντας, νουθετώντας, διαλύοντας ἀμφιβολίες, στηριζοντας στην Πίστη, συμφιλιώνοντας, οδηγώντας σε θεογνωσία... Ὄνόματα όπως του Γέροντος Παϊσίου, του Ἡγουμένου Βασιλείου της Μονής των Ἰβήρων, του π. Θεολόγου και του π. Ἐφραίμ Σιμωνοπετριτών, του π. Παναρέτου και π. Μελετίου Γρηγοριατών, του π. Δαμασκηνού, του π. Συμεών, του π. Ἰγνατίου Σταυρονικητιανού και άλλων, δέθηκαν στενότερα με την πνευματική πορεία των συμπαροίκων. Ὅμως, πάνω απ' όλα, το όνομα του π. Τύχωνος, Ἡγουμένου σήμερα της Μονής Σταυρονικήτα, δέθηκε νομίζω πιό πολὺ απ' όλα τ' άλλα. Γιατι ο π. Τύχων, με την εύλογία του Γέροντός του Ἡγουμένου Βασιλείου που ενωρίτερα κατενόησε τις ιδιαίτερες ανάγκες της Αὐστραλίας κι ανταποκρίθηκε με πολλή φιλαδέλφια στις σχετικές

144. Πρβλ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ Φιλοσοφία της Θρησκείας του Rudolf Otto, Ἀθήναι, 1987.

ἐκκλησίες τοῦ Ποιμενάρχου μας, ἦλθε ἐπὶ ἐπτὰ συνεχεῖς χρονιές, ἀφήνοντας τὸ Μοναστήρι του, τὴν ἀσφάλεια τοῦ κελλίου του, τὴ γλυκύτητα τῆς ἡσυχίας, τὴν ἴδια θὰ ἴεγα τὴν προσωπικὴ του προκοπή, πιστὸς στὸ ἴμῃδεις τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου ἕκαστος” (Α΄ Κορ. ι΄ 24), καὶ ὠργωσε ἱεραποστολικῶς τὴν Αὐστραλία, σὰν ἄλλος Ἅγιο - Κοσμάς Αἰτωλὸς (Ἁγιορείτης ἄλλωστε ἦταν κι ἐκεῖνος!), ἀπὸ Σίδνεϋ μέχρι Ντάργουϊν, κι ἀπὸ Βρισβάνη μέχρι Πέρθη, κι ἀπὸ Μελβούρνη καὶ Κάμπερρα μέχρι Ἀδελαΐδα κι ὄχι λίγα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς ἐνδοχώρας, ἀθόρυβα, ταπεινά, ἡσυχᾶ, ἀγόγγυστα, θυσιαστικά, μὲ γνήσιο ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, ἀκούραστος, ἀβαρῆς, ὑπομονετικός, γλυκὺς, φιλάδελφος, “σὰν τὴν καλὴν ἡμέρα” – ὅπως λέμε στὴν Κρήτη!

»Εἶπε κάποτε ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπός μας πὸς ὁ π. Τύχων θὰ περάσει στὴν Ἱστορία ὡς “Τύχων ὁ Αὐστραλὸς”. Καὶ δὲν εἶχε, νομίζω, καθόλου ἄδικο! Ὅλοι οἱ Ἁγιορείτες πού μᾶς ἦλθαν ἐδῶ, κι ἰδιαίτερα ὁ συντονιστὴς τοῦ προγράμματος τῶν εὐλογημένων ἐπισκέψεων π. Βασίλειος, εἶναι εὐεργέτες μας. Τὸ ἴδιο κι ὅσοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἔλθουν προσωπικά, μᾶς στηρίζουν μὲ τίς ἀγίες προσευχές τους...

»Ὅταν τὸ 1977 ὁ Γέροντας Παῖσιος ἦλθε στὴν Αὐστραλία μαζί μὲ τὸν π. Βασίλειο, Ἠγούμενο τότε τῆς Σταυρονικήτα, εἶπε, ὅπως μὲ πληροφοροῦν: “Υπάρχουν πολλὰ προβλήματα ἐδῶ στὴν Αὐστραλία, γιατί ὁ τόπος αὐτὸς δὲν ἀνέδειξε ἀκόμη κάποιον Ἅγιο. Πιστεύω ὅμως ὅτι καὶ ἡ Αὐστραλία θὰ ἀναδείξει στὸ μέλλον Ἅγιους, μέσα ἀπὸ τοὺς τόσοι πιστοὺς πού ἀγωνίζονται ἐδῶ τὸν καλὸ ἀγῶνα, καὶ τότε τὰ πράγματα θὰ ἀλλάξουν”... Κι ἐμεῖς μὲ τὴ σειρά μας πιστεύουμε ὅτι, δι’ εὐχῶν του καὶ ὄλων τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων, καὶ μὲ τὴν ἐξακολουθητικὴ κατ’ ἔτος ἔξοδο τῶν Πνευματικῶν στὴν Αὐστραλία εἰς βοήθειαν καὶ στηριγμὸν τῶν πιστῶν καὶ συμπαράστασι στὸ ἔργο τῆς μαρτυρικῆς μας Ἐκκλησίας, τὰ λόγια τοῦ Γέροντος Παΐσιου θὰ ἐπαληθευθοῦν. “Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσιν” ἤδη ἀγνοφαίνονται στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα. Μὲ τὴ φωτισμένη πηδαλιουχία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Στυλιανοῦ, μιὰ ἀναγεννητικὴ προσπάθεια συντελεῖται, ἐν μέσῳ –εἶν’ ἀλήθεια– ἀναρίθμητων δυσκολιῶν, ἀπ’ ἄκρου σ’ ἄκρο τῆς Ἠπείρου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συνειδητῶν πιστῶν αὐξάνει ἐντυπωσιακά. Μοναχικὰ σηκνώματα ἐτοιμάζονται. Ἐνῶ παράλληλα ἡ Αὐστραλία δίδει τὴ δεκάτη τῆς καὶ στὸν Ἅγιο Τόπο, πού εἶναι ὁ μόνος τόπος τῆς γῆς πού δὲν γεννᾷ ἀνθρώπους. Ἀρκετὰ παιδιὰ μας ἀνύουν τὰ τελευταῖα χρόνια τὸν Μοναχικὸ δίαυλο στὸ Ἅγιον Ὄρος, δεόμενα νύχτα καὶ μέρα γιὰ τὴν Αὐστραλιώτιδα Ὁρθοδοξία καὶ τὴ σωτηρία ὄλων μας...

»Λέγεται ὅτι “Φῶς ἀνθρώπων Μοναχοί. Φῶς Μοναχῶν Ἄγγελοι. Φῶς Ἀγγέλων Θεός”. Αὐτὸ τὸ φῶς εἶναι εὐχή καὶ παράκλησή μας ταπεινὴ, νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ φέρουν μέχρι τὴν Αὐστραλία, γιὰ πολλὰ - πολλὰ ἀκόμη χρόνια οἱ “ὡραῖοι πόδες” τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων, “εὐαγγελιζομένων τὴν εἰρήνην, εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ...”¹⁴⁵.

Στὰ ἀνωτέρω θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀντιπαρτηρήσει, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν, οἱ ὅποιοι ζοῦν μακρὰν τοῦ κόσμου, ἀρνοῦνται τίς κοινωνικὲς ἀξίες. Θὰ ἠμπορούσαμε νὰ ἀπαντήσωμε, ὅτι οἱ μοναχοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσκητὲς καὶ ἐρημίτες, πού ἔχουν μεταβῆ σὲ σπηλιές καὶ ἐρημιές, γιὰ νὰ προσεύχονται καὶ νὰ βροῦν ἐκεῖ τὴν τελείωσι, δὲν ἔχουν ἀρνηθῆ μέσα τους τὸν κοινωνικὸ ἀνθρώπο. Ὡς ἐπισημαίνει ὁ διαπρεπὴς γερμανὸς φιλόσοφος Johannes Hessen, βεβαίως αὐτοὶ ἔχουν συχνὰ παραιτηθῆ «ἀπὸ ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ὁρατὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ἀλλ’ ὅμως δὲν ἔχουν παραιτηθῆ καὶ ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἀοράτους. Μὲ τὸν ἰδεαλισμὸν καὶ τὸν ἠρωϊσμὸν τῶν ἔδωσαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐν παράδειγμα, τὸ ὅποιον ἐνεργεῖ περαιτέρω ἐντὸς αὐτῆς ὡς πνευματικὴ ἐνέργεια. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό: Ὅσῳκις αὐτοὶ πράγματι ἐφθασαν εἰς τὰ ὑψηλὰ τῆς ἰδανικῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἔζησαν ἐπίσης εἰς τὴν μόνωσιν ὡς κοινωνικοὶ ἀνθρώποι»¹⁴⁶. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἦσαν πλημμυρισμένοι ἀπὸ δάκρυα ἀγάπης διὰ τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἡ ψυχὴ τῶν ἦτο ἐσωτερικῶς συνδεμένη μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Οὗτοι ἐδέχθησαν τρόπον τινὰ ἐπάνω τῶν ὅλας τὰς φροντίδας καὶ τοὺς ἀγῶνας, ὄλους τοὺς πόνους καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων καὶ κατέβησαν μαζί τῶν εἰς τὴν βαθυτάτην ἄβυσσον τῆς ἀνάγκης τῶν ἀδελφῶν. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἔζησαν μόνον τὴν ἰδικὴν τῶν ζωὴν, ἀλλὰ συνέζησαν μέσα εἰς τὰ ἐσωτερικὰ βάθη τῶν τῶν ζωὴν τῶν ἀδελφῶν καὶ προσέφεραν ταύτην ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς καρδίας τῶν ὡς μίαν θυσιαστήριον προσφοράν, ὡς μίαν εὐγενῆ θυσίαν δοξολογίας καὶ μετανοίας»¹⁴⁷.

(Συνεχίζεται)

145. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ὁδοιπορικὸν εἰς Ἑλληνορθόδοξα Κέντρα τῆς Αὐστραλίας (Βρισβάνη - Μελβούρνη - Σίδνεϋ), Ἀθήνα, 1995, σσ. 125-129.

146. Johannes Hessen, Der Sinn des Lebens³ - Τὸ νόημα τῆς ζωῆς, μτφρ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, ἐν Ἀθήναις 1954, σ. 27.

147. Αὐτόθι, σσ. 27-28. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Τὸ Ἅγιον Ὄρος ὡς φορεὺς καὶ ὡς παράγων πολιτισμοῦ, σσ. 14-15.

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ» ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Κατά τὸ ἔτος 1898 ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Μελετίου Σακελλαροπούλου, «Ἐφημερίου τῆς ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας» πολυσέλιδον ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ἰσχύοντος νῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐν Ἑλλάδι»,

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας
κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Μιχ. Ι. Σαλιβέρου, Ὁδὸς Ἀγίου Μάρκου 30. Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος συμπληροῦνται ἐφέτος ἐκατονταετηρίδς. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ γίνεται ἐνταῦθα παρουσιάσις τοῦ ἔργου, ἂφ' ἐνὸς μὲν διότι τοῦτο ὑπῆρξε σπουδαία ἀναπλήρωσις εἰς τὴν τότε ἔλλειψιν συγγράμματος Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἂφ' ἑτέρου δὲ διότι εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἱστορίαν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου τὸ σύγγραμμα τοῦτο δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχῃ, ὄχι μόνον ἀπὸ κανονικῆς, ἀλλὰ ἀπὸ ἱστορικῆς ἐπόψεως, τὴν ἀξιόλογον σημασίαν αὐτοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου ὑπῆρξε διακεκριμένη προσωπικότης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη ἐν Βασαρά τῆς Λακεδαιμόνος τὸ 1852. Κατὰ κόσμον ὠνομάζετο Μιχαήλ. Ὁ πατὴρ του ἦτο εὐλαβὴς ἱερεὺς. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εἰσήλθεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Σπάρτην μονὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. Χειροτονηθεὶς Διάκονος, ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀπεφοίτησε αὐτῆς τὸ 1885. Κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος διωρίσθη σχολάρχης εἰς τὸ Ἀλιβέριον Εὐβοίας, ἀκολούθως μετετέθη εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κάρυστον. Τὸ 1890 ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, καὶ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1892 ἀπεστάλη εἰς τὸ Μόναχον ὡς ἐφημέριος τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητος, ἐνθα παρέμεινεν ἐπὶ μίαν περίπου δωδεκαετίαν. Τὸ 1901 ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐφημερικῆς ταύτης θέσεως καὶ διωρίσθη Α' Γραμματεὺς τῆς Ἱεράς Συνόδου.

Τῇ 8 Ἰουλίου 1904 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Μεσσηνίας. Ὁ Μελέτιος, «μετὰ τῶν Μαντινείας καὶ Κυβουρίας Γερμανοῦ Μεταξᾶ, Μονεμβασίας καὶ Λακε-

δαίμονος Γερμανοῦ Τρωϊάνου, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Συνεσίου Φιλιππίδου καὶ Ἄρτης Σπυρίδωνος Γκινάκα, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ὅπως τὸ ἐπικρατήσαν ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1909, πρὸς γενικὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἐξυγιάνωσιν τῶν κρατικῶν ὀργανισμῶν, πνεῦμα, ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας, ἀπετέλεσε τὴν πρωτοπορίαν τῆς κινήσεως ἢ τοῦ Ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὴν ὁ τότε Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Ἐλευθέριος Βενιζέλος, τῇ συναινέσει βεβαίως καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλαδικῆς Ἱεραρχίας, πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σύστασιν βραδύτερον Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἀναθεώρησιν καὶ σύνταξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, τῆς ὁποίας Ἐπιτροπῆς ἀπετέλεσε μέλος». Ἐν ἔτει 1917 κατεδικάσθη εἰς ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου του, καὶ περιορισμὸν εἰς τὴν ἐν Σπάρτη μονὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, ὡς συμμετασχὼν εἰς τὸ πολιτικὸν ἀνάθεμα κατὰ τοῦ τότε Προέδρου τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὅπερ ἐγένετο τῇ 12 Δεκεμβρίου 1916 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πεδῖον τοῦ Ἄρεως, ἐνώπιον ὀλοκλήρου τῆς Ἱεράς Συνόδου, παρεπιδημούντων ἀρχιερέων, πολλοῦ κλήρου, τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἱεράς Συνόδου καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καὶ χιλιάδων λαοῦ, ἐν μέσῳ τῶν πολιτικῶν παθῶν ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνάθεμα εἶχεν οὕτω: «Ἐλευθερίῳ Βενιζέλῳ ἐπιβουλευθέντι τὴν Βασιλείαν καὶ τὴν πατρίδα καὶ καταδιώξαντι καὶ φυλακίσαντι Ἀρχιερεῖς, ἀνάθεμα ἔστω». Ὁ Μελέτιος ἐπανήλθεν εἰς τὸν θρόνον του, μετὰ τὴν κατὰ Νοέμβριον 1920 ἀκύρωσιν τῆς ποινῆς του διὰ Β. Διατάγματος, ἀθωωθείς κατ' Ἰανουάριον 1923 ὑπὸ Μείζονος Συνόδου. Ἐποίμανε τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ μέχρι τῆς 11 Ἰουνίου 1933, ὅτε ἀπεβίωσεν. Ἐνεταφιάσθη ἐν τῷ Κοιμητηρίῳ Καλαμάτας.

Ὁ Μελέτιος εἰργάσθη λίαν ἐπιτυχῶς ἐν Μονάχῳ. Ὅτε ἦτο Α' Γραμματεὺς τῆς Ἱεράς Συνόδου, συνέπεσε νὰ ταράξουν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος τὰ λεγόμενα Εὐαγγελικά. Τότε ἐπέδειξε τὴν ἐκ τῶν περιστάσεων ἐπιβαλλομένην φροντίδα καὶ φιλοπονίαν εἰς τὸν τομέα τοῦ πρώτου καὶ ὑπευθύνου ὑπαλλήλου

τῶν Γραφείων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ὡς Μητροπολίτης Μεσσηνίας εἰργάσθη μετὰ σταθερᾶς δραστηριότητος εἰς τὸν τομέα τῆς ποιμαντικῆς τοῦ ἀποστολῆς, καταστάς ὑποδειγματικὸς ποιμενάρχης, ἀξιοσέβαστος ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς γείτονας ποιμενάρχας, ἀλλ' ὑφ' ἀπάσης τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἱεραρχίας. Ἐνδεικτικῆ τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τιμῆς πρὸς τὸν Μεσσηνίας Μελέτιον εἶναι, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἡ ἰδιόχειρος ἀφιέρωσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Παπαδοπούλου (†1938) εἰς τὴν ἀποσταλείσαν εἰς αὐτὸν μελέτην τοῦ «Περὶ τῆς συγχρόνου πνευματικῆς δράσεως καὶ κοινωνικῆς προνοίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας», Ἀθήναι 1933), ἡ ὁποία ἀφιέρωσις ἔχει οὕτως: «Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Μεσσηνίας Κυρίῳ Μελετίῳ μετ' ἀπέριου ἀγάπης καὶ τιμῆς † ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος». Ἐπίσης εἰργάσθη καὶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν φιλανθρωπικὸν τομέα καὶ ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον γενικῶς διὰ πᾶν ὅ,τι ἐσχετίζετο μὲ τὸ καλὸν τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του. Τὸ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐνθερμον ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ἐπεξετείνετο, λόγῳ καὶ τοῦ μεγάλου κύρους αὐτοῦ, εἰς γενικώτερα τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα. Ὑπῆρξεν ἱεράρχης περιωπῆς. Αἱ γνώμαι αὐτοῦ, βαθυτάτου γνώστου τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἠκούοντο ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ μετὰ πολλῆς προσοχῆς.

Ὁ Μελέτιος ὑπῆρξε, πρὸς τούτοις, καὶ συγγραφεὺς ἀρκετῶν περισπουδάστων ἔργων καὶ ἀρθρῶν, κορυφαίον δὲ ἔργον αὐτοῦ εἶναι τὸ προαναφερθὲν «Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1898, ὡς προανεφέρθη, καὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐτοιμάσει βελτίωσιν. Τὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον» τὸ ἀφιέρωσε εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, διὰ τῶν ἐξῆς: «Καὶ τόδε τῇ σεβασμῖα καὶ ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα τεκμήριον εὐγνωμοσύνης». Προηγουμένως, ἐξέδωκε, ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, τὸ ἀξιόλογον ἀπολογητικὸν ἔργον τοῦ διαμαρτυρομένου ἱερέως E. L. Prunot ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σπουδαιότης», ἐν Ἀθήναις 1890, τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσε «Τῇ σεβασμῖα καὶ ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, εὐγνωμοσύνης ἕνεκα». Τὸ ἐν μεταφράσει βιβλίον ἐξεδόθη μὲ τὸν σκοπὸν ἀντιμετωπίσεως «ἀθρησκῶν καὶ συστηματικῶν πολεμιῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, παντὶ τρόπῳ καὶ πάσῃ δυνάμει πειρωμένων νὰ διασειώσῃ τὰ θεμέλια αὐτοῦ καὶ τὰς ἀντιχριστιανικὰς αὐτῶν ἰδέας νὰ ἐδραιώσωσιν», ὡς ἀναγράφει εἰς τὸν Πρόλογόν του ὁ μεταφραστῆς. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι «Ἡ ἐλεημοσύνη παρὰ τοῖς χριστιανοῖς» (Ἀνά-

πλασις, 1891). «Ὁ θεσμὸς τῆς Ἐκκλησίας περὶ ἐγγάμου καὶ ἀγάμου κλήρου» (Ἱερὸς Σύνδεσμος, 1896). «Ἡ κόμη τῶν κληρικῶν» (Ἱερὸς Σύνδεσμος, 1896). «Κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ» (Ἱερὸς Σύνδεσμος, 1899). «Ἡ ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία», μελέτη ἐκδοθεῖσα ἐν ἔτει 1899. «Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἐκδοθεὶς ἐν ἔτει 1902 ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». «Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία» (Ἐφημερὶς Δικαιοσύνης, 1908). «Διατρίβων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, ὡς ἐξόριστος ἐπὶ τοῦ Βενιζελικοῦ καθεστώτος» – ὡς ὁ ἴδιος γράφει – ἔγραψε τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα ἐν Λακεδαιμόνι», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1921, ἀφιέρωσε δὲ καὶ αὐτὸ εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπεριόριστον σεβασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην, καθ' ὃ Μονὴν τῆς κουρᾶς καὶ τῆς μετανοίας του.

Τελευταία Κανονικοῦ Δικαίου μελέτη τοῦ Μελετίου εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀντιγνωμίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀμίλκαν Ἀλιβιζάτον, τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁ ἐν λόγῳ καθηγητῆς ἐδημοσίευσεν, εἰς τὴν «Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου», μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ποινὴ τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ αὐτῶν θρόνου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου, τόμος πρῶτος 1926, σελ. 259-280). Ὁ Μελέτιος, ἀντιγνωμὸν πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ καθηγητοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀπήντησε εἰς τὸ περιοδικὸν «Θεολογία», διὰ συντόμου μελέτης, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ποινὴ τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου» (Θεολογία, τόμος τέταρτος, Ἀθήναι 1926, σελ. 183-189). Ἐπανήλθε δὲ ἐπὶ τοῦ θέματος, εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικόν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Καὶ πάλιν ἡ ποινὴ τῆς καθαιρέσεως» (Θεολογία, τόμος πέμπτος, Ἀθήναι 1927, σελ. 81-85).

Τέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μελετίου, ὁ τέως Γυμνασιάρχης I. N. Πρωτοπαπᾶς ἐξέδωκε ἐν Ἀθήναις, τύποις «Τριῶν Ἱεραρχῶν» (Μενάνδρου 8), «Λόγους καὶ Διδαχὰς - Κατὰ διαφόρους περιστάσεις καὶ ἐποχὰς» «Τοῦ Μελετίου Μητροπολίτου Μεσσηνίας». Τὸ δὲ «κύκνειον ἄσμα» τῆς γραφίδος τοῦ διαπρεποῦς Ἱεράρχου εἶναι ἡ ἐντυπος «Παραινετικὴ ἀποχαιρετιστήριος Ἐγκύκλιος ἐπιστολῆ» αὐτοῦ «Πρὸς τὸν ἱερὸν Κλῆρον καὶ τὸν Λαὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας», ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὴν προσφώνησιν «Τέκνα μου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά!», καὶ καταλήγει

μὲ τὸν πατρικὸν ἀσπασμὸν τοῦ ποιμνίου του «Ἀσπάζομαι πάντας ἐν φιλήματι ἀγίῳ». Τὴν ἀποχαιρετιστήριον ταύτην ἐπιστολὴν τὴν ἀπύθυνε, ὅπως γράφεται εἰς αὐτήν, «ἀπὸ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης», μὲ τὴν Σημεΐωσιν «Ἡ παροῦσα δημοσιευθῆτω κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου μου καὶ ἀναγνωσθῆτω ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς».

Πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ κορυφαίου ἐπιστημονικοῦ του ἔργου «Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον», ὁ Μελέτιος, Ἐφημέριος τότε τῆς ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας, ἀπέστειλε «Ἀγγελίαν» πρὸς ἐγγραφὴν συνδρομητῶν, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν διὰ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν κατεχωρίζοντο εἰς τὸ τέλος τῶν βιβλίων. «Ἀγγελίαν» εἶχε ἀποστείλει καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν μεταφράσει ἔργου τοῦ E. L. Prunot «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ», εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποῦ δημοσιεύει «Κατάλογον τῶν κυρίων Συνδρομητῶν». Ἡ «Ἀγγελία» ἔχει ὡς ἐξῆς, καταχωρίζεται δὲ ἐνταῦθα διὰ τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐκδόσεως:

«Ἀγγελία

Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον.

«Νομίζομεν, ὅτι ἀναπληροῦμεν σπουδαίαν ἔλλειψιν παρὰ πάντων ἀνομολογουμένην, ἐκδίδοντες τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, ἐν ᾧ ἐκτίθενται συστηματικῶς καὶ ἐν γλώσῃ σαφεῖ καὶ ἀπερίττῳ ἢ νομοθεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἢ μετ' αὐτῆς σχετιζομένη τῆς πολιτείας περὶ πάντων ἐν γένει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ἀπαραιτήτῳ ὄντι διὰ πάντα κληρικῶν καὶ νομικῶν, οὐχ ἦττον δὲ καὶ διὰ πάντα ἄλλων, ἐπιζητοῦντα ἐκάστοτε τὴν λύσιν παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, περιλαμβάνεται καὶ ἡ νῦν ἰσχύουσα νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Πατριαρχείου.

Ἴνα καταστή τὸ ἀναγκαιότατον καὶ χρησιμώτατον τοῦτο ἔργον, ἀποτελούμενον ἐκ 35 περίπου τυπογραφικῶν φύλλων, εὐπρόσιτον εἰς πάντα, ὠρίσθη ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἰς δραχμὰς πέντε (5) διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι, καὶ εἰς φράγκα χρυσὰ πέντε (5) διὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος Σακελλαρόπουλος.

Ἐφημέριος τῆς ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας».

Ἡ λεπτομερὴς ἀναγραφή τῶν Περιεχομένων τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου» καταχωρίζεται εἰς τὸ τέλος τοῦ συγγράμματος (σελ. 558-560) καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: Πρόλογος. - Εἰσαγωγή. - Ἐννοια καὶ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας. - Ἐξουσία καὶ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας. - Διάφοροι Ἐκκλησιαῖοι καὶ γνωρίσματα τῆς ἀληθοῦς

Ἐκκλησίας. - Σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν πολιτείαν. - Νομικὴ σχέση τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν πολιτείαν. - Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. - Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον ὡς ἐπιστήμη. - Πηγὰὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου. - Αἱ καθαρῶς Ἐκκλησιαστικαὶ πηγὰὶ. - Αἱ ἐκ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας πηγὰὶ. - Συλλογαὶ καὶ ἐρμηνεῖαι τῶν πηγῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου. - Περὶ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. - Ἐν Τουρκίᾳ (Πατριαρχεῖα). - Ἐν Ρωσίᾳ. - Ἐν Ἑλλάδι. - Ἐν Σερβίᾳ. - Ἐν Ρουμανίᾳ. - Ἐν Μαυροβουνίῳ. - Περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος.

Μέρος Α'. Ἱερατικὴ ἐξουσία.

Ἡ χειροτονία καὶ ἡ δι' αὐτῆς μεταδιδόμενη ἱερωσύνη κατὰ διαφόρους βαθμούς. - Προσόντα τῶν μελλόντων νὰ περιβληθῶσι τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα. - Σωματικὰ ἐλαττώματα. - Ἔτερα ἐλαττώματα. - Ἐλλειψὶς νομίμου ἡλικίας. - Πνευματικὰ προσόντα. - Ἐλλειψὶς τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων. - Ἐλλειψὶς πίστεως. - Ἐλλειψὶς ἐλευθερίας. - Ἐλλειψὶς καλῆς φήμης. - Ἐλλειψὶς μυστηρίου. - Κωλύματα ἐξ ἐγκλημάτων. - Περὶ τῆς κατ' οἰκονομίαν χειροτονίας καὶ τῆς ὀ ἀρμοδίας. - Ἐξουσία πρὸς χειροτονίαν. - Ὅρια δικαιοδοσίας πρὸς χειροτονίαν. - Ἐλεγχος καὶ ἐξέτασις τῶν πρὸς χειροτονίαν ὑποψηφίων. - Τόπος, χρόνος καὶ βαθμιαία προαγωγή τῆς ἱερωσύνης. - Δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ κλήρου. - Ἀποχὴ τῶν κληρικῶν πάσης κοσμικῆς φροντίδος καὶ ἀσχολίας. - Ἡ μετάθεσις. - Ἡ προσευχή. - Ἐγγαμος καὶ ἄγαμος κλήρος.

Μέρος Β'. Διοικητικὴ ἐξουσία.

Ἐκκλησιαστικὰ περιφέρειαι. - Ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. - Ἀνώτερα Ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. - Περὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. - Πρόβλησις τοῦ πατριάρχου. - Προσόντα τοῦ ἐκλεξιμοῦ πατριάρχου. - Ἐκλογή μητροπολιτῶν. - Προσόντα τῶν ἐκλεξιμῶν μητροπολιτῶν. - Ἐκλογή ἐπισκόπων. - Πρόβλησις μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων. - Ἐκπτώσις πατριάρχου, μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων. - Καθήκοντα καὶ δικαιώματα πατριάρχου, μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων. - Κατώτερα Ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. - Ὄνομασῖαι καὶ ὑπηρεσίαι αὐτῶν. - Χωρεπίσκοποι καὶ Σύγγελλοι ἢ Πρωτοσύγγελλοι. - Τὰ σήμερον Ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. - Οἱ δικαιούμενοι νὰ προαχθῶσιν εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. - Ἀρμοδίοι εἰς διορισμὸν αὐτῶν. - Προχειρίσις καὶ ἐκπτώσις αὐτῶν. - Περὶ συνόδων. - Γενικὴ ἀποψις. - Πατριαρχικὴ σύνοδος. - Ἡ συγκρότησις αὐτῶν. - Ἀντικείμενα αὐτῆς πρὸς συζήτησιν. - Τόπος, χρόνος τῶν συνεδριάσεων καὶ ἔκδοσις τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς. - Μητροπολιτικὴ ἢ ἐπαρχιακὴ σύνοδος. - Ἀντι-

κείμενα πρὸς συζήτησιν. - Ἡ νῦν περὶ τὸν πατριάρχην σύνοδος. - Καθήκοντα τῆς συνόδου. - Ἐθνικὸν μικτὸν συμβούλιον. - Καθήκοντα αὐτοῦ. - Ἡ σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. - Καθήκοντα αὐτῆς. - Κτητορικὸν δίκαιον. - Ἐννοια αὐτοῦ. - Τίς δικαιούται νὰ γένηται κτήτωρ. - Ἀρχικὴ ἀπόκτησις τοῦ κτητορικοῦ δικαίου. - Δικαιώματα κτήτορος. - Καθήκοντα αὐτοῦ. - Ἀπαλλοτριώσεις Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. - Ὅροι πρὸς ἔγκυρον ἀπαλλοτριώσιν. - Αἱ ποιναὶ τῶν παραβάσεων. - Μεταβίβασις τοῦ κτητορικοῦ δικαιώματος α'. ἐπὶ συμφωνίᾳ, β'. διὰ διαθήκης, γ'. διὰ κατοχῆς, χρονίας νομῆς, χρήσεως, εὐλόγου τίτλου, παραγραφῆς, δ'. διοικήσις τῆς ἐπιτροπῆς. - Ἄρσις τοῦ κτητορικοῦ δικαιώματος. - Νεώτεροι διατάξεις περὶ κτητορικοῦ δικαίου. - Ἰδιωτικοὶ ναοὶ καὶ μοναστήρια. - Ἐξωκλήσια καὶ παρεκκλήσια. - Μοναστήρια. - Σύστασις τῶν μοναστηρίων. - Διάκρισις τῶν μοναστηρίων. - Διοικήσις τῶν μοναστηρίων. - Οἱ διοικηταὶ τῶν μοναστηρίων. - Περὶ μοναχῶν. - Ἡλικία μοναχῶν. - Ἡ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διαμονὴ αὐτῶν. - Περὶ περιουσίας τῶν κληρικῶν μοναχῶν. - Περὶ τῆς περιουσίας τῶν ἐπισκόπων. - Δικαίωμα ἐπισκόπου ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας. - Περὶ τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν. - Ἐνοριακοὶ Ναοί. - Περὶ περιουσίας αὐτῶν. - Τίς ὁ ἰδιοκτήτης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. - Χαρακτὴρ καὶ εἶδος αὐτῆς. - Οἰκοδομὴ καὶ καθιέρωσις τῶν ναῶν. - Χρήσις αὐτῶν. - Διοικήσις καὶ χρήσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. - Ἱεροσουλία. - Οἱ ἐν τοῖς νεκροταφίοις ναοί.

Μέρος Γ'. Δικαστικὴ ἐξουσία.

Ἱστορικὴ ἀποψις. - Ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια καὶ δικασταί. - Ἡ διαδικασίᾳ. - Ἐκκλησιαστικαὶ ποιναὶ α'. ὡς πρὸς τοὺς λαϊκοὺς, β'. ὡς πρὸς τοὺς κληρικούς. - Πράξεις ἐπαγόμεναι τὰς Ἐκκλησιαστικὰς ποινάς. - Ἀποστασία. - Αἵρεσις. - Σχίσμα. - Παρασυναγωγή. - Σιμωνία.

Μέρος Δ'. Τελετουργικόν.

Μυστήρια. - Γενικὴ ἀποψις. - Τὸ βάπτισμα. - Τὸ χρίσμα. - Ἡ θεία εὐχαριστία. - Ἡ ἐξομολόγησις. - Τὸ εὐχέλαιον. - Ὁ γάμος. - Ὁ γάμος ὡς μυστήριον. - Ἡ μνηστεία. - Τὰ τὸν γάμον ἀφορῶντα προσόντα καὶ κωλύματα α'. Ἡ κατάλληλος ἡλικία, β'. Πνευματικὴ κατάστασις, γ'. Σωματικὴ ἰκανότης πρὸς εὐνήν. - Κωλύματα τοῦ γάμου. - α'. Συγγένεια ἐξ αἵματος, β'. Ἀγχιστεία ἐκ διγενείας, γ'. Ἐκ τριγενείας, δ'. Ἐκ μνηστείας, ε'. Ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, στ'. Ἐξ υἰοθεσίας, ζ'. Ἡ ἀδελφοποιία. - Κωλύματα ἄνευ συγγενείας, α'. Ὁ ὑπάρχων νόμιμος γάμος, β'. Ὁ δευτερός γάμος, γ'. Ὁ τρίτος καὶ τέταρτος γάμος, δ'. Ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας, ε'. Ἡ διαφορὰ τοῦ δόγματος, στ'. Ἡ ἀπαγωγή, ζ'. Ἡ μοιχεία, η'. Τὸ πένθος, θ'. Ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία, ι'. Μοναχι-

κὸς βίος, ια'. Ἀξίωμα καὶ διαφορὰ κοινωνικῆς θέσεως. - Ὅροι τῆς τελέσεως τοῦ γάμου. - α'. Ἡ συναίνεσις τῶν μελλόντων νὰ συνάψωσι γάμον, β'. Ἡ συναίνεσις τῶν κρατούντων, γ'. Ἡ ἐπισκοπικὴ ἀδεία. - Τόπος καὶ χρόνος τῆς τελέσεως τοῦ γάμου. - Ἡ ληξιαρχικὴ πράξις. - Συνέπειαι τῶν παρανόμων γάμων. - Περὶ διαζυγίου. - Ἡ διαδικασία πρὸς ἔκδοσιν τοῦ διαζυγίου. - Περὶ νηστεϊῶν. - Αἱ κηδεῖαι. - Τὰ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων μνημόσυνα.

Ἡ ἐπιστημονικότης τοῦ συγγραφέως εἶναι καταφανής, εἰς ὅλας τὰς σελίδας τοῦ ἔργου, τόσον ἀπὸ ἐπόψεως διαιρέσεως τοῦ περιεχομένου κατὰ μέρη καὶ παραγράφους, ὅσον καὶ ἀπὸ ἐπόψεως πληρότητος καὶ συστηματικῆς ἀναπτύξεως τῆς ποικίλης κανονικῆς καὶ λοιπῆς ἄλλης ἀπαραιτήτου ὕλης ἐν αὐτῷ. Πλὴν δὲ ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅλαι αἱ σελίδες αὐτοῦ εἶναι κατάσπαρτοι μὲ Ὑποσημειώσεις, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀνέρχεται εἰς 1520, ἐν συνόλῳ 557 σελίδων τοῦ συγγράμματος.

Τὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον», εὐθὺς ὡς ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν, ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς καὶ ἐκρίθη εὐφύμως καὶ ἐπαινετῶς.

Εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἀκρόπολις» τῆς 16 Δεκεμβρίου 1898, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἐγράφη: «Λίαν αἰσθητοῦ ἀνὰ πᾶν βῆμα κενοῦ ἐν τῇ νεωτέρᾳ παρ' ἡμῖν νομικῇ ἐπιστήμῃ ἐπεχείρησε τὴν πλήρωσιν ὁ ἐλλόγιμος ἀρχιμανδρίτης κ. Μελέτ. Σακελλαρόπουλος, ἐφημέριος ἐν Μονάχῳ, διὰ τῆς ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον συγγραφῆς αὐτοῦ... Τοιοῦτον ὄν τὸ ἔργον οὐ μόνον τιμᾶ καὶ ἀναδείκνυσιν δόκιμον ἐργάτην τῆς ἐπιστήμης τὸν συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ χρησιμεύει τό γε νῦν ἔχον ὡς ὅσον οἶόν τε τελειότερον ἐν τῇ σπάνει τῶν τοιούτων συγγραφῶν, ταμείον τῶν ἀναγκαίων εἰς πάντα κληρικὸν καὶ νομικὸν γνώσεων πεπρωκισμένων καὶ διὰ τῆς καθόλου τε ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον μνείαις ὅλων τῶν σχετικῶν ἐπιστημονικῶν παρ' ἡμῖν ἔργων, καὶ ἀσφαλῆς προοφυγῆ πρὸς λύσιν παντὸς ζητήματος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου».

Εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἐμπρὸς» τῆς 22 Δεκεμβρίου 1898, ἀναγράφονται καὶ ταῦτα: «Γλώσσα ἀπέριπτος, σαφῆς καὶ καταληπτὴ τοῖς πᾶσι, σαφήνεια καὶ ἀκριβεία περὶ τοὺς ὀρισμοὺς καὶ τὴν ἔκθεσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχετικῶν νόμων τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας εἶνε προσόντα, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσιν ἴσως μόνον ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ... Τὸ ἔργον ἐνὶ λόγῳ ὡς εἶνε συστηματικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς κατηρητισμένον, καταδεικνύει τὰς ἐμβριθεῖς καὶ βαθεῖας μελέτας τοῦ συγγραφέως, ἀρχιμανδρίτου κ. Μελετίου Σακελλαρόπουλου, ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας καὶ ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀναγκῶν τοῦ πρακτικοῦ βίου τῆς ἐκκλησίας».

Ὁ Ν. Bonwetsch ἔγραψε εἰς Γερμανικὴν ἐφημερίδα: «...Καὶ τὴν φιλολογίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τῆς Δύσεως ὁ συγγραφεὺς ἔχει ὑπ' ὄψει. Διὰ μίαν τοιαύτην συγγραφὴν παρὰ μέρους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐν ἱστορικῇ ἀναπτύξει ἰσχύοντος δικαίου οἱ μελετῶντες τὴν τε ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον θὰ ὀφείλωσι χάριτας».

Εἰς τὸ Διεθνὲς Θεολογικὸν περιοδικὸν τῶν Παλαιοκαθολικῶν, τεύχος 27 τοῦ ἔτους 1899, μεταξὺ τῶν ἄλλων καταχωρίζονται καὶ ταῦτα: «Μέχρι ἐκδόσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ὑπὸ Σακελλαροπούλου Ἀρχιμανδρίτου ἢ Ἑλληνικῆ φιλολογία ἐπὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου περιορίζετο εἰς μονογραφίας καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα μὴ οὔσα ἐπαρκῆς ὅπως ἐκπληρῶση τὴν ἔλλειψιν συστηματοποίησης τῆς ὅλης ὕλης... Ἡ συγγραφὴ τοῦ Σακελλαροπούλου φέρει ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα καὶ συγχρόνως ἔνεκα τῆς σαφηνείας εἶνε εἰς πάντας προσιτῆ, ἔχουσα πλουσίαν ὕλην... Τὸ δὲ μέγα πρῶτόν της συγγραφῆς ταύτης εἶνε ὅτι αὐτὴ φέρει ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα καὶ συγχρόνως ἔνεκα τῆς ἀπλότητος καὶ σαφηνείας τῆς γλώσσης εἶνε προσιτῆ εἰς πάντας. Ἡ μέθοδος τῆς ἐπεξεργασίας τῆς ὕλης εἶνε κυρίως ἱστορικῆ, καὶ ἐντεῦθεν ἐξοβελίζονται ἀφ' ἑνὸς αἱ πολλὰ πλάνα, αἵτινες ἐν τῇ πράξει τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν παρεισέδυσαν καὶ ἀφ' ἑτέρου διακρίνονται οἱ κανόνες ἀπὸ τοῦ δικαίου τῶν ἐθίμων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀπλὰ ἔθιμα, τὰ ὅποια ἔνεκεν τυπικῆς ἐφαρμογῆς, ἢ πεπλανημένης ἐρμηνείας οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔσχον».

Ὁ ἐν Πετρούπολει καθηγητῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ἐδημοσίευσε κριτικὴν περὶ τοῦ ἔργου, καὶ γράφει, πρὸς τοὺς ἄλλους: «Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων δὲν ὑπῆρχεν εἰδικὸν βιβλίον (σύστημα) τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας... Ἦδη ἄλλος Ἀρχιμανδρίτης, ὁ Μελέτιος Σακελλαρόπουλος πρωθιερεὺς τῆς ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν ἐν κεφαλαίῳ τίτλον σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου. Ἐξ ὑπερέτρου μετριοφροσύνης ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζει τὴν εὐχὴν ἵνα τὸ ἔργον του κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τινός, ὅστις ν' ἀναπληρώσῃ αὐτὸ δι' ἄλλου τελειότερου. Εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, ὅτε ἐν Ἑλλάδι τὰ πάντα(!) εὐρίσκονται εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν, τὸ παρὸν βιβλίον εἶνε χρησιμώτατον διὰ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὰ ἱερατικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα... Ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικο-ἀστικοὶ νόμοι ἰσχύοντες εἰσέτι ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἑλλάδι ἐξηγούνται εὐκρινῶς. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ βιβλίον προῶρισται διὰ μόρφωσιν Ἑλλήνων

κληρικῶν, κυρίως λαμβάνονται ὑπ' ὄψει οἱ νῦν ἰσχύοντες νόμοι τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» (Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτου, Διδάκτορος τῆς Νομικῆς, Ἀρχιμανδρίτου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελανιδιάς «Ἐλεγχος τῆς συγγραφῆς καὶ μεταφράσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου Milasch», Ἀθήναι 1907, σελ. 74-82. - Δευτέρα ἐκδοσις ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1948, ἐν Βόλφῳ).

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωκε Ἐγκύκλιον αὐτῆς ἐπαινοῦσα τὸ σύγγραμμα καὶ συνιστῶσα τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ [«Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι», τόμος Α' (1901-1933), Ἀθήναι 1955, σελ. 35- 36. - Ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμ. Χρυσόστομου Θέμελι, νῦν Μητροπολίτου Μεσσηνίας].

Τὸ «περιζήτητον» τοῦτο σύγγραμμα τοῦ Μελετίου, ὡς ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1929 ἐχαρακτηρίσθη, εἶναι ἀπὸ πολλοῦ δυσεύρετον καὶ μόνον εἰς τινὰς βιβλιοθήκας εἶναι ἐναποτεθειμένον, ἔχει δὲ ὑποστῆ τὴν καταλυτικὴν ἐπήρειαν τοῦ πανδαμάτορος χρόνου. Εἶναι πλέον βιβλίον ἀρχαιοπινές, δηλαδὴ φέρει τὴν χροιάν καὶ τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαιότητος. Ἐξ ἄλλου, εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς τὴν βιβλιογραφίαν συγγραμμάτων καὶ μελετῶν Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου καταχωρίζεται τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Ἐνδεικτικῶς ἀναγράφονται ἐνταῦθα ὀνόματα πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν καὶ Ἱεραρχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἀναφέρουν τὸ ἔργον εἰς τὴν βιβλιογραφίαν, ἄλλοι δὲ παραπέμπουν εἰς αὐτό.

Ὁ καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Γεωργίος Δέρβος παραπέμπει εἰς αὐτὸ (Γεωργίου Δέρβου, «Χριστιανικὴ Γραμματολογία», τόμος Β', Ἀθήναι 1904, σελ. 715). Ὡσαύτως τὸ ἀναγράφει εἰς τὴν «Φιλολογίαν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» ὁ Νικοδήμος Μίλας, ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος Ζάρας τῆς Δαλματικῆς (Νικοδήμου Μίλας «Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» κατὰ μετάφρασιν Μελετίου Ἀποστολοπούλου, Ἀθήναι 1906, σελ. 41). Ἐπίσης οἱ καθηγηταὶ Παναγιώτης Μπρατσιώτης, Δημήτριος Μπαλάνος, Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος, Παναγιώτης Τρεμπέλας, Παναγιώτης Παναγιωτάκος, Δημήτριος Πετρακάκος, Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιήλ, Ἱερώνυμος Κοτσώνης (μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν), Μητροπολίτης Κίτρους Βαρνάβας, Μητροπολίτης Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Προκόπιος, Ἀναστάσιος Χριστοφιλόπουλος, Βλάσιος Φειδᾶς, Σπύρος Τρωϊάνος, Ἰωάννης Κονιδάρης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Ἐξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε τῆς Δημοκρατίας,
Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί,
Εὐσεβὲς πλήρωμα τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας,

Εἰς τὴν μακρὰν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἔγιναν πολλὰ ἀνακαλύψεις. Καὶ δὴ καὶ μεγάλες καὶ σπουδαῖες. Καμμία ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μὲ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ

τὴν μεγίστην καὶ οὐρανόπεμπτον ἀνακάλυψιν τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Φιλίππου, ποὺ ἔγιναν ἐν συνεχείᾳ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ μόνοι μὲ ἐλληνικά ὀνόματα. Αὐτὴν τὴν ἀνακάλυψιν ἐξαγγέλλουν σήμερα — Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας — τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου.

Μὲ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν, πολὺ μεγαλύτερον τοῦ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος γνωστοῦ Ἀρχιμήδους, ποὺ ἔτρεχε στοὺς δρόμους περιχαρῆς φωνάζων πρὸς πάντας τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο «εὐρηκα, εὐρηκα», διακηρύσσει ὁ Ἀνδρέας τὸ «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν» καὶ ὁ Φίλιππος τὸ ἰδικόν του «εὐρήκαμεν», ποὺ τὸ προσδιορίζει συγκεκριμένως ἀναφωνῶν «εὐρήκαμεν Ἰησοῦν ... τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ».

1. Θέτει καὶ πρόλογον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὁ Φίλιππος μὲ τὴν φράσιν «Ὅν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὐρήκαμεν». Εὐρήκαμεν — λέγει — Ἐκεῖνον ποὺ προαγγέγειλαν ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Προφῆται πρὸ αἰῶνων πολλῶν. Καὶ συνειδητοποιεῖ πλήρως ὅτι «ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ — Θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί», κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Ἀπ. Παύλου (1 Τιμ. 3,16, 2 Κορ. 4,6). Εἶναι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ Μεσσίας, ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὑπεσχημένος καὶ ἀπεσταλμένος Σωτῆρ τοῦ κόσμου. Εἶναι τὸ πλήρωμα τῆς πρόσδοκίας τῶν ἐθνῶν. Ἦλθε λοιπὸν «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου». Ἦλθεν ὁ ἀναμενόμενος ἐπὶ αἰῶνας. Χαίρετε λαοὶ καὶ ἀγαλλιᾶσθε.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Φίλιππος ἐμελετοῦσαν τὰς Γραφάς. Καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τί «ἔγραψεν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται». Ἦσαν — θὰ ἐλέγομεν — συνειδητοὶ Ὁρθόδοξοι τῆς Ἰουδαϊκῆς παραδόσεως. Καὶ ἡ πεποιθήσις καὶ οἱ λόγοι τῶν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι εἶναι «τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν»,

«Ὅν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν... τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ» (Ἰω. 1,46)

εἶναι μαρτυρία καὶ ὁμολογία ἐκ μέρους τῶν καὶ τῆς χριστιανικῆς μας Ὁρθοδοξίας, τῆς ὁποίας τὸν θρίαμβον τῆς νίκης ἐορτάζομεν σήμερον.

2. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ ἐορτασμός τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τελετουργικὸς, ἢ ἔστω πανηγυρικὸς. Ὅφειλει πρὸ πάντων νὰ εἶναι βιωματικὸς καὶ ἀγιαστικὸς. Ἄν θέλωμεν δηλ. νὰ ἐορτάσωμεν οὐσιαστικῶς, ὡς Ὁρθόδοξοι χριστιανοί, τὴν γενέθλιον ἡμέραν τῆς πατρῶας Ὁρθοδοξίας μας, πρέπει νὰ μὴ μᾶς λείπη τὸ ἐνδιαφέρον, ἢ γνώσις καὶ τὸ κίνητρον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας.

Διὰ τοῦτο ἄς σκεφθῶμεν καὶ ἄς διερωτηθῶμεν σήμερον, προσωπικῶς ἕκαστος ἐξ ἡμῶν καὶ συλλογικῶς ὡς λαὸς καὶ ὡς πλήρωμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

«εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν;».

3. Ἐγώ, σύ, ὁ καθένας καὶ ὄλοι μας, «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν;». Μὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ὑπεράνω πάσης ἄλλης γνώσεως καὶ παντὸς ἄλλου ἐνδιαφέροντος τοποθετεῖται ἡ ἐπίγνωσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ σύνδεσμος ἡμῶν μετ' Αὐτοῦ. «Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ὅς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (1 Τιμ. 2,3-4). Ἡ «ἐπίγνωσις» ἔχει συνειδησιακὸν χαρακτήρα. Δὲν εἶναι ξηρὰ καὶ τυπικὴ γνώσις ἐντολῶν καὶ κανόνων ζωῆς κοινωνικῶς ἀποδεκτῆς. Εἶναι μέθεξις τοῦ θείου φωτισμοῦ καὶ τῆς θείας χάριτος καὶ ζωῆ ἐν Χριστῷ.

Θὰ ἐννοήσωμεν καλύτερα τὴν σημασίαν τῆς, ἐὰν προσέξωμεν τὴν ἀντίθετον, λυπηρὰν πραγματικότητα, πολλῶν ἀνθρώπων, οἵτινες «καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει», διὰ τοῦτο ἐγκατέλειπεν αὐτοὺς ἡ θεία χάρις καὶ ἐξώκειλαν «ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα» (Ρωμ. 1,28) ἐξέπεσαν ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς εἰς ἔκτροπα καὶ ἐπαίσχυντα, ἂν μὴ καὶ ἐγκληματικά ἔργα.

Ἄλλὰ δὲν νοεῖται χριστιανὸς ὀρθόδοξος χωρὶς τὴν ὀρθοδοξίαν του νὰ συνοδεύῃ ἡ ὀρθοπραξία. Πιστεύεις; «δειξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου» (Ἰακ. 2,18). Διότι «τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχη; μὴ δύναται ἡ πίστις σώσαι αὐτόν;» (αὐτ. 14). Εἶναι ἐν τούτοις ἡ Ὁρθοδοξία — ἡ ὀρθόδοξος πίστις — ὁδηγὸς ἀλάνθαστος πρὸς τὴν σωτηρίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅπως εἶπεν ὁ Ἰδιος, «αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ (τ.ἔ. ἡ σωτηρία), ἵνα γινώσκωσι τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Ὅν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν» (Ἰω. 17,3). Χριστια-

νὸς ἐπομένως, πὺ δὲν βιώνει ὡς σωτηριολογικὸν κενόφαλον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ παράδοσιν καὶ δὲν μετέχει εἰς τὰ ἁγιαστικὰ μυστήρια τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας δὲν εἶναι ζωντανὸν καὶ ἐνεργὸν μέλος αὐτῆς, ἀφοῦ δὲν διαθέτει ἄλλον — οὐσιαστικόν — τίτλον ὀρθοδοξίας, εἰ μὴ μόνον τὸ ὄνομα.

4. Πολλοὶ ἀναθέτουν τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας. Τρέφουν ψευδαισθήσεις «τοῦ παρόντος αἰῶνος, τοῦ ἀπατεῶνος», κατὰ τὴν ὁρολογία τῆς Ἀκαθίστου ἕννου. Καὶ φαντάζονται ὅτι ἡ ἀφθονία τῶν ὑλικῶν μέσων καὶ τῶν πολλῶν ἀνέσεων ὑπόσχονται νέους παραδείσους. Ἐν ὄψει δὲ τῶν τεραστίων δυνατοτήτων τῆς «πληροφορικῆς» καὶ τῶν ἄλλων συνεχῶν κατακτήσεων, πολλοὶ ὑπερφρονοῦν καὶ ὀραματίζονται αὐτοδύναμον τὸν ἄνθρωπον καὶ χειραφετημένον ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τίς οἶδε ποίας ἄλλας ἀδιστάκτους «ἐφαρμογὰς» θὰ ἐπιχειρήσουν ἐπιστήμονες, πραγματοποιοῦντες ἐπεμβάσεις εἰς τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ παραβιάζοντες καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν τάξιν, θὰ μετέρχονται «κλωνοποιήσεις» εἰς τὴν γενετικὴν καὶ καταστροφικὰς ἀλλοιώσεις εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον.

Μὲ αὐτὴν δὲ τὴν θεώρησιν τῶν πραγμάτων εἶναι περίπου ἔτοιμοι ἄλλοι νὰ μᾶς εἴπουν ἢ ποίαν θέσιν καὶ ποίαν ἀναγκαιότητα μπορεῖ νὰ ἔχη ἢ πίστις εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, ὑπὸ τὰ νέα αὐτὰ δεδομένα; Καὶ ποίαν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς μας μπορεῖ νὰ ἐξαγγεῖλῃ τὸ μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας σήμερον;

5. Εἶναι ὅμως παρήγορον καὶ ἐλπιδοφόρον, ὅτι φθάνουν ἀπὸ πολλὰ σημεῖα εἰδήσεις καὶ ἐνδείξεις νοσταλγίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐνῶ ἐγγίζει ἡ ἀνατολὴ τοῦ 21ου αἰῶνος καὶ τῆς 3ης χιλιετίας μ.Χ., καλεῖται ἡ Ὁρθοδοξία νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν πολλῶν ἐκ τῶν κακῶς κειμένων εἰς τὸν κόσμον.

— Ἡ φωνὴ τῆς Ὁρθοδοξίας καλεῖται — καὶ μπορεῖ σήμερον μὲ τὰ νέα ὀπτικοακουστικὰ μέσα — νὰ διασχίσῃ τοὺς αἰθέρας, διὰ νὰ ἀκουσθῇ ἕως περὶ τῶν τῆς οἰκουμένης ὁ λόγος τῆς αὐτὸς ὁ λόγος πὺ διετύπωσε, διὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων τῆς μᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἐξουθενώσῃ τὰς αἰρέσεις καὶ νὰ καλέσῃ πάντας εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

— Τὸ πνεῦμα ἐξ ἄλλου τῆς Ὁρθοδοξίας, «πνεῦμα ζῶν καὶ κτιζόν», διαχεόμενον «εἰς πάντα τὰ ἔθνη», θὰ καλλιέργησῃ τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν λαῶν. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀδελφοσύνη τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ ἀντίδοτον

τῆς μαζοποιήσεως καὶ δύναται νὰ εἰσφέρει, κατὰ τὴν 3ην χιλιετίαν, εἰς τὸν κόσμον τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνεργασίας καὶ τῆς καλῶς νοουμένης ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων ὄχι μόνον εἰς τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις. Ἐπὶ πλέον

— Τὸ ἀνοιγμα τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν κόσμον ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εὐλογία τῆς ἀγνῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς τὸ στίγμα τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ ἐκτείνεται πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸ περιβάλλον, μὲ τὴν ἐκκλησίαν παροῦσαν καὶ προεξάρχουσαν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἠθικοῦ περιβάλλοντος καὶ τὴν διάσωσιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ ὑπερμέτρους καὶ καταστροφικὰς ἐκμεταλλεύσεις.

— Κορυφαία δὲ ἀξία εἰς τὸν κόσμον — κατὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν — εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος καὶ φερόμενος ἐπὶ τὴν τελειότητα, πρὸς τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Πλάσαντος αὐτόν.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, ὡς προελέχθη, πρώτη προτεραιότης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐνῶ δὲ εἰς τὸ κλείσιμον τῆς 2ας χιλιετίας μ.Χ. ὑπάρχει τόση ἀκόμη ἀθλιότης καὶ ἀγνόησις τῶν στοιχειωδῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες τῆς Ὁρθοδοξίας καλεῖται αὐτὴ νὰ τὸ προβάλλῃ καὶ νὰ τὸ ἐδραιώσῃ, μὲ τὸ μήνυμά της καὶ τὴν συμβολὴν της, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Πρὸ πάντων δ' ἐκεῖ ὅπου ἀγνοεῖται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὑλικῶς μὲν φοβερὰ στέρησις καὶ ἰδεολογικῶς χάος, καὶ ἀποτελοῦν ἀμφότερα στίγμα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Διὰ νὰ γίνουν ὅμως ὅλα αὐτὰ χρειάζεται νὰ ὑπάρξῃ ὁ κατάλληλος φορεὺς. Ὁ παράγων ἄνθρωπος. Χρειάζονται ἄνθρωποι ἐμφορούμενοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί,

Αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ ἕμιστος ἐπεφύλαξεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν πατρικὴν ἀγάπην Του, τὴν χάριν Του καὶ τὸ ἔλεός Του. Καὶ «οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον».

Ὅθεν, τὸ μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν κόσμον, διὰ τὸν 21ον αἰῶνα, εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ οὗτος αἰὼν ἀνανεώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Μὲ τὴν εὐλογία καὶ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν χάριν Ἐκείνου «Ὁν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ Προφῆται, Ἰησοῦν ... τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ». Ἀμήν.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΦΩΤΙΟΝ

**Στήριξη τῆς θέσης τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα
καὶ ἀνύψωση τῆς οὐσιαστικῆς προσφορᾶς τους στὴ θρησκευτικότητά τῶν νέων***

Σεβασμιώτατε Ἁγίε Πατρῶν, ἐκπρόσωπε τοῦ
Μακαριωτάτου,
Σεβασμιώτατοι,
Θεοφιλέστατοι,
Σεβαστοὶ Πατέρες,
Κύριοι Συνάδελφοι,
Ἁγαπητοὶ φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες,
Κυρίες καὶ Κύριοι.

Ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας γνωρίζουμε ὅτι σὲ περιόδους κρίσης — καὶ μιὰ τέτοια

Τοῦ κ. ΧΡΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ
Καθηγητοῦ Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

περίοδος ἀσφαλῶς εἶναι ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς καὶ ἡ δική μας — ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀποδοτικούς τρόπους ἀντιμετώπισής της ἦταν ἡ δυναμικὴ ἐπιστροφή στοὺς πατέρες καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὅποιοι μετὰ τὸ βίον καὶ τὸ λόγο τους προσέφεραν λύσεις σὲ ποικίλα ζητήματα τῆς ἐποχῆς τους, οἱ ὅποιες διακρίνονται ἀπὸ σοφία καὶ διαχρονικότητα. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ἡ μνήμη τους δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι μιὰ ἀπλή ἀνάμνηση θαυμαστῶν μορφῶν ἐνὸς μακρινοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ προβολὴ τους ὡς δεικτῶν πορείας γιὰ τὸ παρὸν, ὡς ἀσφαλὲς μέτρο καὶ ἀναγκαῖο σημεῖο ἀναφορᾶς¹.

Αὐτὸ βέβαια δὲ σημαίνει ὅτι μιὰ σύγχρονη θρησκευτικὴ ἀγωγή θὰ πρέπει νὰ ἀπολυτοποιήσει ἢ ἀντιγραφικὰ νὰ ἐπαναλάβει ὅ,τι σχετικὸ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας εἶπαν καὶ ἔπραξαν. Κι αὐτὸ διότι οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς ἔχουν δραματικὰ μεταβληθεῖ καὶ ἐπομένως τὰ προβλήματα καὶ ἐρωτήματα σήμερα εἶναι ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς διαφορετικά.

Κάθε ἐποχὴ ἔχει τὴ δική της δυναμικὴ καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνονται οἱ ἀνάλογες προσαρμογές, σύμφωνα μετὰ τὰ νέα δεδομένα.

* Εἰσήγηση κατὰ τὸν ἐπίσημο ἑορτασμὸ τῆς μνήμης τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου στὸ Διορθόδοξο Κέντρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ἰ. Μονὴ Πεντέλης, 6 Φεβρουαρίου 1998).

1. Βλ. Μ. Hussey, «Religious Education and the Fathers of the Church», στὸ Diakonia 18 (1983), σ. 266-267.

εἶναι πρὸς τιμὴ τῶν διδασκάλων καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας τὸ ὅτι ἀντιμετώπιζαν κάθε νέα κατάσταση μετὰ ἀξιοθαύμαστο ρεαλισμὸ, ὁ ὁποῖος συνίστατο ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ σεβασμὸ καὶ τὴ διατήρηση τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων τῆς παραδόσης, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο στὴν προσαρμογὴ σὲ νῆες συνθήκες.

Μιὰ τέτοια λαμπρὴ καὶ μεγάλη ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς μορφή τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι καὶ ὁ Ἱερός Φώτιος, τὴ μνήμη τοῦ ὁποῖου μετὰ λαμπρότητα σήμερα τιμᾷ ἡ Ὁρθοδοξία.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀνακύπτει ἓνα καίριο ἐρώτημα: πῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μιὰ δυναμικὴ ἀξιοποίηση τῆς παιδαγωγικῆς θεωρίας καὶ πράξης τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου στοὺς σημερινούς καιρούς;

Μελετώντας κανεὶς τὰ ἔργα τοῦ ὄντως μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός, καὶ ἰδιαίτερα τὶς ἐπιστολὰς καὶ τὶς ὁμιλίαις του, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπισημάνει ὀρισμένα βασικὰ γνωρίσματα τῆς παιδαγωγικῆς σκέψης καὶ δράσης του, τὰ ὅποια τὸν καθιστοῦν καὶ σήμερα ἐπίκαιρο καὶ ἀναλογικὰ μπορεῖ νὰ συμβάλλουν στὴ στήριξη τοῦ σχολικοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος καὶ στὴ βελτίωση τῆς προσφορᾶς του στὴ θρησκευτικότητά τῶν νέων μας.

I

Τὸ πρῶτο βασικὸ γνώρισμα τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου στὸν παιδαγωγικὸ τομέα, τὸ ὁποῖο ἀποτελεσε βασικὴ προϋπόθεση ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του καὶ αἰτιολογεῖ τὴ διαχρονικότητά του, εἶναι ἡ **ἐπιδίωξη οὐσιαστικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοὺς μαθητὲς του, διὰ μέσου τῆς καλλιέργειας διαπροσωπικῶν σχέσεων, σὲς ὁποῖες κυριαρχοῦσε ἡ ἀμοιβαιότητα καὶ ὁ ἀλληλοσεβασμὸς.**

Θὰ ἐπισημάνουμε τρία σημεῖα ποὺ ἀποκαλύπτουν πῶς κατανοοῦσε ὁ Φώτιος τὶς διαπροσωπικὲς σχέσεις καὶ ποιά σημασία ἔδινε σ' αὐτές.

Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὴν ἰκανότητά του νὰ δημιουργεῖ στοὺς μαθητὲς του μιὰ εὐχάριστη συναισθηματικὴ κατάσταση, ἡ ὁποία ἐκδηλωνόταν μετὰ συγκεκριμένες ἀπὸ μέρους του ἐνέργειες, ἔτσι ὥστε μεταξὺ τῶν δύο μερῶν νὰ ἀναπτύσσεται «θεῖος ἔρωτας καὶ δεσμὸς φιλίας».

Στην άπολογητική του έπιστολή προς τον πάπα Νικόλαο, θέλοντας να τον διαβεβαιώσει ότι όχι μόνο δεν έπεδίωξε να άνέλθει στον πατριαρχικό θρόνο, αλλά κυριολεκτικά σύρθηκε προς αυτόν, του άναφέρει το έξης χαρακτηριστικό γεγονός. Οί μαθητές του, όταν μέν αναχωρούσε από το σπίτι του, όπου γίνονταν οί συναντήσεις, τον προέτρεπαν με εύχες και με την παράκληση να μη βραδύνει να έπιστρέψει, όταν δέ επέστρεφε όλοι τον προϋπαντούσαν με έκδηλα αισθήματα άνακούφισης και ίκανοποίησης². Άμεση συνέπεια της εύχάριστης συναισθηματικής κατάστασης, που έπικρατούσε κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ήταν ή καταβολή από τους μαθητές του έντονης προσπάθειας για κατάκτηση της γνώσης. Η προσπάθεια αυτή έκδηλωνόταν με την προθυμία ύποβολής έρωτήσεων και με την έντονη μεταξύ τους διαλογική συζήτηση για άνίχνευση της άλήθειας. Διά μέσου των δραστηριοτήτων αυτών διευκολύνονταν κατά τρόπον άριστο στο να διαμορφώνουν προσωπική γνώμη για τα ύπο συζήτηση θέματα. Ο Φώτιος μνημονεύει την «χαρίεσσα των ήδονών τέρψιν», που ό ίδιος ως δάσκαλος ένιωθε, καθώς παρατηρούσε «ιδίοις όμμασι», «τόν πόνον, την σπουδήν των έπερωτώντων, την τριβήν των προσδιαλεγόμενων»³, κατά τη μαθησιακή διαδικασία.

Έρευνες έδειξαν τη σημαντική συμβολή του συναισθηματικού κλίματος της σχολικής τάξης στη μάθηση γενικά⁴ και τη νοητική άνάπτυξη ειδικότερα⁵. Άλλωστε από τη σύγχρονη ψυχολογία της γνώσης προβάλλεται ή άλληλεπίδραση και άλληλεξάρτηση μεταξύ νοητικής και συναισθηματικής άνάπτυξης, θεωρείται δέ ως έξωπραγματικό να μιλάμε για καθαρή λογική μάθηση στο σχολικό χώρο. Όμως, το συναισθηματικό αυτό κλίμα άποτελεί μιá κύρια διάσταση των προσωπικών σχέσεων, ή δέ καλλιέργειά του έξαρτάται από τη σπουδαιότητα που άποδίδει σ' αυτό ό εκπαιδευτικός. Ίδιαίτερα στη θρησκευτική άγωγή, το θετικό συναισθηματικό κλίμα κρί-

νεται ως κάτι το τελείως άπαραίτητο, άφού στόχος δέν είναι ή συσσώρευση ξηρών γνώσεων, αλλά ή προσωπική συνάντηση του μαθητή με τις άλήθειες της πίστης μας. Άξίζει έδώ να μνημονεύσουμε την τόσο ψυχολογημένη παρατήρηση του Μεγάλου Βασιλείου: «Βίαιον μέν γάρ μάθημα ού πέφυκε παραμένειν, τὰ δέ μετά τέρψεως και χάριτος είσδυόμενα μονιμώτερόν πως ταίς ψυχαίς ήμών ένιζάνει»⁶.

Το δεύτερο σημείο της άντίληψης του Έρουό Φωτίου για τη δυναμική των προσωπικών σχέσεων είναι ή πεποίθησή του ότι βασική προϋπόθεση για τη διαμόρφωση των σχέσεων αυτών και την έξασφάλιση της ένότητας άποτελεί ή άγάπη του άνθρώπου προς το Θεό και το συνάνθρωπο. Ύπογραμμίζει δέ ιδιαίτερα την εύαγγελική άλήθεια ότι ή άγάπη προς τον πλησίον είναι τόσο άνανόσπαστα συνδεδεμένη με την άγάπη προς το Θεό, ώστε να μην μπορεί να νοηθεί ή μία χωρίς την άλλη. «Ούκ έστι μισάνθρωπον όντα και μη θεοστυγή είναι, και ούκ έστι φιλάνθρωπον χρηματίζοντα μηδέν θεοφιλή πεφυκέναι»⁷, σημειώνει χαρακτηριστικά. Την άγάπη αυτή σε άλλο σημείο τη χαρακτηρίζει ως «σύνδεσμον και ρίζαν των άλλων άπάντων κατορθωμάτων»⁸ και ως «το των άρετών κεφάλαιον»⁹ για να καταλήξει ότι «δι' αυτής γάρ τα διεστώτα συνάπτεται, και ειρηνοποιείται τα μαχόμενα και τα οικεία μάλλον συσφίγγεται», άφού ή άγάπη «και γνώμας συνάπτει, και φίλους άληθείς άπεργάζεται... τον της ένώσεως δεσμόν άρραγή συντηρήσασα»¹⁰. Έτσι ή άρραγής αυτή ένότητα, που έπιτυγχάνεται μεταξύ των μελών της χριστιανικής κοινότητας με την από μέρους τους έκδήλωση της άγάπης, άποτελεί καρπό των διαπροσωπικών σχέσεων, γι' αυτό όρθά χαρακτηρίζεται και ή ίδια ως διαπροσωπική¹¹. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι μέσα στα πλαίσια της έν Χριστώ κοινωνίας, ή συλλογικότητα των μελών δέν άντιστρατεύεται ούτε διαγράφει την έννοια του κάθε μέλους ως προσώπου, ως μιás δηλ. άνεπανάληπτης όντότητας' άν-

2. «Έξιόντι δέ páλιν προς την βασιλείον πολλάκις αύλην οί προπεμπτήριοι των εύχών, και του μη βραδύνειν ή προτροπή... Έπαιόντι δέ páλιν πρό πύλων ιστάμενος ό σοφός εκείνος ύπήντα χορός» (PG 102, 597C).

3. PG 102, 597B.

4. Βλ. Μ. Kelsey, «The Place of Affect in Religious Education: Psychodynamics of Affectivity and Emotion», στο *Lumen Vitae* 26 (1971), σ. 68-80.

5. Βλ. Ρ. Hirst and Ρ. Peters, *The Logic of Education*, Routledge and Kegan Paul, London 1977, σ. 104-105.

6. Ε.Π.Ε. τ. 5ος, σ. 16.

7. Βλ. Β. Λαούρδα, Φωτίου Όμιλία, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 68.

8. PG 101, 57B.

9. Βλ. Λαούρδα, ό.π.

10. PG 102, 596B.

11. Βλ. Β. Γιούλση, Θεολογία και διαπροσωπικά σχέσεις κατά τον Μέγαν Φώτιον, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 97.

τίθετα μάλιστα, την προϋποθέτει. Άλλωστε ο ίδιος ο όρος «διαπροσωπική σχέση» σαφέστατα δηλώνει τη λειτουργία και την αντιμετώπιση ως προσώπου του κάθε μέλους της σχέσης αυτής.

Ός προς το σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να τονισθεί το γεγονός ότι ο έφηβος μαθητής της εποχής μας προσέχει ιδιαίτερα αν ο παιδαγωγός με τα λόγια και τη γενικότερη στάση του τον σέβεται ως πρόσωπο. Μια θετική από μέρους του διαπίστωση έχει άμεση επίπτωση στην κατανόηση και αποδοχή του περιεχομένου του μαθήματος των Θρησκευτικών. Άν όμως ή συμπεριφορά του εκπαιδευτικού χαρακτηρίζεται από αυταρχισμό και ισοπέδωση, τότε ο μαθητής απορρίπτει μαζί με τον εκπαιδευτικό και το περιεχόμενο του μαθήματος, που αυτός του προσφέρει¹².

Όμως, εκείνο που πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής είναι το τρίτο σημείο, το οποίο αποδεικνύει την ευρύτητα αντίληψης του Φωτίου, ως προς την έννοια και το περιεχόμενο των προσωπικών σχέσεων, μέσα στα πλαίσια της διανθρώπινης επικοινωνίας.

Ο Ίερὸς Φώτιος ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸν χαρακτηριστὴρ τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν πλατύτερη θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης φύσης, κατόρθωνε νὰ ἀνακαλύπτει, κάτω ἀπὸ τὶς ὅποιες διαφορὲς, θρησκευτικὲς ἢ ἄλλες, τὴν κοινὴ πνευματικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου: «Ἄλλ' ὃ κοινωνοὶ τῆς ἡμῶν φύσεως καὶ δημιουργίας, ὁψὲ γοῦν ἀνανήψαντες ἐπιστρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ Δημιουργόν»¹³, σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ ἴδιος στὸν τρίτο κατὰ Μανιχαίων λόγο του. Ἐπάνω λοιπὸν σ' αὐτὴ τὴ στερεὰ καὶ ἀσφαλὴ βάση χτίζει τὴ διαπροσωπικὴ ἐπικοινωνία μετὸν ὁποιοδήποτε ἄλλο συνάνθρωπο, μετὸν «πλησίον» τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ κίνηση αὐτὴ τοῦ Φωτίου ὑπέρβασης τῶν ὁρίων καὶ «διατειχισμάτων», δὲν ἦταν κάτι τὸ τυχαῖο καὶ συμπτωματικὸ, ἀλλὰ μιὰ σταθερὴ γραμμὴ πλεύσης, ἓνα χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς δράσης του, δηλωτικὸ τῶν οἰκουμενικῶν του

τάσεων, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ περιστατικά.

Πρῶτον, ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἀπαντητικῆς του ἐπιστολῆς στὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παῦλο, στὸν ὁποῖο συνιστᾷ οἱ μετανοοῦντες σχισματικοὶ νὰ γίνονται δεκτοὶ μετὰ στοργὴ καὶ ἀγάπη, χωρὶς αὐστηρὴ κριτικὴ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρέπει κανεὶς νὰ λαμβάνει ὑπόψη, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δικά του σφάλματα, καὶ τὴν ἰδιαίτουσα ψυχολογικὴ τους κατάσταση «πολλῆς προνοίας ὁ προσίων δεῖται, πολλῆς παρακλήσεως, πολλῆς τῆς παραμυθίας»¹⁴.

Δεύτερον, ἀπὸ τὴν προσπάθεια προσέγγισης δεδηλωμένων αἰρετικῶν, ὅπως ἦταν οἱ Παυλικιανοί, ἐπικαλούμενος ὡς σημείο ἐπαφῆς μ' αὐτοὺς τὸ κοινὸ ἀνθρώπινο βᾶθος καὶ προτρέποντάς τους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πλάνη καὶ νὰ ἐπιστρέψουν. «Ἄλλ' ἀνανήψατε, διανάστητε, γρηγορήσατε, ὥστε τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἐξουσίαν ἀποσκευασθῆναι ἀφ' ὑμῶν»¹⁵.

Τρίτον, τὸ ἀνοιχτὸ καὶ συγκαταβατικὸ πνεῦμα τοῦ Φωτίου φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ στενὴ φιλία ποὺ τὸν συνέδεε μετὸν Ἄμμηρὰ τῆς Κρήτης, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ μαθητὴς τοῦ Φωτίου Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός, ἀπευθυνόμενος στὸ γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ Ἄμμηρᾶ. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς πολύτιμης αὐτῆς ἐπιστολῆς διαπιστώνουμε τὴν προσωπικὴ σχέση τοῦ Φωτίου πρὸς ἓναν ἀλλόθρησκο, τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει ὡς ἀδελφὸ, «εἰ καὶ μεταξὺ τὸ διαφέρον τῆς πίστεως ἴστατο»¹⁶.

Τέλος, τὸ οἰκουμενικὸ πνεῦμα τοῦ Φωτίου, μέσα στὰ πλαίσια τῆς διανθρώπινης σχέσης καὶ ἐπικοινωνίας, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ ευρύτατο ἱεραποστολικὸ ἔργο ποὺ ὁ ἴδιος μετὰ τὴν ἐπιτυχία διοργάνωσε.

Ἡ δυναμικὴ ἀξιοποίηση τοῦ παραπάνω βασικοῦ γνωρίσματος τῆς παιδαγωγικῆς δράσης τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου στὴ σύγχρονη σχολικὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία, θὰ μπορούσε, κατὰ τὴ γνώμη μας, νὰ ἐπικεντρωθεῖ σὲ δύο σημεία. Τὸ ἓνα ἀφορᾷ τὴ στάση τοῦ Θεολόγου - Καθηγητῆ πρὸς τοὺς μαθητὲς του, τὸ δὲ ἄλλο τὸ περιεχόμενο τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν.

(Συνεχίζεται)

12. Βλ. R. Goldman, *Readiness of Religion. A basis for developmental Religious Education*, Routledge and Kegan Paul, London 1977, σ. 170.

13. PG 102, 168AB.

14. Β. Λαούρδα, ὁ.π., Εἰσαγωγή, σ. 88. Πρὸβλ. Β. Γιούτση, ὁ.π., σ. 88.

15. PG 102, 168C.

16. PG 111, 37A.

«Τοὺς οὐρανώσαντας τὸ Ὄρος καὶ ὑποδείξαντας ἐν τούτῳ τὸν βίον, Ἀγγέλων πολιτεύεσθαι καὶ πλήθη Μοναχῶν, ἐν αὐτῷ συνάξαντας ἀνευφημήσωμεν πάντες πρὸς αὐτοὺς κραυγάζοντες, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ ἐπηρείας ρύσασθε ἡμᾶς, πληθὺς Ὀσίων τοῦ Ἄθω τὸ καύχημα».

(Κοντάκιο τῶν Ὀσίων τοῦ Ἄθω)

Σὲ ἓνα τόπο κατεξοχὴν ἀναχωρητικό, τόπο μετανοίας, ὅπως τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καλλιερ-

Τοῦ κ. Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ

γούνται οἱ ἀρετὲς καὶ διακρίνονται οἱ ἀθλητὲς τῆς Πίστεως, ἀναδειχθήκαν στὸ πέρασμα τῶν χρόνων Ἅγιοι, Ὁσιομάρτυρες, Ὁμολογητὲς. Μὲ ἀλφαβητικὴ τάξη καταχωρίζονται στὴ συνέχεια οἱ γνωστοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, ὅσους ἔχει ἀνακηρύξει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ Ἅγίους καὶ τιμᾶται ἡ μνήμη τους, πόσοι ὅμως παραμένουν ἄγνωστοι καὶ τοὺς γνωρίζει μόνον ὁ Θεὸς ἢ δὲν ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ἐπίσημα... Γιατὸ καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος τελεῖται τῆ δευτέρῃ Κυριακῇ τοῦ Ματθαίου ἡ μνήμη πάντων «τῶν ὀσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῷ Ἄγιον Ὄρει τοῦ Ἄθω διαλαμπάντων». Ἡ ἀσματικὴ ἀκολουθία, ἔργο τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, συμπληρωμένη ἀπὸ τὸν μοναχὸ Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη, μὲ παρακλητικὸ κανόνα καὶ οἱ χαιρετισμοὶ τῶν ὀσίων, ἐκδόθηκε τὸ 1986 ἀπὸ τὴ Μοναστικὴ Ἀδελφότητα τῶν Δανηλαίων (Κατουνάκια). Πολλὴ ὁμορφὰ διαζωγραφίζονται οἱ ἀρετὲς καὶ οἱ ἄθλοι τους στὸ παρακάτω δοξαστικό:

«Τίς λαλήσει τοὺς ἀγῶνας ὑμῶν, Πατέρες μακάριοι, ἢ τίς ἀξίως ὑμνήσει, τὰς ἀριστείας τῆς ἐνταῦθα γενομένης ὑμῶν ἀσκήσεως; τοῦ νοῦς τὸ νηφάλιον; τὸ τῆς προσευχῆς ἀδιασάλειτον; τὸ

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟ ΑΓΙΟΛΟΓΙΟ

Ἅγιοι, Ὁσιομάρτυρες
καὶ Ὁμολογητὲς
διαλάμπαντες στὸ Ἄγιον Ὄρος
Ἄθω

ὑπὲρ ἀρετῆς ἐπίπονον τῆς συνειδήσεως μαρτύριον; τὴν τῆξιν τοῦ σώματος; τὰ κατὰ τῶν παθῶν γυμνάσια; τὰς παννύχους στάσεις; τὸ αἰετοφυτον δάκρυον; τοὺς ἐν κρυφῇ κρεμαστήρας, τὸ ταπεινὸν τοῦ φρονήματος; δαιμόνων τροπία; καὶ τῶν χαρισμάτων τὸν ὄρμαθόν; καὶ ἐπὶ πᾶσι, τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ὁμοῦ καὶ ὀρθοδοξίας, πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ κακοδόξους, μέχρις αἵματος καὶ θανάτου ἀντικατάστασιν; δι' ὧν παρὰ Χριστοῦ, ὡς νικηταὶ στεφανωθέντες αἰοίδιμοι, προσβεύσατε ἀπαύστως ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν ἐν πίστει τελούντων τὴν λαμπρὰν ὑμῶν πανήγυριν».

-Α-

Ἀγαθάγγελος: νεομάρτυρας ἀπὸ τὸν Αἴνο, τραπεζάρης μονῆς Ἐσφιγμένου, μαρτύρησε στὴ Σμύρνη σὲ ἡλικία 24 ἐτῶν στίς 19 Ἀπριλίου 1819.

Ἀγάπιος: ὑποτακτικὸς τοῦ ὀσίου Γενναδίου, δοχειάρης μονῆς Βατοπεδίου (14ος αἰ.).

Ἀγάπιος: τιμᾶται στὴ μονὴ Βατοπεδίου μαζὶ μὲ ἄλλους τέσσερις ὀσίους, ἀπὸ τὴ Σκήτη Κολιτσίου (1 Μαρτίου).

Ἀγιοπαυλίτες οἰκήτορες: «τρεῖς ὄσιοι οἱ ὑστερον οἰκήσαντες καὶ νέοι κτίτορες» τῆς μονῆς Ἁγίου Παύλου «ὁ μὲν μὴ ἐξελθὼν τοῦ κελλίου του τῆς μονῆς, ὁ δὲ ὅλως τῆς πύλης, ὁ δὲ ἄχρι τοῦ ἀρσανᾶ» (Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης).

Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης: ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα, μόνασε κοντὰ στὸν Μιχαὴλ Μαλεῖνο στὸ ὄρος τοῦ Κυμινᾶ, τὸ 963 στὸν Ἄθω ἱδρυσε τὸ πρῶτο μοναστήρι, τὴ Μεγίστη Λαύρα, μὲ τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τοῦ Νικηφόρου Φωκά, τιμᾶται [5 Ἰουλίου] μαζὶ μὲ τοὺς 6 μαθητὲς του, μὲ τοὺς ὁποίους βρῆκε τὸν θάνατο «τοῦ θόλου καταπεσόντος» (Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης).

Ἀθανάσιος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως: ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, μόνασε στὸ ὄρος Λάτρος, στὸ Γαλλήσιον ὄρος, σπουδαῖα μονα-

στικά κέντρα τῆς Μικρασίας, στὸ Ἅγιον Ὄρος, στὸ Γάνον ὄρος, διατέλεσε Πατριάρχης ἀπὸ τὸ 1289 ὡς τὸ 1293 καὶ ἀπὸ τὸ 1304 ὡς τὸ 1311, κοιμήθηκε σὲ ἡλικία 100 ἐτῶν στὴ μονὴ Ἐσφιγμένου «ζήσας ἀγίως» ὡς τὴν ἐκδημία του (Ἄθανάσιος Ἐσφιγμενίτης) [28 Ὀκτωβρίου].

Ἄθανάσιος Γ', Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· ὁ περίφημος Πατελλάρος, κρητικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο, μοναχὸς στὸ Σιναίτικὸ μετόχι, λιπαρῶς παιδείας, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, διέμεινε στὸν Ἄθω στὸ κελλί τὸ λεγόμενον τοῦ Εὐστρου, χρημάτισε Πατριάρχης τὸ 1639 καὶ τὸ 1652 [2 Μαΐου στὴ μονὴ Βατοπεδίου (Λάζαρος Βατοπεδινός)].

Ἄθανάσιος· ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, μαζί μὲ τοὺς Νικόλαο καὶ Ἀντώνιο, κτίτορας τῆς μονῆς Βατοπεδίου στὸν 10ο αἰ. (17 Δεκεμβρίου).

Ἄθανάσιος ὁ Πάριος· γεννήθηκε μεταξὺ 1723-1725, μαθήτευσε καὶ δίδαξε στὴν Ἀθωνιάδα σχολή, στὴν ὁποία καὶ ἔγινε σχολάρχης τὸ 1771, ἐξεδήμησε τὸ 1813 [24 Ἰουνίου], ἡ προσφορά του γενικότερα στὴν παιδεία τοῦ Γένους ὑπῆρξε σπουδαία, δίδαξε στὸ Μεσολόγγι, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ Χίο, διευθύνοντας παράλληλα τὶς ἐκεῖ σχολές.

Ἄθανάσιος· νεομάρτυρας ἀπὸ τὴ Χαλάστρα Θεσσαλονίκης, μαθήτευσε στὴν Ἀθωνιάδα σχολή, ὅπως καὶ ὁ δάσκαλός του Ἅγιος Ἄθανάσιος ὁ Πάριος, ἀπαγχονίσθηκε σὲ ἡλικία 25 ἐτῶν τὸ 1774 (8 Σεπτεμβρίου).

Ἀκάκιος· καταγόταν ἀπὸ τὴ Γόλιτσα Φαναρίου Ἀγρῶπων, ἔγινε μοναχὸς στὴ μονὴ Σουρβιάς, φοβερὸς βιαστής τοῦ σώματος, ἐγκαταστάθηκε στὴ σκήτη τῶν Καυσοκαλυβίων, ποὺ εἶχε ἐρημωθεί τὸ 1705, κι ἔμεινε ἔγκλειστος μέσα σὲ μιὰ σπηλιά, «μόνος μόνῳ τῷ Θεῷ, κρυπτόμενος 20 ἔτη, πάντη γυμνός, θεῖα δὲ προνοία, ἐφανερώθη εἰς πολλῶν ὠφέλειαν» (Καλλίστρατος Λαυριώτης) (12 Ἀπριλίου).

Ἀκάκιος· καταγόταν ἀπὸ τὴ Νιβόρη Θεσσαλονίκης, μόνασε στὴν ἰβηρικὴ σκήτη τοῦ Τιμίου Προδρόμου, μαρτύρησε τὸ 1815 στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τοῦ ἔκοψαν μὲ τὸ ξίφος τὸ κεφάλι (1 Μαΐου).

Ἀντώνιος· ἀπὸ τὴν πόλη Λουβέσκου τῆς Ρωσίας, κοντὰ στὸ Κίεβο, γεννήθηκε τὸ 963, ἐκάρη στὸ Ἅγιον Ὄρος μοναχὸς στὴ μονὴ Ἐσφιγμένου (1035), μὲ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Ρωσία, ἔδρασε τὴ Λαύρα τοῦ Κιέβου, ὅπου ἀκολούθησε

τὴν ἀγιορεΐτικη παράδοση καὶ κοιμήθηκε τὸ 1073 [10 Ἰουλίου].

Ἀντώνιος· ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, κτίτορας τῆς μονῆς Βατοπεδίου μαζί μὲ τὸν Νικόλαο καὶ τὸν Ἄθανάσιο [17 Δεκεμβρίου].

-B-

Βαρνάβας· ἡγούμενος μονῆς Δοχειαρίου, «ὁ πρότερον ἐν τῇ θαλάσῃ ἀφείς καὶ σωθεὶς διὰ τῶν Ἀρχαγγέλων» (Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης).

Βασίλειος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης· ἀθηναϊκῆς καταγωγῆς, ἀνήλθε στὸν ἀρχιεπ. θρόνο τὸ 904, ὁ Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης τὸν ἀναφέρει ὡς κτίτορα μονῆς, ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομά του, στὸ Ἅγιον Ὄρος, γεγονός που ἀπορρίπτει ἡ Διονυσία Παπαχρυσάνθου, τοῦ ἀποδίδεται ὁλόσωμη παράσταση μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ὁ Ἅγιος Βασίλειος Θεσσαλονίκης» στὸ ἰ. βῆμα τῆς μονῆς Βατοπεδίου, τὰ βιογραφικά του συγκεχυμένα [1 Φεβρουαρίου].

-Γ-

Γαβριὴλ ὁ Ἰβηρ· ἀναχωρητὴς ἀπὸ τὴ Γεωργία, ὁ ὁποῖος τὸ 999 ἀνέσυρε ἀπὸ τὴ θάλασσα τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Πορταΐτισσας, ἡ ὁποία βρίσκεται ὡς σήμερα σὲ ἰδιαίτερο παρεκκλήσιο (κτίσμα τοῦ 17ου αἰ.), ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς Ἰβήρων, ἀνεγέρθηκε τὸ 1680 καὶ ἀγιογραφήθηκε τὸ 1863, τὸ μεγαλύτερο προσκύνημα τοῦ Ἁγίου Ὄρους (13 Μαΐου).

Γαβριὴλ· μοναχὸς στὸν ὁποῖο ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ τὸ 982 σὲ κελλί τοῦ λάκκου του ἐν τῷ Ἄδειν, κοντὰ στίς Καρυές, ἐνῶ γινόταν ἀγρυπνία στὸ Πρωτάτο, ὅπου συμμετεῖχε ὁ γέροντάς του, ἔψαλε τὸν περίφημο θεομητορικὸ λειτουργικὸ ὕμνο «Ἄξιόν ἐστιν» καὶ τὸν ἔγραψε μὲ τὸ δάκτυλό του πάνω σὲ μιὰ πλάκα, ὁ Ἀρχάγγελος παρουσιάσθηκε μὲ τὴ μορφὴ μοναχοῦ, ἡ πλάκα στάλθηκε στὴ Βασιλεύουσα καὶ ἡ εἰκόνα προστά στην ὁποία ἔψαλε τὸν ὕμνο εἶναι ἡ ἐφέστια εἰκόνα τοῦ Πρωτάτου καὶ βρίσκεται στὸ Σύνθρονο τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τοῦ Πρωτάτου [11 Ἰουνίου].

Γεννάδιος· ὀσιομάρτυρας, ἀσκήτησε στὴ μονὴ Ἁγίου Διονυσίου, μαρτύρησε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1818 [6 Ἀπριλίου].

Γεννάδιος· ἡγούμενος τῆς μονῆς Βατοπεδίου στὸν 14ο αἰ., ἅγιοι θεωροῦνται καὶ οἱ ὑποτακτικοί του Ἀγάπιος καὶ Νικόδημος [20 Ἰανουαρίου].

Γεννάδιος: δοχειάρης στη μονή Βατοπεδίου στον 14ο αἰ. «ἀξιώθεις ἰδεῖν πίθον κενὸν βλύζοντα ἔλαιον διὰ θαύματος τῆς Θεοτόκου» [17 Νοεμβρίου].

Γεράσιμος ὁ νέος ἀσκητής: ὁ ἅγιος τῆς Κεφαλονιάς, ποὺ κοιμήθηκε τὸ 1579, πέρασε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος κι ἔμεινε γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα σὲ σπηλιὰ στὴν περιοχὴ τῆς ἀγιαννανίτικης καλύβης τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐκεῖ ποὺ ἐκάθη μοναχὸς [29 Ὀκτωβρίου].

Γερμανός: ὑποτακτικὸς τοῦ γέροντα Ἰώβ, ἐξεδήμησε τὸ 1336, «ἴσως τὸ κελλί του νὰ εἶναι τὸ ὡς τὸν περασμένο αἰῶνα λεγόμενο τοῦ Μαρουλά καὶ σήμερα τοῦ Χαλκιᾶ» στὴν περιοχὴ τῶν Καρυῶν.

Γερόντιος: τελευταῖος ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν Βουλευτηρίων (14ος αἰ.) στὴ σημερινὴ περιοχὴ τῆς σκήτης τῆς Θεοπρομήτορος Ἁγίας Ἄννης, ὅπου τὸ κελλί τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, εἶχε πνευματικὸ δεσμὸ μὲ τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Καυσοκαλυβίτη, λόγω τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν μετέφερε τὴν καλύβη του ἐκεῖ ὅπου βρίσκεται ἡ σκήτη, γι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζεται «πρῶτος οἰκιστὴς» τῆς (Ἄνθιμος Ἁγιαννανίτης).

Γεώργιος ὁ Ἰβήρ: θεωρεῖται δεῦτερος κτίτορας τῆς μονῆς Ἰβήρων, ἴδρυσε τὸ νέο καθολικὸ τῆς μονῆς, ὅπως μαρτυρεῖται ὀρειχάλκινη ἐπιγραφή στὸ δάπεδο, ὑπογράφει τὸ δεῦτερο τυπικὸ τοῦ 1045.

Γεώργιος: προερχόταν ἐξ Ἀγαρηνῶν καὶ βαπτίσθηκε στὰ Καυσοκαλύβια, καταγόταν ἀπὸ τὴ Λέσβο, μαρτύρησε τὸ 1821 στὴν Κωνσταντινούπολη, «ἀθλήσας ἐν Κυδωνίαις» (Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης).

Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς: στὸ παρεκκλήσιο τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων τῆς μονῆς Βατοπεδίου (1400) ὑπάρχει τοιχογραφία του μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ὁ ἀγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Γρηγόριος καὶ νέος Χρυσόστομος ὁ θαυματουργός», γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1296 καὶ κοιμήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1359, ἀνακηρύχθηκε Ἅγιος ἤδη τὸ 1368, κορυφαία μορφή τοῦ ὀρθόδοξου ἡσυχασμοῦ καὶ μυστικισμοῦ, ἀσκήτεψε κοντὰ στὴ Μονὴ Βατοπεδίου στὴ σκήτη τῆς Γλωσσίας, στὴ Μεγίστη Λαύρα, ἔγινε ἡγούμενος στὴ μονὴ Ἐσφιγμένου [14 Νοεμβρίου].

Γρηγόριος ὁ Βυζάντιος: ἀσκήτεψε στὰ ὄρια τῆς Μεγίστης Λαύρας, δάσκαλος τοῦ Ἁγίου

Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ [6 Ἀπριλίου].

Γρηγόριος ὁ δομῆστικος: μοναχὸς τῆς Μεγίστης Λαύρας, σύγχρονος τοῦ Ἰωάννη Κουκουζέλη, τὴν ὥρα ποὺ ἔψελνε πήρε κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν Παναγία χρυσὸ φλουρὶ γιὰ τὴν ψαλτικὴ του δεινότητα (10 Ὀκτωβρίου).

Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης: δάσκαλος τοῦ ὁμώνυμου κτίτορα τῆς μονῆς Ὀσίου Γρηγορίου, καθὼς καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου, ποὺ ἔγραψε τὸν βίο του («Νέον Ἐκλόγιον»), τοποθετεῖται στὸν 14ο αἰ. [6 Ἀπριλίου].

Γρηγόριος: κτίτορας μονῆς Ὀσίου Γρηγορίου, τὸ λείψανό του βρίσκεται στὴ Σερβία, γιὰ νὰ τὸν διακρίνουν ἀπὸ τὸν δάσκαλό του Ὀσιο Γρηγόριο τὸν Σιναΐτη, τὸν χαρακτηρίζαν «νέο».

Γρηγόριος ὁ Ε΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως: ὁ Πρωτομάρτυρας τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας [10 Ἀπριλίου].

-Δ-

Δαβὶδ: ἀπὸ τὶς Κυδωνίες, ἀσκήθηκε στὴ σκήτη τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἔκτισε τὸ ναὸ τῆς Μεταμορφώσεως στὴν κορυφὴ τοῦ Ἄθω, μαρτύρησε στὴ Θεσσαλονίκη μὲ ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς τὸ 1813 [26 Ἰουνίου].

Δαμασκηνός: ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀπαρνήθηκε τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μετανόησε, ἐκάθη μοναχὸς στὴ Μεγίστη Λαύρα καὶ εἶχε μαρτυρικὸ τέλος, ἀποκεφαλίσθηκε τὸ 1681 στὴν Κωνσταντινούπολη [13 Νοεμβρίου].

Δαμασκηνός: χιλιανδαρινὸς μοναχὸς, κατηγορήθηκε ἄδικα στὴ Βουλγαρία ὅτι ἔβαλε στὸ κελλί του ὀθωμανίδα, τὸν κρέμασαν τὸ 1771, γιὰτὶ δὲν δέχθηκε νὰ ἀλλαξοπιστήσει [16 Ἰανουαρίου].

Δαμιανός: ἀσκήτεψε στὰ ὄρια τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου στὸ α΄ μισὸ τοῦ 13ου αἰ. [23 Φεβρουαρίου].

Δαμιανός: ἀσκήτεψε στὰ ὄρια τῆς μονῆς Φιλοθέου, καταγόταν ἀπὸ τὸ Μυρίχοβο Ἀγράφων, ἴδρυσε μονὴ ἐπονόματι τοῦ Τιμίου Προδρόμου στὸν Ὀλυμπο, εἶχε μαρτυρικὸ τέλος τὸ 1568 στὴ Λάρισα, γιὰτὶ δὲν δέχθηκε ν' ἀπαρνηθεῖ τὸν Χριστὸ [23 Φεβρουαρίου].

Διονύσιος: ὁ κτίτορας τῆς μονῆς Διονυσίου, ἀπὸ τὸ χωριὸ Κορησὸς Καστοριάς, ἀσκήτεψε ἀρχικὰ στὴ μονὴ Φιλοθέου, κοιμήθηκε τὸ 1390 σὲ ἡλικία 72 ἐτῶν [25 Ἰουνίου].

Διονύσιος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ: ἀπὸ τὸ χωριὸ Σλά-

τινα τῆς Θεσσαλίας, ἀρχικὰ δάσκαλος, ἀσκήτεψε στὰ Μετέωρα καὶ μετὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἱερομόναχος στὸ Πρωτάτο, ἡγούμενος στὴ μονὴ Φιλοθέου, ἱδρυσε στὸν Ὀλυμπο μονὴ ἐπονόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατόπιν ἀνήγειρε τὴ μονὴ τῆς Σουρβιάς, κοιμήθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ Ὀλύμπου (καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, ἔχει μεταφερθεῖ σὲ ἄλλο σημεῖο) [24 Ἰανουαρίου].

Διονύσιος Βατοπεδινός· τὸν κρέμασαν τὸ 1822 στὴν Κρήτη, ὅταν τὸν εἶχε στείλει τὸ μοναστήρι του γιὰ νὰ μεταφέρει τὴν Τιμία Ζώνη τῆς Παναγίας ἐξαιτίας μιᾶς ἐπιδημίας ποὺ εἶχε ἐπεκταθεῖ στὴ μεγαλόνησο, ὑπέστη προηγουμένως φρικτὰ βασανιστήρια (τοῦ τρύπησαν τὰ μὴνιγγια μὲ πυρακτωμένο σίδερο).

Διονύσιος· μαθητὴς τοῦ ὀσιομάρτυρα Ἰακώβου, μὲ τὸν ὁποῖο μαρτύρησε τὸ 1469, ἀσκήτεψε στὴ σκῆτη Τ. Προδρομοῦ τῆς μονῆς Ἰβήρων [1 Νοεμβρίου].

Διονύσιος ὁ ρήτωρ· μαζὶ μὲ τὸν μαθητὴ του ὀσιο Μητροφάνη διέλαμψαν στὴ Μικρὴ Ἁγία Ἄννα, προηγουμένως ἀσκήτεψε στὴ σκῆτη τῶν Καρυῶν, ἐξεδήμησε τὸ 1609 [9 Ἰουλίου].

Δομέτιος· ἀσκήτεψε καὶ ἔγινε πνευματικὸς καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἁγίου Παύλου, «πρωτοστάτησεν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς μονῆς Διονυσίου καὶ ἤνωσε τὰς δύο μονὰς εἰς ἓν κοινόβιον χρόνους 60», διαδεχθεὶς τὸν ὀσιο Διονύσιο, ἔζησε 80 ἔτη, ἐξεδήμησε τὸ 1403 ἢ 1405 [25 Ἰουνίου].

-E-

Εὐδόκιμος· ἔτσι ὀνόμασαν οἱ Βατοπεδινοὶ μοναχοὶ τὸν ἅγιο, λείψανο τοῦ ὁποίου βρῆκαν κατὰ τὶς ἐργασίες στὸ Κοιμητήριο τῆς μονῆς τὸ 1840, τὸ ὁποῖο εὐωδίαζε, θεωρώντας τὸν «δόκιμο σκεῦος τῆς θείας χάριτος» [5 Ὀκτωβρίου].

Εὐθύμιος· γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ἰβήρα, κτίτορας τῆς μονῆς Ἰβήρων [13 Μαΐου].

Εὐθύμιος· κτίτορας τῆς μονῆς Δοχειαρίου, μαζὶ μὲ τὸν Νεόφυτο [3 Νοεμβρίου].

Εὐθύμιος· ἀπὸ τὴ Δημητσάνα Πελοποννήσου, μαρτύρησε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1814, ἀσκήτεψε στὴ Σκῆτη Τ. Προδρομοῦ τῆς μονῆς Ἰβήρων [21 Μαρτίου].

Εὐθύμιος· ἡγούμενος μονῆς Βατοπεδίου, μαρτύρησε τὸ 1285 μαζὶ μὲ ἄλλους 12 ὀσιομάρτυρες μοναχοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ λατινόφρονες «ἐφούρκισαν ἔξω τῆς Μονῆς, τὸν δὲ ἡγούμενον

Εὐθύμιον δέσαντες μὲ ἀλύσους ἐθανάτωσαν ἐπάνω μιᾶς πέτρας ὑφάλου τῆς θαλάσσης πέρα τοῦ Καλαμιτζίου» (Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης).

Εὐθύμιος ὁ νέος· ἀσκήτεψε σὲ σπήλαιο στὰ ὄρια τῆς Νέας Σκῆτης «κάτωθεν τῆς ἁγίας Τριάδος μείνας χρόνους τρεῖς... εἶτα κτίσας τὴν μονὴν Περιστερῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐν ἔτει 880» (Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης), οἱ μαθητὲς του ὀσιοι Συμεῶν καὶ Θεόδωρος θεωροῦνται κτίτορες τοῦ Πρωτάτου, ἐξεδήμησε τὸ 898.

-Z-

Ζωγραφίτες 26 ὀσιομάρτυρες· ἤλθαν σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς λατινόφρονες, πυρπολήθηκαν στὸν πύργο τῆς μονῆς Ζωγράφου καὶ τελειώθηκαν.

-H-

Ἡσαΐας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· γεννήθηκε στὴν Ἠπειρο τὸ 1250, ἐκάρῃ μοναχὸς στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔγινε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης σὲ ἡλικία 70 ἐτῶν μὲ ὑπόδειξη τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου Β' Παλαιολόγου, ἀντέδρασε στὰ σχέδιά του γιὰ ἔνωση μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, γι' αὐτὸ περιορίσθηκε στὴ μονὴ Μαγγάνων τὸ 1327, γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ τὸ 1328 ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Γ' Παλαιολόγο, ἐξεδήμησε τὸ 1332 καὶ τὸ σῶμα του μεταφέρθηκε καὶ ἐνταφιάσθηκε στὴ μονὴ Μεγίστης Λαύρας.

-Θ-

Θεοδόσιος· ἡγούμενος μονῆς Φιλοθέου, ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἔγινε τὸ 1370 Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἀφοῦ χρημάτισε προηγουμένως ἡγούμενος τῆς μονῆς Μαλλάνων, ἐξεδήμησε τὸ 1392 [11 Ἰανουαρίου].

Θεόδωρος· κτίτορας τοῦ Πρωτάτου μαζὶ μὲ τὸν ὀσιο Συμεῶν, καὶ οἱ δύο ἦταν μαθητὲς τοῦ ὀσίου Εὐθυμίου τοῦ νέου.

Θεόληπτος· ἀσκήτεψε στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔγινε Μητροπολίτης Φιλαδελφείας.

Θεοφάνης· ἀλλαξοπίστησε, ἀλλὰ μετανόησε καὶ ἐκάρῃ μοναχὸς στὴ μονὴ Βατοπεδίου, πῆγε στὴν Πόλη καὶ διακήρυσσε τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, παρὰ τὰ βασανιστήρια ποὺ ὑπέστη δὲν τὴν ἀπαρνήθηκε καὶ μαρτύρησε τὸ 1559 [8 Ἰουνίου].

Θεοφάνης· ἀσκήτεψε στὴ μονὴ Δοχειαρίου, καταγόταν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, θαυματουργός.

Θεοφάνης· προηγούμενος τῆς μονῆς Βατοπεδίου, Μητροπολίτης Περιθεωρίου, ἔγραψε τὸν «Βίος» τοῦ Ἁγίου Μάξιμου τοῦ Καυσοκαλυβίτη (14ος αἰ.).

(Συνεχίζεται)

Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸ παιδὶ καὶ στὸν ἔφηβο καὶ ἡ διδακτικὴ πράξις (Συμβολὴ στὴ διδακτικὴ τῶν Θρησκευτικῶν)*

Ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ βοηθήσουμε τὴ φυσικὴ στροφὴ τῶν νηπίων πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα γενικότερα νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ ἐξελιχθεῖ σωστὰ καὶ ὄχι νὰ ἐπέμβουμε ἀρνητικά. Ἐπειδὴ οἱ διανοητικὲς δυσκολίες δημιουργοῦν τόσα

διδακτικοῦ ἐγχειριδίου γιὰ τὸ μαθητὴ καὶ τὸ δάσκαλο ἀπὸ τάξη σὲ τάξη. Τὸ περιεχόμενον τῆς μεθόδου ἐναλλάσσεται μὲ Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη – μὲ Θέματα ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας - Προσευχὲς - Προετοιμασία γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὰ μυστήρια (πρῶτη θεία μετάληψη - *communium*) καὶ κυρίως γιὰ τὴ θεία Εὐχαριστία. Ἐτσι στὸ βιβλίον τοῦ Κατηχητῆ - Δασκάλου ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ὁδηγίες: «Τὰ παιδιὰ τοῦ κύκλου CM2 ψάχνουν γιὰ νὰ καταλάβουν. Ἐπιχειρηματολογοῦν, ἀντιτάσσουν, ἀντιλέγουν μεταξὺ τους. Αὐτὸς ὁ διάλογος τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀμφιβολίας εἶναι ἐκπληκτικὰ θερμὸς. Εἶναι ἡ καλύτερη δουλειὰ τοῦ κατηχητῆ»⁹⁵.

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΗ Β. ΤΣΑΓΚΑ**
Θεολόγου Καθηγητοῦ

πολλὰ προβλήματα, θὰ στραφοῦμε πρὸς τὸ συναίσθημα⁹³ καὶ πρὸς τὶς δραστηριότητες. Τὰ ψυχοπαιδαγωγικὰ παραμύθια, οἱ ἱστορίες τῆς Βίβλου, τὸ παιχνίδι, οἱ κινήσεις τοῦ σώματος, τὸ τραγούδι, ἡ χειροτεχνία, ἡ ἰχνογραφία, ἡ χαρτοκοπτικὴ εἶναι φάσεις πού μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν στὸ διδακτικὸ σχεδιασμὸ μίας καλὰ ὁργανωμένης διδακτικῆς πορείας μὲ χριστοκεντρικὸ περιεχόμενον.

Ὁ χριστιανὸς παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ δίνει τὸ καλὸ παράδειγμα, νὰ εἶναι χαρούμενος, ἀγαπητὸς, προσεκτικὸς μὲ παιδαγωγικὴ διάκριση. Ὁ παιδαγωγός⁹⁴ πού στοχεύει στὴ διαμόρφωση σωστῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ καθένα παιδὶ χωριστὰ, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ εἶναι καὶ ἀπέναντι στὸ σύνολο καὶ τὴν ὁμάδα ἀκλόνητος.

β. Σχολικὴ ἡλικία (5,5 - 12) Δημοτικὸ

Ἡ ἐνηλικίωση τῶν μαθητῶν ὑποχρεώνει τοὺς φορεῖς τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς ν' ἀλλάξουν διακριτικὰ τὴ μέθοδο ἢ τὶς μεθόδους διδασκαλίας. Ἐτσι στὴ Γαλλία, γιὰ παράδειγμα, προβλέπεται ὄχι ἀλλαγὴ μόνον μεθόδου ἀλλὰ καὶ

γιὰ τὴ γαλλικὴ πραγματικότητα ἡ κατήχηση στὴ διδακτικὴ πράξις δὲν εἶναι μιὰ τάξη, οὔτε μιὰ λέσχη ἐλεύθερου χρόνου, οὔτε ἓνα ἀπλὸ σχολεῖο καλῆς συμπεριφορᾶς. Σίγουρα τὸ παιδὶ θ' ἀποκτήσει γνώσεις. Δὲ θὰ ἐνοχληθεῖ ἀπὸ τὴν κατήχηση. Θὰ μάθει πὼς μπορεῖ νὰ συμπεριφέρεται στὴ ζωὴ. Ἀλλὰ κυρίως ἡ κατήχηση θέλει νὰ γνωρίσει στὰ παιδιὰ κάποιον, τὸν Ἰησοῦ Χριστό... Τὸ νὰ εἶσαι χριστιανὸς ἀνοίγει μιὰ νέα διάσταση, δίνει ἓνα νόημα καὶ μιὰ ἐλπίδα στὴ ζωὴ»⁹⁶.

Ἡ πρόσκτηση τῆς περὶ τοῦ Θεοῦ εἰκόνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἐπιτυγχάνεται καλύτερα σύμφωνα μὲ τὸ «*Pierres Vivantes*»⁹⁷ μὲ τὸ «ἀκριβότερο» βιβλίον, τὴ Βίβλο. Εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι ἓνα βιβλίον ὅπως τὰ ἄλλα. Ἐχει γιὰ συγγραφέα τὸ Θεό. Ὁ Θεὸς διάλεξε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ τὸ γράψουν. Ὁ Θεὸς μὲ τὸ Πνεῦμα του, ἐνέπνευσε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐκ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 149 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

93. R. Goldman, ὀ.π., σ. 89.

94. Γ. Βαγιανού, Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή στὴν Α/Βάθμια ἐκπαίδευση (Συμβολὴ στὴ διδασκαλία τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος), Θεσ/νίκη 1989, σ. 65. Βλ. ἀκόμη καὶ πρβλ. Βοήθημα Κατήχησης μὲ τὴν ἐγκριση τῆς Συνοδικῆς Κατηχητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς Καθολικῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος, ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ γιὰ παιδιὰ 5-7 ἐτῶν (Ἀπόδοση καὶ προσαρμογὴ ἀπὸ τὰ γαλλικὰ στὰ ἑλληνικὰ ἀδ. Μ. Μαραγκοῦ - π. Γαβρ. Μαραγκοῦ) χ.τ., χ.χ., σελ. 7.

95. Βλ. Si tu Savais le don de dieu, Livre d'accompagnement de C.M. 2-7e, Paris 1992, σ. 10.

96. Si tu Savais le don de dieu pour les enfants de C.E. 2-ge Paris 1988, σ. 6.

97. Pierres Vivantes recueil catholique de documents privilégiés de la foi les évêques de France aux enfants des (M. et à leurs aînés à leurs catéchistes et à leurs parents Catéchèse 80, σ. 8. Ἐκδοση κατηχητικοῦ βοηθήματος μὲ τὴν ἐγκριση τῶν Γάλλων ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων. Γενικὸ ἀξιόλογο διδακτικὸ βιβλίον πού καλύπτει ὅλες τὶς ἡλικίες τοῦ Δημοτικοῦ.

φράσουν τὸ λόγο του με ἀκρίβεια... Ἡ Ἐκκλησία εἶναι σίγουρη ὅτι μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς Βίβλου, ὁ Θεὸς μᾶς μιλάει».

Ἐξ ἄλλου οἱ πρώτες κινήσεις στὸ χῶρο τῆς διδακτικῆς μεθοδολογίας τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς με ἀνθρωποκεντρικὸ προσανατολισμὸ ἄρχισαν στὴ Γαλλία ἐξ αἰτίας τῆς ἀποχριστιανοποίησης μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς καὶ με σημαντικὴ ἐπίδραση τῶν ἀμερικανῶν ρωμαιοκαθολικῶν πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση⁹⁸. Ἔτσι υἱοθετήθηκαν μέθοδοι διδασκαλίας ποὺ ἔχουν ὡς βάση τὶς ἀνάγκες, τὶς ἐμπειρίες καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν μαθητῶν⁹⁹.

Σύμφωνα με τὸν εἰσηγητὴ τῆς νεο-ὁμολογιακῆς μεθόδου, ὁ ὁποῖος παραδέχεται ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή φαίνεται νὰ εἶναι ἓνα μάθημα ὅπου ἔχουν ὀχυρωθεῖ ἐξόχως οἱ παραδοσιακὲς μέθοδοι, τὰ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καθὼς μεγαλώνουν καὶ βελτιώνεται τὸ φάσμα τῆς προσευχῆς τους, τὸ λεξιλόγιό τους καὶ ἡ κατανόηση τῶν περίπλοκων ἰδεῶν, μᾶς πείθουν ὅτι μποροῦμε νὰ τοὺς διδάξουμε με πιὸ ἄμεσο τρόπο με τὴν ἀπ' εὐθείας διδασκαλία (δηλ. συνομιλία, ἀφήγηση καὶ γιατί ὄχι διάλεξη). Εἶναι ὁμως, συνεχίζει ὁ ἴδιος, περιορισμένης μορφωτικῆς ἀξίας καὶ παραδοσιακὴ μεθοδολογία. Σὲ καμιά περίπτωση ἐντούτοις δὲν πρέπει νὰ κυριαρχεῖ στὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή ἡ προφορικὴ διδασκαλία. Ὁ δάσκαλος διεγείρει, καθοδηγεῖ, συζητᾷ, βοηθεῖ καὶ περιστασιακά, ἀνάλογα με τὴν ἀνάγκη ποὺ προκύπτει στὴν τάξη ἢ σὲ κάθε μαθητὴ χωριστά, διδάσκει¹⁰⁰.

Τὸ μοντέλο τῆς ἐνανθρωπύσεως - ἐνσάρκωσης σ' αὐτὸ τὸ στάδιο στοχεύει στὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ παιδιοῦ σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπομορφικὴ εἰ-

κόνα τοῦ Θεοῦ με κατάλληλους διδακτικοὺς χειρισμοὺς καὶ αὐτὸ γίνεται σ' ὅλες τὶς διδακτικὲς ἐνότητες. Ὁ χριστιανὸς παιδαγωγὸς βάσει τοῦ θεωρητικοῦ αὐτοῦ μοντέλου προσαρμόζει τὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία στὴν οἰκογενειακὴ, σχολικὴ, κοινωνικὴ πραγματικότητα στὴν ὁποία κινεῖται καὶ δρᾷ ἀνάλογα με τὸ χῶρο (Σχολεῖο - Ἐκκλησία) καὶ τὰ ὑποκείμενα μάθησης.

Ὡς ἐνδεδειγμένη σύγχρονη μέθοδος διδασκαλίας ποὺ ἔχει σχέση με τὴν Παιδαγωγικὴ τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ μοντέλο τῆς παιδαγωγικῆς τῆς ἐνσάρκωσης προβάλλουμε ἢ ἐφαρμόζουμε στὴ διδακτικὴ πράξη:¹⁰¹

Ι. Τὸ «ἐνμέθοδος» καὶ «τεχνικὸν» τοῦ διαλόγου. Ἀξιοποιοῦμε τὶς ἐμπειρίες τῶν μαθητῶν, τῆς τάξης ἢ τῆς ὁμάδας ποὺ ἔχουμε μπροστά μας, τὶς εἰκόνες τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου, μία ἐπίσκεψη, ἓνα βίωμα, μιὰ γιορτὴ, τὴ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ τέχνη, τὰ σύμβολα τῆς Ἐκκλησίας κ.λπ. Μέσα ἀπὸ τὸν ἀνοιχτὸ διάλογο ὁ χριστιανὸς παιδαγωγὸς ἐνθαρρύνει τοὺς μορφούμενους στὸ νὰ γεννοῦν καινούργιες ἰδέες, νὰ ἀναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, νὰ ἐρευνοῦν, νὰ ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθεια, νὰ διατυπώνουν ἀντίθετες ἀπόψεις μέσα ἀπὸ μιὰ ρεαλιστικὴ - ἐμπειρικὴ θεώρηση τῶν προβλημάτων καὶ θεμάτων. Οἱ ἐμπειρίες, τὰ βιώματα καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδῶν κάθε ἡλικίας στὴν οἰκογένειά τους, στὴ σχολικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τους, στίς διακοπὲς σχετίζονται πολλὲς φορὲς καὶ με τὴν εἰκόνα ἢ τὶς εἰκόνες

98. Βλ. Χ. Βασιλόπουλου, Ὁ μαθητὴς ὡς κριτήριο..., ὅ.π., σ. 105.

99. Τόσο στὸ ρωμαιοκαθολικισμὸ ὅσο καὶ στὸν προτεσταντισμὸ υἱοθετήθηκαν οἱ «ἐμπειρικὲς μέθοδοι διδασκαλίας» καὶ στοχεύαν στὸν ψυχοπαιδαγωγικὸ κόσμον τοῦ μορφούμενου ἐν Χριστῷ νέου ἀνθρώπου. Αὐτὲς οἱ μέθοδοι εἶναι: ἡ κηρυγματικὴ, ἡ ἀνθρωπολογικὴ - ἐμπειρικὴ - ὁμαδοκεντρικὴ καὶ πολιτικὴ - κοινωνικὴ γιὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ ἡ νεο-ὁμολογιακὴ, προσωπικῆς ἀναζήτησης καὶ ἡ φαινομενολογικὴ γιὰ τοὺς προτεστάντες. Πρβλ. Χ. Βασιλόπουλου, Ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως... ὅ.π., σ. 158 καὶ τοῦ ἰδίου, Ὁ μαθητὴς ὡς κριτήριο... ὅ.π., σ. 110 καὶ ἐξῆς R. Rumer, Catechesis and Religious Education in Pluralist Society, Sydney 1975 σ. 10 καὶ ἐξῆς καὶ D. Hubery, Teaching the Christian Faith today, New Gate Press Robert denholm House 1965, σ. 87 καὶ 100.

100. R. Goldman, ὅ.π., σ. 154.

101. Πρβλ. καὶ Βλ. Ἐκδοση τῆς Συνοδικῆς Κατηχητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ρωμαιοκαθολικῶν στὴν Ἑλλάδα, προσαρμογὴ καὶ ἐπιμέλεια: π. Γαβρ. Μαραγκοῦ καὶ ἀδ. Αἰκ. Μαϊδιώτου ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ Ε' Εἶστε ὁ Λαὸς μου χ.τ., χ.χ. εἰσαγωγὴ, ὅπως καὶ τὸ Βοήθημα γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ προετοιμάζονται γιὰ τὴν πρώτη τους ἐξομολόγηση, διασκευὴ π. Μάρκος Φώσκολος, ὅπου στὸ πρῶτο μάθημα γράφονται τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ ἀπὸ παιδαγωγικῆς - διδακτικῆς πλευρᾶς. «Ὁ Γιώργος εἶναι ἓνα καλὸ παιδί 7 χρονῶν. Βλέπει τὸν πατέρα του καθημερινὰ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ θυσιάζεται γιὰ κείνον. Κι ὁ Γιώργος ἀνταποκρίνεται στὴν ἀγάπη τοῦ πατέρα του. Τὸν χαιρετᾷ κάθε φορὰ ποὺ φεύγει ἢ ποὺ ἔρχεται στὸ σπίτι ἀπ' τὴ δουλειά του, τὸν εὐχαριστεῖ ὅταν τοῦ κάνει κάποιο δώρο... Μιὰ μέρα ὁ Γιώργος εἶπε στὸν πατέρα του: "Μπαμπά, ἐσὺ εἶσαι ὁ πιὸ καλὸς μπαμπᾶς ὅλου τοῦ κόσμου". Κι ὁ πατέρας του τοῦ ἀπάντησε: "Ὅχι Γιώργο. Ὑπάρχει ἓνας μπαμπᾶς πολὺ, μὰ πολὺ πιὸ καλὸς ἀπὸ μένα κι ἀπ' ὅλους τοὺς μπαμπᾶδες τοῦ κόσμου. Εἶναι ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Εἶναι ὁ μπαμπᾶς μας ποὺ βρίσκεται σποὺς οὐρανοῦς". Ἐδῶ φαίνεται καθαρὰ πὼς τὸ παιδί μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ φυσικοῦ πατέρα στὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ αὐτὸ χρησιμοποιεῖται στὴν χριστιανοπαιδαγωγικὴ - κατηχητικὴ πράξη.

του Θεού. Δεν πρέπει δὲ νὰ διαφεύγει τῆς προσοχῆς μας ὅτι ἄλλες εἶναι οἱ ἀντιληπτικὲς καὶ προσληπτικὲς ικανότητες τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξης τοῦ Δημοτικοῦ καὶ ἄλλες τῆς Ε' τάξης.

α) *Έρευνα τῶν δεδομένων.* Αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τίς δεδομένες ἐμπειρίες πὸ ζεῖ τὸ παιδί στὴν οἰκογενειακὴ, σχολικὴ καὶ ψυχαγωγικὴ του ζωὴ. «Τί εἶδατε στὴν τηλεόραση; Παρατηρήσατε κάτι; Τί ἔγινε στὸ παιχνίδι, στὸ διάλειμμα, στὸ σπίτι;» Τὰ παιδιά διατυπώνουν τίς ἀπόψεις τους.

β) *Έσωτερικέυση στὰ δεδομένα τῶν γεγονότων.* Ὁ χριστιανὸς παιδαγωγὸς ἀφορμάται ἀπὸ αὐτὰ πὸ ἀνέφεραν οἱ μαθητὲς καὶ διατυπώνει ἐρωτήματα: «Πὼς αἰσθανόμαστε ὅταν συμμετέχουμε σ' ἓνα ὁμαδικὸ παιχνίδι; Τί αἰσθήματα μᾶς προξένησαν τὰ γεγονότα τοῦ δελτίου εἰδήσεων;» Τὰ παιδιά συμμετέχουν, ἐνεργοῦν, διατυπώνουν ιδέες, ἀπόψεις πάνω στὰ γεγονότα καὶ ἀνακαλύπτουν τὸ καλὸ καὶ ὠραῖο πὸ διέπουν τίς διαπροσωπικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Μιλοῦν ἀπὸ τὰ βιώματά τους, τὰ συναισθημάτα τους γιὰ τὴ δίψα τοῦ καλοῦ, τῶν ἀξιών τοῦ ὠραίου, τοῦ μεγάλου.

γ) *Ανάπτυξη αὐτῶν τῶν ἐμπειριῶν.* Προσπαθεῖ νὰ ἐμβαθύνει στὴν καθημερινότητα μὲ τὸ νὰ βρεῖ μαζί μὲ τὰ παιδιά πὼς ζοῦν καὶ πὼς συμπεριφέρονται οἱ μεγάλοι. Εὐρύνεται ἡ συζήτηση στὴ στάση τῶν μεγάλων. Ὁ χριστιανὸς παιδαγωγὸς δὲν διστάζει νὰ ἀνακοινώσει τίς δικές του ἐμπειρίες. Ἐδῶ παρουσιάζονται καὶ οἱ ἀρνητικὲς πλευρὲς τῆς ζωῆς, οἱ τυχόν δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια. Ρεαλισμὸς καὶ ὄχι καλλιέργεια τῆς σκέψης στὸ χῶρο τῆς φαντασίας καὶ τοῦ ὄνειρου. Κινητοποιοῦμε ὅλες τίς δημιουργικὲς ἐποικοδομητικὲς δυνάμεις καὶ τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος καὶ δὲν προσφέρουμε ἔτοιμη γνῶση.

δ) *Αποκάλυψη - φανέρωση.* Ἡ διάβαση στὴ φανέρωση τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ ὡς δρώντος προσώπου στὴ ροὴ τοῦ χρόνου γίνεται μὲ τρόπο ἀβίαστο γιὰ τὸ παιδί. Ἔτσι ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ πὸ ἀποβλέπει στὴν ἐμπέδωση τῶν μηνυμάτων τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὸ μαθητευόμενο γίνεται μὲ τρόπο φυσικό. Τὸ παιδί ἀντιλαμβάνεται τὸ Θεὸ μὲσα στὶς ποικίλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, τὴν πρόσκληση σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζήσουν μὲσα στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ στὴ ζωὴ καὶ εἶναι παρὼν «ἐν Πατρὶ» καὶ «ἐν Πνεύματι Ἁ-

γίω». Μέσα στὴν τάξη, στὴν ὁμάδα τῶν συνομηλίκων του, στὴν οἰκογένειά του θὰ κάνει πράξη τὴν ἀγαπητικὴ - διαλογικὴ σχέση πίστεως καὶ ἀρνήσεως καὶ στὴν πρώτη περίπτωση θὰ ἐνταχθεῖ στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα καὶ θὰ βρεῖ ἔτσι τὴ λύση τῆς προσαρμογῆς ἢ μᾶλλον τῆς ἀθηντικῆς ἐνταξῆς του στὸν ἀγιαστικὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου θὰ συναντήσῃ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ πὸ ὡς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἀθηντικὸ πορτραῖτο τοῦ Θεοῦ Πατέρα.

Πρακτικὰ γιὰ νὰ δεῖξουμε π.χ. ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ τόσο πολὺ καὶ ζεῖ συνεχῶς μαζί μας καὶ θέλει τὴν εὐτυχία μας, θὰ ξεκινήσουμε στὶς μικρότερες τάξεις ἀπὸ μία φωτογραφία ἢ εἰκόνα μιᾶς μητέρας ἢ ἐνὸς πατέρα μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά του. Οἱ γονεῖς ἔχουν ὠραῖα σχέδια γιὰ τὸ παιδί του, ὅταν αὐτὸ εἶναι μικρὸ. Ὅταν μεγαλώσει τὸ θέλουν εὐτυχισμένο, χαρούμενο, πετυχημένο στὴ ζωὴ. Μετασχηματίζουμε τίς ἐμπειρίες τῆς ζωῆς σὲ τρόπους - τόπους σωτηρίας - λυτρώσεως. *La vie comme lieu actuel de salut*¹⁰².

Στὴν ὄψιμη παιδικὴ ἡλικία (11 - 12,5 ἐτῶν) μποροῦμε νὰ ἐξηγήσουμε καὶ παρουσιάσουμε τὴν εἰκόνα, τὸ πορτραῖτο τοῦ Θεοῦ. Τί εἶναι καὶ τί δὲν εἶναι ὁ Θεός. Νὰ ἐξηγήσουμε πὼς εἶναι ἓνας στὴν οὐσία καὶ τὴ φύση ἀλλὰ διακρίνεται σὲ τρία πρόσωπα καὶ τρεῖς ὑποστάσεις. Τί μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε ἀπὸ τὸ Θεό. Πὼς ὁ Θεὸς ὡς Χριστὸς ἀποκαλύφθηκε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Θὰ γνωρίσουμε στὰ παιδιά τὴν Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. τὴν πορεία τῆς χριστιανοσύνης ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς μέχρι σήμερον.

(Συνεχίζεται)

102. Βλ. Document Catechetique be 5e «Avec saint Jean Danse la Route» le 22 février 1984 † Louis BOFFET Evêque de Montpellier President de la C.E.E.R. σ. 4 καὶ στὴ συνέχεια σελ. 10-13 ὅπου γράφονται: Τὸ τέταρτο Εὐαγγέλιο βοηθαί νὰ καταγράψουμε τὴν πίστη ἢ καλύτερα τὴν πράξη του νὰ πιστεῦσῃ μὲσα ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς βιβλικῆς μαρτυρίας. Εἶναι ἔτσι λοιπὸν μνήμη ἐνὸς παρελθόντος, ἔτσι ὅπως ἐμεῖς ἀποτελοῦμε τὸ λαό, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ λαὸς ἐνρίζωνται σ' ἓναν τόπο καὶ χρόνον συγκεκριμένο. Ἡ πίστη λοιπὸν βασίζεται σὲ ἀνθρώπινες ἀξίες τοῦ χθὲς καὶ τοῦ σήμερον. Ἔτσι τὸ χρονοδιάγραμμα τῆς μεθοδολογίας περνάει ἀπὸ τὰ παρακάτω στάδια - φάσεις - χρόνους: 1er tempus «clé de contact». Κλειδὶ ἐπαφῆς - ἐμπειρία μιᾶς πραγματικότητας. - 2ème temps: «Les chemins de Saint Jean»: Δρόμοι Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη - Μιὰ ἀπὸ τίς μεγάλες διηγήσεις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, δουλεμένη, ἐσωτερικευμένη καὶ μοιρασμένη. 3ème temps: «documents - raite» δρόμοι - εἰκόνες γιὰ νὰ ἐμβαθύνουμε σὲ διαφορετικὲς κατευθύνσεις. 4ème temps: «célébration» Γιορτὴ - Προσευχὴ, Νέα ἔκφραση.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ὁ ἑορτασμός τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας

Ἐν τῷ Ἱ. Καθεδρικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν ἐγένετο ὁ καθιερωμένος ἑορτασμός, κυρίως διὰ τῆς πανηγυρικῆς Συνοδικῆς Θ. Λειτουργίας. Παρέστησαν, συννευόμενοι –μετὰ τῶν συλλειτουργούντων Σεβ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ Θεοφ. Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱ. Συνόδου– ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Πέτρος, ὅστις μάλιστα παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ Προεξάρχοντος Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου νὰ εὐλογήσῃ πρὸ τῆς Ἀπολύσεως τοὺς πιστοὺς, καὶ ἄλλοι Σεβ. Ἀρχιερεῖς. Ὡσαύτως ἦσαν παρόντες ὁ ἐκπροσωπῶν τὸν Πρωθυπουργὸν Ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Ἀρσένης, ὁ Α΄ Ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Κρητικός, ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Ἀβραμόπουλος, πολλοὶ ἐπίσημοι, ἐν οἷς ὁ τ. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Σαρτζετάκης καὶ ὁ τ. Πρωθυπουργὸς κ. Γρίβας, τὰ ἡγετικά στελέχη τῶν διαφόρων Ἀρχῶν καὶ ἐκπρόσωποι τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων.

Ἰδιαίτεραν λαμπρότητα εἰς τὸν ἑορτασμὸν προσέδωκεν ἡ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξαιρετος παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κ. Στεφανοπούλου, ὅστις κατ' ἀριστον τρόπον ἀπήγγειλεν ἀπὸ στήθους τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καί, σημειωτέον, τὴν μεσημβριάν, ὡς ὁ Ἀνώτατος Ἀρχὼν τῆς χώρας, παρέθεσεν ἐν τῷ Προεδρικῷ Μεγάλῳ γεῦμα εἰς τὰ μέλη τῆς Ἱ. Συνόδου, ἐπαναλαβὼν οὕτω τὴν ἐκδήλωσιν τῆς προθέσεώς του πρὸς ἀνανέωσιν τῆς σχετικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία ἐπί τινα ἔτη, ὡς μὴ ὄφελεν, εἶχε διακοπῆ.

Τὸν Πρόεδρον κ. Στεφανόπουλον ὑπεδέξατο εἰς τὴν ἐξώθυραν τοῦ Ἱ. Καθεδρικοῦ Ναοῦ ὁ κατὰ τὴν παρούσαν 141ην Συνοδικὴν περίοδον ἔχων ἐν τῇ Δ.Ι. Συνόδῳ τὰ πρεσβεῖα Σεβ. Μητροπολίτης Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Θεόκλητος.

Αἰσθητὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τοῦ ἑορτασμοῦ ἀπουσία τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ὅστις νοσηλεύεται ἐν τῷ Λαϊκῷ Νοσοκομείῳ. Πάντα τὰ μέλη τοῦ Χριστεπανύμου πληρώματος, Κλῆρος καὶ Λαός, Ἀρχοντες καὶ Ἀρχόμενοι μετὰ συγκινήσεως παρηκολούθησαν καὶ παρακολουθοῦν τὸν ἡρωϊκὸν ἀγῶνα τοῦ Μακαριωτάτου πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς υγείας Του καὶ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω πορείαν αὐτῆς. Τὸν συνοδεύουν αἱ εὐχαὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ

τῶν Χριστεπανύμων πληρωμάτων ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εὐχομένων, ὅπως ὁ Θεὸς ἀποκαταστήσῃ πλήρως τὴν πολύτιμον υγίειαν Αὐτοῦ καὶ δωρῆται εἰς Αὐτὸν ἔτη πολλὰ καὶ «ὡς ἀετοῦ ἀνακαινιζομένην» θαλερότητα.

Ἡ φωνή, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πρὸς τὸν κόσμον ἄνοιγμα τῆς Ὁρθοδοξίας

Ἐν συνεχείᾳ σημειοῦμεν, ὅτι τὸν πανηγυρικὸν Λόγον εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἱ. Συνόδου, ἐξεφώνησεν ὁ προεξάρχων τῆς Συνοδικῆς Θ. Λειτουργίας, Σεβ. Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Νικοδήμος. Ἐν τῷ Λόγῳ τούτῳ, ὁ ὁποῖος δημοσιεύεται εἰς ἄλλας σελίδας τοῦ παρόντος τεύχους τῆς «Ἐκκλησίας», ὁ Σεβ. ὁμιλητὴς ἐτόνισε μετὰ τῆς διακρινούσης τὸν λόγον του ἐμβριθείας καὶ γλαφυρότητος, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι «ἐνῷ ἐγγίζει ἡ ἀνατολὴ τοῦ 21ου αἰῶνος καὶ τῆς 3ης χιλιετίας μ.Χ., καλεῖται ἡ Ὁρθοδοξία νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν πολλῶν ἐκ τῶν κακῶς κειμένων εἰς τὸν κόσμον.

» Ἡ φωνὴ τῆς Ὁρθοδοξίας καλεῖται –καὶ μπορεῖ σήμερον μὲ τὰ νέα ὀπτικοακουστικὰ μέσα– νὰ διασχίσῃ τοὺς αἰθέρας, διὰ νὰ ἀκουσθῆ ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης ὁ λόγος τῆς αὐτοῦ ὁ λόγος ποῦ διετύπωσε, διὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων τῆς μίας, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἐξουθενώσῃ τὰς αἰρέσεις καὶ νὰ καλέσῃ πάντας εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

» Τὸ πνεῦμα ἐξ ἄλλου τῆς Ὁρθοδοξίας, «πνεῦμα ζῶν καὶ κτίζον», διαχεόμενον «εἰς πάντα τὰ ἔθνη», θὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν λαῶν. Αὕτη δὲ ἡ ἀδελφοσύνη τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ ἀντίδοτον τῆς μαζοποιήσεως καὶ δύναται νὰ εἰσφέρει, κατὰ τὴν 3ην χιλιετίαν, εἰς τὸν κόσμον τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνεργασίας καὶ τῆς καλῶς νοουμένης ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων ὅχι μόνον εἰς τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις. Ἐπὶ πλέον

» Τὸ ἄνοιγμα τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν κόσμον ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς ἀγνῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς τὸ στίγμα τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ ἐκτείνεται πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸ περιβάλλον, μὲ τὴν ἐκκλησίαν

παρούσαν και προεξάρχουσαν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἠθικοῦ περιβάλλοντος και τὴν διάσωσιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ ὑπερμέτρους και καταστροφικὰς ἐκμεταλλεύσεις.

»Κορυφαία δὲ ἀξία εἰς τὸν κόσμον –κατὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν– εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος και φερόμενος ἐπὶ τὴν τελειότητα, πρὸς τὸ “καθ' ὁμοίωσιν” τοῦ πλάσαντος αὐτόν».

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον και Οἰκουμενικὴ Κίνησις

Ἡ Α.Θ.Παναγιώτης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, ἀπευθυνόμενος τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1998 πρὸς τὰ μέλη τοῦ συνελθόντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Διοικητικοῦ Συμβουλίου (Board) τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις και Τάξις» (Faith and Order) τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, (βλ. σχετικὸν Χρονικὸν εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος τοῦ περ. “Ἐκκλησία”), ὠμίλησεν ἀγγλιστὶ και ἐτόνισεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων (εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ γράφοντος) τὰ ἑξῆς:

«Ἡ παρουσία ὑμῶν ἐνταῦθα εἶναι ἐν πολλῷ σημαντικὸν και ἱστορικὸν γεγονός, διότι ἐπισημαίνει τὰς στενὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, και τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστεως και Τάξεως. Αἱ σχέσεις αὐταὶ ὑφίστανται ἐπὶ πολλὰς δεκαετίας –θα ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱστορίας αὐτῆς και ἔπειτα ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν– και ἔχουν γίνεαι βαθύτεραι διὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας και διὰ κοινῆς δεσμεύσεως εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν ἐν γένει και εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν εἰδικώτερον.

»Πολλοὶ διαπρεπεῖς θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχουν διακονήσει ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ (Πίστεως και Τάξεως) εἰς διαφόρους θέσεις και ὑπὸ διαφόρους ιδιότητας και ἔχουν παρουσιάσει πολυτίμους συμβολὰς εἰς τὰς θεολογικὰς μελέτας και εἰς τὰ προγράμματα αὐτῆς.

»Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀναμίξεως τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, τὸ βασικὸν ἐνδιαφέρον Αὐτῆς ἦτο ἡ διατήρησις τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἡ διδασκαλία τῶν Ἁγίων Πατέρων και ἡ ἐνότης τῆς ἀδιαρέτου ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ ὁμολογία τῆς Ἐκκλησίας μας και ἡ ἐκκλησιολογικὴ ἐμπειρία και ζωὴ Αὐτῆς ἐξεφράζοντο πάντοτε διὰ τῆς συνοδικῆς συνειδήσεως, κυρίως διὰ τοῦ Συμβόλου Πίστεως Νικαίας–Κων-

σταντινουπόλεως και διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν (συνιστοῦν) τὸ θεμελιώδες κριτήριον τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

»Ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος εἶναι ἡ “Ἐκκλησία τοῦ διαλόγου” και ἦτο ἡ πρώτη ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων, ἡ Ὅποία, διὰ τῆς Ἐγκυκλίου Αὐτῆς τοῦ ἔτους 1920, συνέταξε τὴν περίφημον πρὸς τὸν κόσμον ἔκκλησιν διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα πασῶν τῶν διηρημένων Ἐκκλησιῶν και Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν και δογματικῶν παραφυάδων. Ἐν τῷ μεταξὺ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖον ἦτο μία ἐκ τῶν συν-ιδρυτριῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν τῷ 1948 ἐν Amsterdam. Καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ταύτης στιγμῆς ἡ Ἁγία Ἐκκλησία ἡμῶν συνεχίζει νὰ προωθῆ τὴν κατανόησιν τῆς σπουδαιότητος και τῆς σημασίας ἐνὸς ἠνωμένου Χριστιανισμοῦ, νὰ συμμετέχη εἰς πάσας τὰς οἰκουμενικὰς δραστηριότητας και νὰ ἀναμιγνύεται εἰς πάντας τοὺς πολυμερεῖς διαλόγους και τὰς θεολογικὰς συνομιλίας. Αὐτὸ εἶχεν ἤδη ἐγκριθῆ και ἐπιδοκιμασθῆ διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Συνδιασκέψεως ἐπὶ τοῦ θέματος “Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία και ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις”, τῷ 1986 ἐν Chambésy Ἑλβετίας.

Πατριαρχικαὶ Ἐπισημάνσεις περὶ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις και Τάξις»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος κατὰ τὴν αὐτὴν βαρυσήμαντον ὁμιλίαν του πρὸς τὰ φιλοξενούμενα ὑπ' Αὐτοῦ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις και Τάξις» ἀνεφέρθη εἰς αὐτὴν ὡς ἑξῆς:

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Πίστεως και Τάξεως, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔχει ἐκδηλώσει ἐξ ἀρχῆς ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον και δέσμευσιν διὰ τὸ θεολογικὸν ἔργον τῆς· οὐχὶ μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι τοῦτο ἡσθάνετο τὴν δυνατότητα ἀναλήψεως σπουδαίων θεολογικῶν μελετῶν και καταλήξεως εἰς οὐσιώδη ἀποτελέσματα, ἀλλὰ και ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἔχει ἰσχυρῶς δεσμευθῆ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναζητήσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, ἡ ὁποῖα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία, ἐπειδὴ οἱ λαοὶ και αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ζοῦν ἐν πλήρει ἀπομονώσει.

»Σήμερον ἡ Ἐπιτροπὴ Πίστεως και Τάξεως πρέπει νὰ προσδιορίσῃ ἐκ νέου τὴν θεολογικὴν ταυτότητα, τὴν μεθόδολογίαν και συνοχήν τῆς, διὰ νὰ δημιουργήσῃ συνέχειαν μετὰ τῶν παλαιότερων προγραμμάτων και θεολογικῶν σχεδίων αὐ-

της, χωρίς να εγκαταλείψει προηγουμένης ήμπελούς μελέτας. Ἡ Ἐπιτροπὴ Faith and Order πρέπει ἐπίσης να ἀνοίξη νέας περιοχὰς ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν θεολογικὴν σκέψιν. Faith and Order δὲν εἶναι ἐν “θεολογικὸν ἰνστιτούτον” μελετῶν –εἶναι μᾶλλον σπουδαῖος ὑπηρετής, “οἰκουμενικὸς διάκονος” εἰς τὰς Ἐκκλησίας, διότι προσπαθεῖ να ἐρευνήσῃ, μελετήσῃ, ἀναλύσῃ καὶ προβάλλῃ νέας ὁδοὺς θεολογικῆς κατανοήσεως καὶ να διευκολύνῃ τὰς Ἐκκλησίας να ἀνιχνεύσουν καὶ διακρίνουν τὰς χριστιανικὰς ρίζας ἐντὸς τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας».

Ὁ μακρὸς καὶ ἐπίπονος δρόμος πρὸς τὴν ἐνότητα

Διὰ τὴν ἐπιδιωκομένην πανανθρωπίνην ἐνότητα ὁ Σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης προσέθεσεν ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ τὰ ἐξῆς:

«Ὁ κόσμος ἡμῶν γίνεται συνεχῶς μικρότερος καὶ μικρότερος καὶ ἡ ἀνάγκη διὰ προσωπικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ διάλογον ἔχει γίνει ἐπιτακτικὴ. Οἱ κάτοικοι τοῦ πλανήτου μας ἔχουν τώρα συνειδητοποιήσει περισσότερο τὸ γεγονός, ὅτι εἴμεθα μέλη μιᾶς οἰκογενείας καὶ δὲν πρέπει να ἐπιτρέπεται ἵνα αἱ θρησκευτικαί, φυλετικαί, ἐθνικαὶ καὶ ἄλλαι διακρίσεις δημιουργοῦν περισσότερας διαιρέσεις καὶ ἀνταγωνισμούς.

»Τὸ μέλλον τῆς παγκοσμίου κοινότητος ἐνδιαφέρει πάντας ἡμᾶς. Ἡ ὑπευθυνότης ἡμῶν δι’ ὅλην κληρον τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐξ ἴσου κοινὸν καὶ σοβαρὸν καθήκον. Μόνον διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους εἶναι δυνατὸν να ἀντιμετωπισθοῦν τὰ κρίσιμα προβλήματα τῶν ἡμερῶν μας, καὶ εἶναι τὸ καθήκον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Κύριον καὶ δίδουν μαρτυρίαν τῆς πίστεως εἰς Αὐτόν, –καθήκον μεγαλύτερον τοῦ καθήκοντος οἰουδήποτε ἄλλου–, να συμβάλλωνται εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς παγκοσμίου ἐνότητος.

»Γνωρίζομεν ὅτι ὁ δρόμος διὰ να φθάσωμεν εἰς τοὺς κοινούς σκοπούς μας τῆς Χριστιανικῆς Ἐνότητος εἶναι μακρὸς καὶ ἐπίπονος. Ἀπαιτεῖ ἐκ μέρους ὄλων ἡμῶν πολλὴν ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, ἐντιμότητα, σεβασμόν, ἀγάπην καὶ καλὴν θέλησιν. Οὕτως αἱ καρδίαι ἡμῶν θὰ ἦσαν ἀνοικταὶ εἰς τὸ να δεχθοῦν τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος τῆς ἀληθείας, τοῦθ’ ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ καθοδήγησις ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ Παρακλήτου...».

«Ἀρχιερατικὴ Τεσσαρακονταετηρίς»

Ἡ λίαν κατατοπιστικὴ «Διδαχὴ», ἡ ὅποια εἶναι τὸ μηνιαῖον ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν τῆς Ἱ. Μη-

τροπόλεως Μεσσηνίας, ἐν τῷ ὑπ’ ἀρ. 555 τεύχει αὐτῆς (Δεκ. 1997, σ. 173) ὑπέμνησεν ὅτι «τῇ 21ῃ Νοεμβρίου 1997 συνεπληρώθησαν μετὰ τὸ ἔλεος καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς χειροτονίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομου εἰς Ἐπίσκοπον ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Θαυμακοῦ, τῇ 21ῃ Νοεμβρίου 1957».

Εὐστόχως ὁ συντάκτης τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ προσθέτει τὰ ἐξῆς:

«Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης ἡμῶν, ἀπὸ τὴν περίβλεπτον καὶ ὑπεύθυνον αὐτὴν ἐπαλξιν τῆς Ἀρχιερωσύνης εἰργάσθη καὶ συνεχίζει να ἐργάζεται ἀόκνως καὶ καταπληκτικῶς, τόσο ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, ὅσον καὶ ὡς Γραμματεὺς καὶ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅσον καὶ ὡς Βοηθὸς Ἐπίσκοπος ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν, μετὰ τὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Θαυμακοῦ, ὅσον καὶ ὡς Μητροπολίτης Μεσσηνίας. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ φιλοπονία αὐτοῦ εἶναι ὑποδειγματικὴ. Εἶναι λαμπρὸς χειριστὴς τοῦ λόγου καὶ ἐξαιρετικὸς συγγραφεὺς, ἀλλὰ καὶ συνετὸς εἰς τὴν διαποίμανσιν τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ποιμνίου. Εἶναι Ποιμενάρχης ἀσκητικὸς, φιλομωναστὴς, φιλακόλουθος καὶ ζηλωτὴς τῶν πατρῶν παραδόσεων».

Ἰδιαιτέρως πρέπει ἐν προσθήκῃ να ἐξαρθῇ τὸ ἐρευνητικὸν καὶ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Σεβ. Ἀγίου Μεσσηνίας, ἐνεκα τοῦ ὁποίου οὗτος ἀνεκηρύχθη Ἐπίτιμος Διδάκτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Πραγματοποιηθεῖσα ὑπόσχεσις

Ἐκ τῶν ἐν τῇ προηγουμένη παρατηρήσει σημειωθέντων γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος ὑπῆρξε καὶ ἐξακολουθεῖ να εἶναι μνήμων τῆς ὑποσχέσεως, τὴν ὁποίαν ἔδωκε κατὰ τὴν εἰς Ἐπίσκοπον Θαυμακοῦ χειροτονίαν του, εἰπὼν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Ἀπὸ τὰ μύχια τῆς καρδίας καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόστασιν τῆς ψυχῆς μου καὶ ἀπὸ τὰ ἐγκατα τῆς διανοίας μου μία ὑπόσχεσις λαμπρὰ ὡς ἡ ἀνάστασις ἀναπηδά. Ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι τὴν ἀγίαν πίστιν καὶ τὴν ἱερὰν παράδοσιν τῆς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θὰ τηρήσω ἀκεραίας καὶ ἀλωβήτους πάση θυσίᾳ καὶ πάση σπουδῇ καὶ ὅτι καρδίαν καὶ ψυχὴν καὶ διάνοιαν καὶ λόγους καὶ ἔργα καὶ ὄλον ἐν ἐνὶ λόγῳ ἑμαυτὸν θὰ προσφέρω τῇ τιμῶσῃ με Σεβασμιωτάτῃ Μητροῦ Ἐκκλησίᾳ μου, μέχρι τέλους τοῦ

βίου μου, ἀντὶ ἐκείνων ἅτινα αὕτη πλουσιοπαρόχως μοι προσήνεγκεν. Οὐκ ἔσομαι – τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ – ποιμὴν μισθωτός, ἀλλ’ ἐπὶ τὴν ποιμνὴν, ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ ἐν ἡλίῳ καὶ ἐν παγετῷ καὶ ἐν εὐδία καὶ ἐν χειμῶνι σταθήσομαι φύλαξ ἀκοίμητος, περιοκοπῶν τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, ἵνα τύχω καλῆς ἀπολογίας ἔμπροσθεν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστοῦ».

Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη ἐπραγματοποιήθη καὶ κατ’ ἐξοχὴν ἐγένετο ἀπὴν πραγματικότης, ὅταν ὁ Σεβασμιώτατος κατὰ τοὺς μεγάλους σεισμοὺς τῆς Καλαμάτας (1986), ὡς τότε εἶχομεν σημειώσει (περ. «Ἐκκλησία», 1986, σ. 586), περιέβαλε ποικιλοτρόπως τοὺς σεισμοπαθεῖς καὶ «ἀντὶ τῆς παραχωρηθείσης εἰς αὐτὸν ὠραίας κατοικίας ἐκτὸς τῆς Καλαμάτας προετίμησε τὴν ζωὴν τοῦ σκηνίτου, συγκακουχούμενος μετὰ τοῦ ποιμνίου του καὶ συνεχίζων τὴν παράδοσιν τῆς – ἐν καιροῖς θεομηνιῶν – ἡρωϊκῆς διακονικῆς δράσεως μεγάλων μορφῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας».

Τὰ ἐν Αὐστραλία τέκνα τῆς Σάμου καὶ Ἰκαρίας

Ἡ ἐν Αὐστραλία Ὁμοσπονδία Σαμιακῶν Ὁργανώσεων ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 10 ἐτῶν ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ὠργάνωσε τὴν Ζ’ Συνάντησιν – Συνεστίασιν αὐτῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάλεσε τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σάμου καὶ Ἰκαρίας καὶ ἄλλα ἡγετικά στελέχη τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῆς Σάμου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σάμου καὶ Ἰκαρίας κ. Εὐσέβιος μετέδωκεν εἰς τοὺς Σαμίους καὶ Ἰκαριώτας τῆς Αὐστραλίας τὰ μηνύματα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς γενετικῆς πατρίδος, μετέσχε τῆς Η’ Κληρικολαϊκῆς Συνελεύσεως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας καὶ τοῦ Ζ’ Παναυστραλιανοῦ Συνεδρίου τῆς Ἑλληνορθοδόξου Νεολαίας, ἐξεδήλωσε τὸν θαυμασμόν του καὶ ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸ ἀκτινοβόλον ἔργον τῆς συνενούσης καὶ καθοδηγούσης τὸν ἐν τῇ 5ῃ Ἡπειρῷ Ἑλληνισμόν Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας καὶ ἐπήνεσε τὸν μετ’ αὐτῆς σύνδεσμον τῶν τέκνων τῆς Σάμου καὶ Ἰκαρίας. Ἐκτενὲς χρονικὸν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σάμου εἰς Αὐστραλίαν δημοσιεύεται ἐν τῷ διακρινομένῳ διὰ τὴν ἐκλεκτὴν ὕλην του σεμνῷ καὶ καλαισθητῷ μηνιαίῳ περιοδικῷ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας «Μεταμόρφωσις» (τεύχος Φεβρ. 1998), ἔνθα ὁ Σεβ. κ. Εὐσέβιος, ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ ἀπόδημοι ἀδελφοί μας στὴν Αὐστραλία», ἐπισημαίνει, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ τὰ ἑξῆς:

«Κατὰ τὴν ὀλιγοήμερη παραμονή μου στοὺς Ἀντίποδες, μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ συναναστραφῶ τὰ πνευματικὰ τέκνα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας καὶ νὰ χαρῶ γιὰ τὶς προόδους τῶν σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, σὲ πάμπολλα ἐπίπεδα καὶ ὄχι μόνο. Χάρηκα τὴν συγκρότησιν τῶν οἰκογενειῶν τους, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς νέους, τοὺς ἐπιστήμονες καὶ τοὺς ἐπιχειρηματίες, τοὺς ἀπλοὺς ἐργάτες.

Χάρηκα τὴν ἀγάπην τους πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν διακράτησιν τῶν ἑλληνορθοδόξων παραδόσεών μας καὶ τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα τους νὰ τὶς κληροδοτήσουν στὰ παιδιὰ τους. Παρακολούθησα τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλαν καὶ καταβάλλουν γιὰ τὰ δίκαια τῆς Μητέρας Πατρίδος Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀκριτικῶν νησιῶν ποὺ τοὺς ἐγέννησαν, τοὺς ἀνέθρεψαν καὶ τοὺς ἐχάρισαν τὸ τίμιον ἑλληνοχριστιανικὸ ὄνομα. Καμάρωσα τὶς ἐπιτυχίες τους σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς. Καμάρωσα τὴν φιλοτιμίαν καὶ ἐργατικότητά τους, ὑπερηφανεύομαι ὡς Ποιμενάρχης τῶν διότι διατηροῦν τοὺς δεσμοὺς μετὰ τὴν γενετικὴν ἀλυσίδα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταλαμπαδεύουν στὰ παιδιὰ τους ποὺ ἐπισκέπτονται τὰ νησιά μας, τὰ χωριά καὶ τὰ σπίτια ποὺ γεννήθησαν οἱ γονεῖς των. Οἱ πολὺμορφες προσφορὲς τῆς ξένης δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς μαγέψουν καὶ νὰ ξεχάσουν τὴν γεννήτριά τους γῆ. Δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς ἀποκόψουν ἀπὸ τὶς πνευματικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ρίζες τους, γιὰτὶ μέσα τους ζεῖ φῶς ἀνέσπερο, τὸ ζωογόνο φῶς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς καταγωγῆς ποὺ πῆραν μαζί τους ὅταν ἐφυγαν γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ. Ὁ δεσμὸς ὅλων τῶν ξενιτεμένων Σαμιῶν καὶ Ἰκαριῶν τῆς Αὐστραλίας μετὰ τὴν γενετικὴν γῆ εἶναι πολὺ δυνατός».

Ὁ Σεβ. κ. Εὐσέβιος, κατὰ τὸν χαιρετισμὸν του πρὸς τοὺς μετασχόντας τῆς Ζ’ Συναντήσεως, εἶπε πρὸς αὐτοὺς: «Ἐχετε ἐπαφὴν καὶ στενὸν σύνδεσμον μετὰ τὴν ἐδῶ Κανονικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν σας καὶ τὸν κανονικὸν Ποιμενάρχην σας. Γιὰτὶ ἡ Ἐκκλησία τόσο ἐδῶ, ὅσον καὶ στὴν πατρικὴν γῆ ἀποτελεῖ πάντα τὴν ἐστία, ποὺ φωτίζει καὶ θεομαίνει καὶ ζωογονεῖ ὄχι μόνο θρησκευτικὰ καὶ πνευματικὰ, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὰ τὸν λαὸν μας».

Ε.Δ.Θ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ
τῆς 9ης Μαρτίου 1998

Ἡ Διαρκῆς Ίερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνελθοῦσα σήμερον κατὰ τὴν πρώτην τακτικὴν Συνεδρίαν Αἰτήσεως τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἐ.ε., ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρότερον ἐπισυμβάσης ἐπιπλοκῆς τῆς υἰείας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, νοσηλευομένου ἀπὸ δεκαπενθημέρου, ἐκφράζει πρὸς Αὐτὸν τὴν συμπάθειάν τῆς καὶ εὐχεται διὰ τὴν ταχεῖαν ἀνάρρωσίν του, καθ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία χρειάζεται τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας του κατὰ τὰς κρίσιμους παρούσας περιστάσεις. Πρὸς τὸ παρὸν ἡ Ίερά Σύνοδος, ἀρμοδίως ἐπιλαμβάνεται τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων καὶ παρακολουθοῦσα τὰς ἐξελίξεις ἀποφασίζει τὰ κατ' Αὐτήν.

(Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ίεράς Συνόδου)

Ίερά Μητρόπολις Κορίνθου

Ὁ Σεβ. Κορίνθου κ. Παντελεήμων τὴν 30.1.1998 ἐπεσκέφθη τὴν Κατασκήνωσιν τῶν Κούρδων Προσφύγων εἰς Περαχώραν, ἐπήγε πρὸς αὐτοὺς προσωπικῶς πολλὰ τρόφιμα, ρούχα, εἰδικὰ εἶδη καὶ φρούτα, ὠμίλησε πρὸς αὐτούς, 400 τὸν ἀριθμὸν, καὶ συνέφαγε μαζί τους. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τότε καὶ μέχρι σήμερον συνελέχθησαν, μετὰ Ἐγκύκλιό του, ἀπὸ τὰς Ἐνορίας τῆς Κορινθίας πολλοὶ τόννοι καὶ μεγάλες ποσότητες ἀναγκαίων τροφίμων καὶ λοιπῶν ἐφοδίων τὰ ὅποια τοὺς ἀνακούφισαν πλήρως καὶ θὰ τοὺς ἀνακουφίσουν ἐπαρκέστατα μέχρις ἀποχωρήσεώς των.

(Ἐκ τῆς Ίεράς Μητροπόλεως)

Ίερά Μητρόπολις Νικαίας

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νικαίας κ. Ἀλέξιος, συνεχίζων τὴν ποιμαντικὴν του φροντίδα δι' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ ποιμνίου του, ἐπεσκέφθη τὴν πρωϊαν τῆς 27ης Φεβρουαρίου τὸ Λύκειον Περάματος καὶ τὸ 8ον Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς αὐτῆς περιοχῆς, ὅπου εἶχε ἐγκάρδιον πατρικὴν ἐπικοινωνία μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς διδάσκοντας, προσέφερε δῶρα καὶ τὴν εὐλογίαν του. Οἱ μαθηταὶ τῶν δύο Σχολείων, οἱ Καθηγηταὶ καὶ οἱ Διδάσκαλοι ἐξεδήλωσαν παντοιοτρόπως τὴν ἱκανοποίησίν των διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ τὴν στοργὴν μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς περιβάλλει.

— Ἡ φιλανθρωπικὴ δραστηριότης τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Ἀλεξίου συνεχίσθη καὶ τὸ Σάββατον 7.3.1998, εἰς τὴν πλέον προβληματικὴν περιοχὴν τῆς Μητροπόλεως, τὸ Πέραμα.

Ὁ Σεβασμιώτατος, μὲ τοὺς συνεργάτας του εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης, μετέβη εἰς τὸν Ίερόν Ναὸν Ἀγίου

Γεωργίου Περάματος καὶ διένειμεν εἰς ἔνδεεις οἰκογενεῖας 150 περίπου δέματα μὲ εἶδη διατροφῆς, ἐν μέσῳ συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων εὐγνωμοσύνης καὶ αἰσθημάτων σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησία καὶ τὸν Σεβ. Ποιμενάρχη.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ίερά Μητρόπολις Γερμανίας
Ἐξαρχία Κεντρῶς Ἑυρώπης

Μὲ ιδιαίτερη λαμπρότητα ἐορτάσθησαν στίς 26 Φεβρουαρίου στὴ Βόννη ἡ εἰκοσιπενταετία τῆς Ἀρχιερωσύνης καὶ τὰ ἐξήντα χρόνια ζωῆς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Αὐγουστίνου.

Στὴν ἐπίσημη Δοξολογία ποὺ τελέσθηκε στὸν Καθεδρικὸ Ἱερό Ναὸ τῆς Ἀγίας Τριάδας Βόννης παρευρέθησαν ἀνώτατοι ἐκπρόσωποι τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γερμανικῆς κοινωνίας καὶ πάνω ἀπὸ 350 καλεσμένοι.

Τὸ Σεπτὸ Προκαθήμενο τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαῖο ἐκπροσώπησε ὁ Μητροπολίτης Αὐστρίας κ. Μιχαῖλ. Ἐπίσης παρευρέθησαν ὅλοι οἱ Ἐπίσκοποι τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων ποὺ ἐκπροσωποῦνται στὴ Γερμανία. Ἀπὸ γερμανικῆς πλευρᾶς παρευρέθησαν καὶ ἀπήθυσαν χαιρετισμὸ ὁ Πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας κ. Roman Herzog, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Καγκελαρίου κ. Helmut Kohl, Ὁμοσπονδιακὸς Ὑπουργὸς Ἐργασίας κ. Norbert Blüm, ὁ Προκαθήμενος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας, Σεβ. Ἐπίσκοπος Karl Lehmann, ὁ Προκαθήμενος τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας Σεβ. Ἐπίσκοπος Manfred Koch, ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦ κρατιδίου Βόρειας Ρηνανίας - Βεστφαλίας κ. Johannes Rau καὶ ἡ Ἀρχιδήμαρχος Βόννης κυρία Borbel Dieckmann.

Ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς παρευρέθησαν καὶ ἀπήθυσαν χαιρετισμὸ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Κωνσταντίνου Σημίτη, ὁ Ὑφυπουργὸς Παιδείας κ. Ἰωάννης Ἀνθόπουλος καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος στὴν ΟΔΓ κ. Κωνσταντίνος Αἰλιανός. Τὸν Κύπριο Πρόεδρο, ἀπουσιάζοντα στὴν Κύπρο, ἐκπροσώπησε ὁ Σύμβουλος Πρεσβείας κ. Μιχαῖλ Σταυρινός.

Παρευρέθησαν ἐπίσης ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἀγίας Ἐδρας στὴ Γερμανία, οἱ Πρόεδροι τῶν Ὁρθοδόξων Κρατῶν Γεωργίας, Οὐκρανίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, καθὼς καὶ ἄλλων κρατῶν, πολλοὶ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ Εὐαγγελικοὶ Ἐπίσκοποι τῆς Γερμανίας καὶ Ἐπίσκοποι ἄλλων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, ὁ πρόεδρος τοῦ Κεντρικοῦ Ἐβραϊκοῦ Συμβουλίου Γερμανίας καὶ ἡ ἐπιτετραμμένη τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως γιὰ θέματα ἄλλοδαπῶν.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης στο μήνυμά του εκφράζει «την ευαρέσκειαν της Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας» γιὰ τὴν καθ' ὅλα ἐπιτυχημένη πολὺπλευρη ἐκκλησιαστικὴ, ποιμαντικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη κ. Αὐγουστίνου στὰ 25 χρόνια τῆς Ἀρχιερατείας του στὴ Γερμανία. Ἰδιαίτερα ὑπογραμμίζονται στὸ μήνυμα ἡ ἐργώδης προσπάθεια τοῦ Σεβασμιωτάτου γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Ἰνστιτούτου Ὁρθόδοξου Θεολογίας τοῦ Μονάχου καὶ ἡ ἀνάπτυξή του σὲ Ὁρθόδοξη Θεολογικὴ Σχολή, τὰ ἄσκηνα διαβήματά του γιὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ Μονάχου στὴν κανονικὴ δικαιοδοσίᾳ καὶ λειτουργικὴ χρῆση τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας. Οἱ ἐπιτυχεῖς προσπάθειες γιὰ ἀπόκτηση ἀκινήτων γιὰ τὴ στέγαση Ἱερῶν Ναῶν καὶ Πνευματικῶν Κέντρων καὶ ἡ ἀνύστακτη φροντίδα του γιὰ τὴν ὀρθόδοξη καὶ φιλογενὴ διαποίμανση τῶν πιστῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας.

Ο Μητροπολίτης Αὐστρίας κ. Μιχαὴλ ποὺ μετέφερε τὸ μήνυμα τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τόνισε στὴν προσφώνησή του μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν ἀναγνώριση, τὴν τιμὴ, τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ ἀπολαμβάνει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γερμανίας ἐκ μέρους τῶν Κυβερνητικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἀρχῶν τῆς Γερμανίας, τὸν καθημερινὸ μόχθο τοῦ Σεβασμιωτάτου γιὰ τὴν διαφύλαξη τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης τῆς Ὁρθόδοξης Πίστεως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Μητροπολίτη Γερμανίας τιμᾶται τὸ Σεπτὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Ἑλληνικὴ καὶ Ὁρθόδοξη Διασπορά. Χαρακτήρισε τὸ Μητροπολίτη Γερμανίας πρότυπο ποιμένος ποὺ μὲ σοφὴ πηδαλιουχία ἀνέδειξε τὴν ἐπαρχία του σὲ καύχημα καὶ κόσμημα τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Ο Πρόεδρος τῆς ΟΔΓ κ. Roman Herzog στὴν προσφώνησή του ὑπογράμμισε τὴ σημαντικὴ προσφορὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἴδρυσης τῆς Μητροπόλεως Γερμανίας στὸν Οἰκουμενικὸ Διάλογο καὶ στὴν ἐμβάθυνση τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴ συμβολὴ του στὴ δημιουργία μιᾶς σταθερῆς βάσης γιὰ φιλικὲς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Γερμανῶν. Τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Γερμανίας εἶναι σεβαστοὶ καὶ ὑπολογίσιμοι, ὅτι ἡ προσφορὰ τους στὴ γερμανικὴ κοινωνία εἶναι ἀναγνωρισμένη καὶ ὅτι ἡ ἐνσωμάτωσή τους εἶναι ἐπιτυχημένη, ὅλα αὐτὰ ὀφείλονται σὲ ἐνέργειες καὶ στὴν ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας, ἡ ὁποία ἀποδείχθηκε ὡς τὸ κεντρικὸ καὶ βασικὸ ἑλληνικὸ Καθίδρυμα στὴ Γερμανία. Ἡ μακροχρόνια πολυσχιδὴ διακονία τῆς Μητροπόλεως γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Γερμανίας δὲν μπορεῖ ἀκόμη ἐπαρκῶς νὰ ἐκτιμηθεῖ. Ἡ διακονία αὐτὴ καλύπτει ὅλους τοὺς τομεῖς ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ, τὴν καλλιέργεια τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας μέχρι τὴν προσφορὰ ὑπηρεσιῶν στὸ σχολικὸ, φιλανθρωπικὸ καὶ εὐρύτερο κοινωνικὸ ἔργο. Συνδυάζει τὴν διατήρηση τῆς παράδοσης μὲ σύγχρονη ἀντίληψη καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα. Ἡ Μητροπό-

λη Γερμανίας συμβάλλει σημαντικὰ στὴ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητας τῶν Ἑλλήνων καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν κοινωνικὴ ἐνσωμάτωσή τους στὴ Γερμανία.

Ο Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Στεφανόπουλος σὲ μήνυμά του, ποὺ ἀναγνώστηκε, προβάλλει τὸν Μητροπολίτη Γερμανίας ὡς ἕνα ἱεράρχη ποὺ ἀνταποκρίνεται καθ' ὅλα σὲς ποικίλες ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες τῆς ὑψηλῆς του ἀποστολῆς, τονίζει τὸν ζῆλο, τὴ δραστηριότητα καὶ τὶς ἐπιτυχίες του γιὰ τὴ συνοχή τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Γερμανίας καὶ ὑπογραμμίζει, «ἡ Ἑλλάς, Σεβασμιώτατε, παρακολουθεῖ μὲ ἱκανοποίησιν καὶ βαθεῖαν ἐκτίμησιν τὰ ὅσα πράττετε ὑπερ τοῦ χριστοπεπώνυμου ἑλληνικοῦ ποιμνίου σας».

Ο Πρέσβης τῆς Ἑλλάδος στὴν ΟΔΓ κ. Κωνσταντῖνος Αἰλιανὸς ἐκφράζει στὸ χαριετισμὸ του τὴν ἐκτίμησή του γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου στὸ ὀρθόδοξο ποίμνιο τῆς Γερμανίας, γιὰ τὸ ἀνοιχτὸ του πνεῦμα, τὸ διάλογό του μὲ τὰ ἄλλα δόγματα καὶ θρησκείες, γιὰ τὴν ἐπιτυχία του νὰ ἀναγνωριστῆ ἡ Ὁρθοδοξία στὴ Γερμανία, γιὰ τὴ δημιουργία ὀρθόδοξων κέντρων, τὴν ἀνέγερση ναῶν καὶ τὴ συμβολὴ του στὴν παγκόσμια ἀποστολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ο Καγκελάριος τῆς ΟΔΓ κ. Helmut Kohl στὸ μήνυμά του ὑπογραμμίζει τὴν τεράστια συμβολὴ τοῦ Σεβασμιωτάτου σὲς καλὲς καὶ γεμάτες ἐμπιστοσύνη σχέσεις ἀνάμεσα στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὸ Γερμανικὸ Κράτος, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἔντονη δραστηριότητά του γιὰ τὴν προώθηση τῆς ἀδελφικῆς συμβίωσης τῶν χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καὶ τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης Γερμανῶν καὶ Ἑλλήνων. Ἡ ἀναγνώριση τῆς Μητροπόλεως ὡς ΝΠΔΔ ὀφείλεται στὴ διπλωματικὴ ἱκανότητα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Αὐγουστίνου καὶ στὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ ἀπολαμβάνει ὄχι μόνον στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ στὴν εὐρύτερη γερμανικὴ κοινωνία. Ἰδιαίτερα ἐξαιρεῖ στὸ μήνυμά του ὁ κ. Kohl, τὸ γεγονός ὅτι ὁ Σεβασμιωτάτος ἐγίνε ὀνομαστὸς γιὰ τὴ συμβολὴ του στὴν πνευματικὴ ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης, προσδίδοντας δίπλα στὴν οικονομικὴ καὶ τὴν ἀπαραίτητη ἠθικὴ προοπτικὴ, προωθώντας ἔτσι τὸ διάλογο μεταξὺ Ἑλλάδας, Γερμανίας καὶ Εὐρώπης.

Ο Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας κ. Κωνσταντῖνος Σημίτης στὸ μήνυμα ποὺ μετέφερε καὶ ἀνέγνωσε ὁ Ὑφυπουργὸς Παιδείας κ. Ἰωάννης Ἀνθόπουλος, πρόβαλε τὸ δημιουργικὸ ἔργο τοῦ Σεβασμιωτάτου γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν ΟΔΓ καὶ τόνισε ὅτι ἡ μεγάλη ἐκτίμησή ποὺ τρέφουν πρὸς τὴν ἱερὰ Μητροπόλη Γερμανίας οἱ γερμανικὲς πολιτικὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς Ἀρχές, καθὼς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος τῆς Γερμανίας ὀφείλονται στὴν παρουσία καὶ στὸ ἔργο τοῦ Μητροπολίτη κ. Αὐγουστίνου. Ὑπογράμμισε τὶς θετικὲς παρεμβάσεις του Μητροπολίτη στὸν οἰκουμενικὸ διάλογο καὶ εὐχήθηκε νὰ συνεχίσει τὸ δρόμο ποὺ ἤδη ἔχει χαράξει, συνεισφέροντας οὐσιαστικὰ στὴν Ὁρθοδοξία, στὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Γερμανίας καὶ σὲς ἑλληνο-γερμανικὲς σχέσεις.

Ο Προκαθήμενος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας, Σεβ. κ. Karl Lehmann τόνισε στὸ χαριε-

πισμό του τις επιτυχείς ενέργειες του Σεβασμιωτάτου που συνέβαλαν ώστε να γίνουν οι Ένορίες της Μητροπόλεως ένα αναπόσπαστο τμήμα της γερμανικής κοινωνίας. Τόν χαρακτήρισε ως «γεφυροποιό» ανάμεσα στους χριστιανούς Άνατολής και Δύσης, ως άνθρωπο των οικουμενικών επαφών και διαλόγων και έξηρε την αποτελεσματική συμμετοχή του στο διμερή διάλογο με τη Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία με την έκδοση πολλών θεολογικών κειμένων.

Ο Προκαθήμενος της Ευαγγελικής Έκκλησίας της Γερμανίας, Σεβ. κ. Manfred Kock αναφέρθηκε στο μήνυμά του στην επιτυχία του Σεβασμιωτάτου να δημιουργήσει Ένορίες μέσα στις όποιες καλλιεργήθηκε πνεύμα ενότητας για τους Έλληνες, καθώς επίσης και στη συμβολή του στην προβολή της οικουμενικότητας της ορθόδοξης πίστης, πέρα από στενά εθνικά πλαίσια. Επίσης έξηρε την πρωτοβουλία του Σεβασμιωτάτου για την ίδρυση της Έπιτροπής των Ορθόδοξων Έκκλησιών στη Γερμανία και τη δραστήρια παρουσία του στο Θεολογικό διάλογο μεταξύ του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Ευαγγελικής Έκκλησίας της Γερμανίας.

Άκολούθησε μιá σύντομη αναφορά στο πρόσωπο και τó έργο του Μητροπολίτη Γερμανίας από τόν Πρωτοπρεσβύτερο π. Κωνσταντίνο Μίρον, ó όποιος τόνισε τó μεσολαβητικό ρόλο του τιμώμενου μεταξύ Άνατολής και Δύσης, καθώς και μεταξύ των Έκκλησιών και Θρησκευμάτων στη Γερμανία.

Άκολούθως ó καθηγητής του πανεπιστημίου Μύνστερ κ. Άναστάσιος Κάλλης παρουσίασε τόν Τόμο, που μόλις έκδόθηκε προς τιμή του Σεβ. Μητροπολίτη Γερμανίας. Ο Τόμος περιέχει συγχαρητήρια μηνύματα έκκλησιαστικών και πολιτικών προσώπων, καθώς επίσης άρθρα και μελέτες Έλλήνων και Ξένων συγγραφέων.

Τήν τελετή στόν Καθεδρικό Ναό έκλεισε ó τιμώμενος Σεβ. Μητροπολίτης κ. Άγουστίνοσ με εύχαριστίες προς τούς ύψηλους επισκέπτες και ιδιαίτερα προς τόν Όμοσπονδιακό Πρόεδρο κ. Herzog τονίζοντας ότι είναι ή τρίτη επίσκεψη άρχηγού του Γερμανικού Κράτους στην έδρα της Ίεράς Μητροπόλεως Γερμανίας. Μνημόνευσε όλα τά στελέχη, όλους τούς συνεργάτες και βοηθούς της Μητροπόλεως στην 35ετή προσφορά της στο Λαό του Θεού. Χαρακτηριστικά έλεγε: «ó,τι έγινε από την ίδρυση της Ίεράς Μητροπόλεως Γερμανίας δέν όφείλεται σέ τελευταία άνάλυση σέ ανθρώπινα σχέδια και έργα, αλλά είναι θαύμα Θεού: σέ μία γενεά δημιουργήθηκε μιá Έκκλησία από τó μηδέν». Ίδιαίτερα τόνισε την ολοπρόθυμη προσφορά των πιστών της Ίεράς Μητροπόλεως στο ένοριακό έργο και κυρίως στο κτίσιμο Ναών και Πνευματικών Κέντρων. Ευχαρίστησε επίσης τίς γερμανικές Έκκλησίες για τή βοήθειά τους ειδικά στην έξεύρωση χώρων για τó λειτουργικό, κατηχητικό και γενικά στο ποιμαντικό έργο της Μητροπόλεως Γερμανίας. Έκλεισε εύχαριστώντας τó Σεπτό Οικουμενικό Πατριαρχείο για τή μητρική του στοργή και έμπιστοσύνη.

Στή αίθουσα τελετών της Ίεράς Μητροπόλεως άκολούθησε δεξίωση.

Η εκδήλωση καλύφθηκε από γερμανικά και έλληνικά μέσα ένημέρωσης.

(Πρωτοπρ. Σωκρ. Νταλλής)

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ

Έργάστηκε επιτυχώς για τήν άναγνώριση της Ίεράς Μητροπόλεως Γερμανίας σέ Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Τό νομικό αυτό καθεστώς παρέχει τήν δυνατότητα στην Ίερά Μητρόπολη Γερμανίας να ίδρύσει Θεολογικές Σχολές, Ίερατικές Σχολές, Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια για Έλληνες και Γερμανούς, καθώς επίσης και κοινωφελή και φιλανθρωπικά Ίδρύματα, τά όποια και ένισχύονται οικονομικά από τó γερμανικό Δημόσιο. Ο Όρθόδοξος Έλληνισμός της Γερμανίας πέρασε από τó καθεστώς των άπλών εργατών στη νομικά κατοχυρωμένη ισότιμη και ισόκυρη με τούς Γερμανούς πολιτιστική και κοινωνική του παρουσία στη Γερμανία. Η Μητρόπολη Γερμανίας έγινε ó τόπος όπου βιώνεται ή έλληνορθόδοξη πίστη και πετυχαίνεται ή άπρόσκοπη ένωμάτωση των Όρθόδοξων Έλλήνων στόν ευρωπαϊκό χώρο.

Με τήν συνετή πηδαλιουχία του έδωσε μεγάλο κύρος στην Ίερά Μητρόπολη Γερμανίας έτσι ώστε ή Όρθόδοξη Έκκλησία στη Γερμανία να καθιερωθεί ως ή τρίτη χριστιανική έκκλησία της Γερμανίας, μετά τήν Ρωμαιοκαθολική και τήν Ευαγγελική.

Είναι ó αίτιος της δημιουργίας του Όρθόδοξου Ίνστιτούτου στο Πανεπιστήμιο Μονάχου και της Έδρας Όρθόδοξου Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Μύνστερ. Με πρωτοβουλία του και με συνεχείς επαφές του με τήν βασιρική Κυβέρνηση πέτυχε τήν διεύρυνση του Ίνστιτούτου της Όρθόδοξου Θεολογίας Μονάχου σέ Όρθόδοξη Θεολογική Σχολή.

Κατόρθωσε να άναγνωριστει τó Όρθόδοξο μάθημα θρησκευτικών ως έπίσημο μάθημα στα γερμανικά σχολεία. Τό μάθημα αυτό διδάσκεται από όρθόδοξους θεολόγους καθηγητές που διορίζονται από τά κατά τόπους Ύπουργεία Παιδείας των κρατιδίων της Όμοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και ή βαθμολογία καταγράφεται στα έπίσημα Ένδεικτικά και Άποδεικτικά των μαθητών.

Με πρωτοβουλία του κτίστηκαν στη Γερμανία δεκάδες ιεροί Ναοί και Πνευματικά Κέντρα, όπου στεγάζεται άξιοπρεπώς ή Όρθοδοξία και ó Έλληνισμός και προβάλλεται ή έλληνορθόδοξη πίστη και ζωή.

Έλαβε έντολή διδασκαλίας από τó Έλεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και έδίδαξε Όρθόδοξη Θεολογία στο Καθολικό Σεμινάριο επί έξ έτη (1979-76).

Με πρωτοβουλία του ιδρύθηκε τó 1994 ή Έπιτροπή των Όρθόδοξων Έκκλησιών της Γερμανίας, στην όποια μετέχουν όλα τά όρθόδοξα Πατριαρχεία που εκπροσωπούνται στη Γερμανία. Είναι ένα σημαντικώτατο κατόρθωμα του Μητροπολίτη μας να συνενώσει κάτω από ένα όρθόδοξο συλλογικό όργανο τήν διεσπαρμένη στη Γερμανία Όρθοδοξία.

Είναι συμπρόεδρος της Κοινής Έπιτροπής της Ίεράς Μητροπόλεως Γερμανίας και της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας της Γερμανίας (Gemeinsame Kommission der Griechisch - Orthodoxen Metropole von Deutschland und der Romisch - Katholischen Kirche in Deutschland)

που ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του. Έκδόθηκαν μέχρι σήμερα από την Έπιτροπή αυτή σε γερμανική γλώσσα τὰ ακόλουθα κείμενα: α) «Die Eucharistie der Eine Kirche. Liturgische Überlieferung und kirchliche Gemeinschaft» (= Ἡ Θεία Εὐχαριστία τῆς Μιάς Ἐκκλησίας. Λειτουργική Παράδοση καὶ Ἐκκλησιαστική Κοινωνία). β) «Ehen zwischen orthodoxen und katholischen Christen» (= Γάμοι μεταξύ Ὀρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν Χριστιανῶν) καὶ γ) «Taufe und Firmung» (= Βάπτισμα καὶ Χρῖσμα).

Εἶναι συμπρόεδρος τῆς Κοινῆς Ἐπιτροπῆς (Gemeinsame Kommission) τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας Γερμανίας (EKD).

Ὅλες οἱ γνωστὲς καὶ ἐπίσημες Ἐκκλησίαι τῆς Γερμανίας μετέχουν στὸ λεγόμενο Συμβούλιο τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Γερμανίας (Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Deutschland). Τὸ Συμβούλιο αὐτὸ ἔχει τεράστια σημασία καὶ ἀπήχηση στὴ γερμανικὴ κοινωνία. Ὁ Μητροπολίτης μας ἦταν Πρόεδρος αὐτοῦ τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ 1973-1979. Ἀπὸ τὸ 1979 μέχρι σήμερα ἐκλέγεται συνεχῶς ἀνὰ τριετία ὡς ἀντιπρόεδρος.

Γιὰ τὸ πολυσχιδὲς ἔργο του ἔχει τιμηθεῖ με ἀνώτατα παράσημα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴν Γερμανικὴ Πολιτεία.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἐπὶ τῇ λήξει τῆς ἐπίσημου ἐπισκέψεως τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου πρὸς τὴν Α.Θ. Μακαριότητα τὸν Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Πέτρον Ζ', ἀνακοινούνται τὰ ἐπόμενα:

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιος, ἀκολουθῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ παράδοσιν, ἐπραγματοποίησεν ἀδελφικὴν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν πρὸς τὸν Μακαριώτατον Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Πέτρον Ζ', μεταξύ 27ης Φεβρουαρίου καὶ 3ης Μαρτίου 1998.

Τὸν ἐπίσημον ἐπισκέπτην τοῦ Παλαιφάτου, Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τὴν συνοδείαν αὐτοῦ, ἐκ τῶν Ἀρχιμ. κ. Ἰ. Πελοῦση, Πρωτ. κ. Ἰ. Τρεμπίτσκα, Οἰκ. κ. Μιχαὴλ Ντάκου καὶ διακόνου κ. Ἰωσήφ Γκιούλη, ὑπεδέχθη εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Ἀλεξανδρείας ὁ Μακαριώτατος Πάπας καὶ Πατριάρχης κ. Πέτρος, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πηλουσίου κ. Εἰρηναίου, Γεν. Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου, Ἐρμουπόλεως κ. Γεωργίου, Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν Ἀραβοφώνων καὶ τοῦ Ἀρχιμ. κ. Ἰωακείμ Κοντοβά, Γραμματέως τοῦ Πατριαρχείου, τῶν Προξένων Ἑλλάδος καὶ Κύπρου, τῶν Προέδρων τῶν Κοινοτήτων Ἑλληνικῆς καὶ Ἀραβοφώνων καὶ μελῶν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἀκολούθως, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων κ. Ἀναστάσιος, ἐν πομπῇ, ὠδηγήθη εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅπου ἐψάλη δοξολογία καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐδόθη μικρὰ δεξίωσις εἰς τὸ ἰδιαίτερον Πατριαρχικὸν Γραφεῖον.

Τὴν μεσημβρίαν, ἐπεσεφθῆσαν οἱ δύο Προκαθήμενοι τὸ Γενικὸν Προξενεῖον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀμέσως μετὰ παρέτεθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου γεῦμα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα.

Τὸ ἀπόγευμα, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλβανίας ἐπεσεφθῆ τὸς Ἰ. Ναοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὸ βράδυ ἐδόθη ἐπίσημος δεξίωσις, πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Προξένου κ. Γρηγ. Παπαδοπούλου εἰς τὴν Προξενικὴν κατοικίαν, παρουσίας πάσης τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας καὶ πλήθους ἐπισήμων.

Τὸ Σάββατον 28ην Φεβρουαρίου ἐπεσεφθῆ τὸν Διοικητὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, κ. Μοχάμεντ Ἀμπντέλ Ἐλ Μαχγκούμπ, τὸ Ἑλληνορωμαϊκὸν Μουσεῖον καὶ τὰς κατακόμβας τῆς πόλεως καὶ ἐγευματίσεν εἰς Ἀμποὺ Κύρ. Τὸ ἑσπέρας παρεκάθησεν εἰς ἐπίσημον δεῖπνον, δοθέντος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας.

Οἱ δύο Προκαθήμενοι συναντήθηκαν, ἐπίσης, μετὰ τοῦ Πατριάρχου τῶν Κοπτορθοδόξων κ. Σενούντα καὶ συνεζήτησαν θέματα σχετικὰ μετὰ τὴν χριστιανικὴν μαρτυρίαν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον.

Ἐκορυφώθη δὲ ἡ ἐπίσημος ἐπίσκεψις, διὰ τῆς συλλειτουργίας τῶν δύο Προκαθημένων ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τὴν ἐπομένην, Κυριακὴν 1ην Μαρτίου.

Κατὰ τὰς συναντήσεις τῶν δύο Προκαθημένων καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτῶν, διεξήχθησαν συνομιλίας ἐπὶ ζητημάτων διορθοδόξου καὶ διαχριστιανικοῦ χαρακτήρος, ὡς καὶ ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν πορείαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ κυρίως τῶν Ἱεραποστολῶν αὐτῶν.

Κατὰ τὰς συναντήσεις καὶ συνομιλίας ταύτας, διεδηλώθη ἡ ἐκατέρωθεν ἐπιθυμία καὶ θέλησις τῆς ἀδελφικῆς συνεργασίας τῶν Ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀλβανίας, ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καθόλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐβεβαιώθη τὸ χρέος τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐνισχύσεως τῆς διορθοδόξου ἐνότητος, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς κανονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ἐτονίσθη ἡ διακριτικὴ συμμετοχὴ τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τοὺς διαλόγους μετὰ τῶν ἑτεροδόξων τοιούτων.

Ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ κέντρον καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Μέσα ἀπὸ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν «Θεὸς ἐστὶν ὁ καλῶν εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ» (Α' Κορινθ. 1,9). Διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θεῖας Λειτουργίας καθιστάμεθα κοινωνοὶ τῆς ζωῆς, τῶν παθημάτων καὶ τῶν δωρεῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐκάστη ἐκκλησιαστικὴ κοινότης παραμένουσα τοπικῇ, συμμετέχει εἰς τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἀποστολική, ὄχι μόνον λόγῳ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ διαφυλάσσει ἀλώβητον τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ ἀκόμη, διότι συνεχίζει τὸ ἔργον αὐτῶν, διατηροῦσα τὸ ἀποστολικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἀποστολικὴν φλόγα διὰ τὴν κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον «πάση τῇ κτίσει» (Μαρκ. 16,15).

Ἡ ἱεραποστολικὴ ἀναζωπύρησις, ἡ ὁποία τελευταίως

Στιγμιότυπο από την χειροτονία του αρχιεπισκόπου Γάζης κ. Βενεδίκτου.

παρατηρείται εις όλον τὸν ὀρθόδοξόν κόσμον, συνδέεται μὲ τὴν ἀποσαφήνισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας αὐτοσυνειδησίας. Ἡ ἱεραποστολή δὲν εἶναι ἀπλή δραστηριότης ἐξωτερική ἀλλὰ ὀρθή στάσις ἐσωτερική, διὰ νὰ βιώσωμεν οὐσιαστικῶς τὴν Ὀρθοδοξίαν, συντονισμένοι μὲ τὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ Ἀποστ. Παύλου «ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι οὐκ ἔστι μοι καύχημα, ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται» (Α' Κορινθ. θ' 16).

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιος, ἀποχαιρετίσας τὴν Α.Θ. Μακαριότητα τὸν Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Πέτρον Ζ', ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Μεγάλης Πόλεως Ἀλεξανδρείας τὴν πρωΐαν τῆς Τρίτης, 3 Μαρτίου, προπεμφθεὶς ἐν τῷ ἀεροδρομίῳ μετὰ πάσης τιμῆς καὶ ἀδελφικῆς ἀγάπης.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 3ῃ Μαρτίου 1998

Ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης
Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης
Ἀφρικῆς ΠΕΤΡΟΣ Ζ'

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Τιράνων καὶ πάσης
Ἀλβανίας ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Στις 30 Ἰανουαρίου ἐ.ἔ. (π. ἡμ.) συνήλθεν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ Πάσης Παλαιστίνης κ.κ. Διοδώρου τοῦ Α', ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου. Κατὰ τὰς ἐργασίας Αὐτῆς, ὁ Γέρον Ἀρχιεραμματοῦς, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λυδίας κ. Τιμόθεος, ἐπροτάθη διὰ τὴν

θέσιν τοῦ Γέροντος Μητροπολίτου Βόστρων καὶ ἐξελέγη.

Τὸ Μέγα Μήνυμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Γέροντος Μητροπολίτου, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη καὶ τὴν θέσιν τοῦ Γέροντος Ἀρχιεραμματοῦς, ἔλαβε χώραν τὴν 8ην Φεβρουαρίου (π. ἡμ.) εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν τῶν Ἁγίων, Ἐνδόξων Βασιλέων καὶ Ἰσαποστόλων, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, παρουσίᾳ τῶν Σεβασμιωτάτων καὶ Πανοσιολογιωτάτων Μελῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱεράς Συνόδου, τῶν ἐξ Ἑλλάδος Ἀρχιερέων Ν. Κρήνης κ. Προκοπίου, Βεροίας κ. Παντελεήμονος, Τράλλεων κ. Ἰσιδώρου, Διαιλείας κ. Δαμασκηνοῦ, Ἀρχιεραμματοῦς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Πανοσιολογιωτάτων Ἀρχιμανδριτῶν κ. Νικοδήμου, Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Νέας Κρήνης καὶ Χριστοφόρου, Ἡγουμένου τῆς Ἱεράς Μονῆς Πετράκη, τῆς Ἀγιοταφτικῆς Ἀδελφότητος, τοῦ Ἐκπροσώπου τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας ἐν Ἱεροσολύμοις κ. Ἱερωνύμου Κρέτσου καὶ οὐσσώμου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ Ποιμνίου.

Ἀκολούθως, εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ Θρόνου, ἡ Α.Θ.Μ. ἐδέχθη τὸν νέον Γέροντα Μητροπολίτην Βόστρων κ. Τιμόθεον, τὰ Μέλη τῆς Ἁγίας καὶ Ἱεράς Συνόδου, τοὺς παρεπιδημοῦντας Ἀρχιερεῖς ἐξ Ἑλλάδος καὶ ὄλους ὅσοι προσήλθον διὰ νὰ συγκαροῦν τὸν νέον Γέροντα Μητροπολίτην καὶ ἐδόθη Δεξιόσις. Ὁ Σεβασμιώτατος Γέρον Μητροπολίτης Βόστρων εἰς τὴν προσφώνησίν Του εὐχαρίστησε τὴν Α.Θ.Μ. κ.κ. Διόδωρον τὸν Α' διὰ τὴν τιμὴν καὶ ἀναφερθεὶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λα-

χούσης του Γεροντικής Μητροπόλεως, εἶπεν: «Εἰς τὰς δεινῶς δοκιμασθείσας περιοχάς, περιλαμβάνεται καὶ ἡ Μητρόπολις Βόστρης ἢ Ἀραβίας ἀριθμούσης τῷ πάλαι, περὶ τὰς τριάκοντα Ἐπισκοπὰς καὶ Ἀρχιεπισκοπὰς, καταλαμβανούσης περιζήλον θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ ποιμὴν δὲ ταύτης, ἰδιαζόντως ἐπιμάτο καὶ κατετάσσετο εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἱεραρχῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας... Ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης, ὡς ὁ καλὸς οὖν Σπορεύς, ἔσπειρε τὸν σπόρον τοῦ ἐπανευαγγελισμοῦ καὶ διήνοιξεν εὐεργετικῶς τοὺς δρόμους τῆς ἱεραποστολῆς ἐγκαταστήσασα τὸ ἄροτρον, δι' οὗ, ἦν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου... Ἐκ τῆς προσγενομένης μοι ὑψίστης ταύτης τιμῆς καὶ τῆς ἐπιδειχθείσης ἐμπιστοσύνης, σπεύδω υἱκῶς, ἵνα καταθέσω τὸν φόρον τοῦ βαθυτάτου μου σεβασμοῦ τῷ Γεραρῷ Προκαθημένῳ μοι Δεσπότη καὶ Ἡγουμένῳ, ἅμα δὲ καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς τελείας ὑπακοῆς πρὸς τὰ σοφὰ κελεύσματα Αὐτοῦ, ἀφορῶντα εἰς τὸ συμφέρον τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ καὶ τὰς σεπτὰς ὑποδείξεις Αὐτοῦ πρὸς τελεσφόρον καὶ δόκιμον Διακονίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ».

Ἀπαντῶν, ὁ Μακαριώτατος, συνεχάρη τὸν νέον Μητροπολίτην καὶ ὑπογραμμίζων τοὺς λόγους προαγωγῆς του, ἀνεφέρθη εἰς τὴν εὐορκον ὑπηρεσίαν του, ἀφ' ὅτου ἀνέλαβε καθήκοντα Ἀρχιεπισκοπίας, τὴν ἀγάπην του διὰ τὸ Ἱερὸν Κοινόν, τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ δεινότητα, τὴν ἀκάματον ἐργατικότητα καὶ τὴν ἐν γένει σάφρονα Διακονίαν του. Ἐν τέλει, βαθύτατα συγκινημένος ἔως δακρύων, τοῦ ἠγάπησεν ἔτι πολλὰ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν Συνεδρίαν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, προτάθη ὑπὸ τοῦ Μακαριώτατου καὶ ἐξελέγη διὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Γάζης, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Βενέδικτος, Μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Τὸ Μικρὸν καὶ Μέγα μήνυμα τῆς προαγωγῆς τοῦ Ἐψηφισμένου Ἀρχιεπισκόπου Γάζης ἐδόθη τὴν 2α Φεβρουαρίου (π. ἡμ.) εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Ἡ εἰς Ἐπίσκοπον Χειροτονία τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐψηφισμένου κ. Βενεδικτού, ἐγένετο τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀπόκριου, 9ην Φεβρουαρίου (π. ἡμ.) ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, ὑπὸ τῆς Α.Θ.Μ., τῶν Ἀρχιερέων τοῦ Θρόνου καὶ τῶν παρεπιδημούντων ἐξ Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν, προαναφερθέντων Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ Πανοσιολογιωτάτων Ἀρχιεπισκόπων.

Ὁ Μακαριώτατος προσφωνῶν τὸν Ἐψηφισμένον Ἀρχιεπίσκοπον Γάζης κ. Βενεδικτον, ἐξῆρε τὴν ὑπακοὴν καὶ ἀφοσίωσίν του εἰς τὴν Ἀδελφότητα. Ὁ Ἐψηφισμένος, εἰς τὴν Χειροτονιῆριον Ὁμιλίαν αὐτοῦ, ἠγαρήσθησε τὴν Α.Θ.Μ. διὰ τὴν ἀγάπην καὶ στοργὴν μὲ τὰς ὁποίας τὸν περιέβαλε, μεταξὺ δ' ἄλλων εἶπε «ὅτι θὰ δαπανᾷ τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ ὑπὲρ τῶν Παναγίων Προσκυνημάτων καὶ τῆς Γεραρᾶς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος ἀχρι θανάτου».

Εἰς τὴν Χειροτονίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γάζης κ. Βενεδικτού, παρέστησαν ὁ Ἐκλαμπρότατος Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἱεροσολύμοις κ. Γεώργιος Μαρκαντωνάτος, ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας

ἐν Τέλλ - Ἀβιβ κ. Ἄγγελος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Κύπρου ἐν Τέλλ - Ἀβιβ κ. Εὐριπίδης Εὐρυβιάδης.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας, εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ Θρόνου ἐδόθη Δεξιῶσις. Κατ' αὐτὴν, ὁ ἄρτι χειροτονηθεὶς, ἠγαρήσθησε τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην κ.κ. Διόδωρον τὸν Α' καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἀνάλωσιν τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ πρὸς δόξαν τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος. Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας παρετέθη Γεῦμα εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἀδελφότητος, εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθησεν καὶ ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὰς ἐργασίας τῆς αὐτῆς Συνεδρίας, ὁ ἐξ Ἑλλάδος ἀποστασθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος κ. Τίτος Χορτάτος, ἐνετάχθη εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ διωρίσθη Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίων Θεοδώρων Ἱεροσολύμων καὶ Γραμματεὺς τῶν Πατριαρχικῶν Γραφείων.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλὴμ α' 27η' Φεβρ. ι'

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸ Παπικὸν (Ποντιφικὸν) Συμβούλιον διὰ τὴν Δικαιοσύνην καὶ τὴν Εἰρήνην παρουσίασεν ἐν τῷ Γραφείῳ Τύπου τῆς «Ἁγίας Ἐδρας» βαρυσήμαντον κείμενον, ἀναφερόμενον εἰς τὰ προβλλόμενα αἰτήματα περὶ τῆς — ἐκ λόγων δικαιοσύνης καὶ ἀλληλεγγύης — ἀνακατανομῆς τῆς γῆς δι' ἐκτεταμένης ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἡ μεταρρυθμίσις αὕτη προϋποθέτει τὴν ἐνεργοποίησιν τῶν πολιτικοοικονομικῶν καὶ κοινωνικοπολιτιστικῶν παραγόντων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς τεχνολογίας.

Ε.Δ.Θ.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ΡΚαθολικοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Βιέννης Δρος Christoph Schönborn συνήλθεν ἐν Βιέννῃ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον (Kuratorium) τοῦ Ἰδρυμάτος Pro Oriente καὶ ἐπανεξελέξεν ὡς Πρόεδρον αὐτοῦ τὸν δραστηριώτατον Dkfm. Alfred Stirmemann, ὅστις, ὡς γνωστόν, καταβάλλει μεγάλας προσπάθειας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὡς Protoktoren τοῦ Ἰδρυμάτος ἐξελέγησαν ὁ Μακ. Πατριάρχης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας κ. Παῦλος καὶ ὁ Πατριάρχης («Καθολικὸς») τῆς «Ἀρμενικῆς - Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας» Karekin I.

— Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Schönborn, ὅστις, σημειωτέον, εἶναι διαπρεπὴς θεολόγος καὶ φίλος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνημέρωσε τὸ Kuratorium τοῦ Ἰδρυμάτος διὰ τὰς προσφάτους ἐπαφὰς αὐτοῦ μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου καὶ τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας κ. Ἀλεξίου Β'. Αἱ ἐπισκέψεις του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Μόσχαν ἐσημείωσαν, ὡς εἶπε, μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ὡς ἐπίσης προσέθεσεν, ἐπίκειται ἡ πρὸς αὐτὸν πρόσκλησις τοῦ Μακ. Πατριάρχου τῆς Ὁρθ. Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας κ. Θεοκτίστου.

Ε.Δ.Θ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Πρωτοπρ. Γεωργίου Άλεξ. Μπίρμπα, **ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ - ΓΗ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΗΡΩΩΝ**, Καλάβρυτα χ.ε., σσ. 152.

Σαρανταπέντε χρόνια συμπληρώνει τις ημέρες αυτές ο πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Άλεξ. Μπίρμπας από την σε Διάκονο (14.2.1953) και Πρεσβύτερο (15.2.1953) χειροτονία του, ενώ από το 1960 είναι και Άρχιερατικός Έπίτροπος Καλαβρύτων. Πτυχιούχος των Ποιμαντικού και του Θεολογικού Τμημάτων του Πανεπιστημίου Άθηνών, έκτος από τη λειτουργική, ποιμαντική, φιλανθρωπική και διοικητική διακονία του, έχει να επιδείξει και ένα αξιόλογο συγγραφικό έργο, που έχει σχέση με την τοπική και εκκλησιαστική ιστορία.

Ειδικά το βιβλίο του με τίτλο «Καλάβρυτα - Γη μαρτύρων και ήρώων» έτυχε ευμενέστατης ύποδοξης, γεγονός για το οποίο τον συγχαίρει ο οικείος μητροπολίτης Σεβ. κ. Άμβρόσιος (σ. 6), εκφράζοντας και την ικανοποίησή του για το γεγονός, «ότι ευπαιδευτοί Κληρικοί, πέρα των καθαρώς ποιμαντικών καθηκόντων των, ασχολούνται με την προβολή της ιστορίας της περιοχής ευθύνης των και προβάλλουν την ιστορίαν της μαρτυρικής γής μας». Έξάλλου ή Α.Θ.Π. ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος επιδαψίλευσε «την ολόθυμον πατρικήν και Πατριαρχικήν εύλογίαν», θεωρώντας την έκδοση του βιβλίου «έκπλήρωσιν χρέους και σημαντικήν έθνοκορησκειτικήν και ιστορικήν συμβολήν εις την άρτιωτέραν γνώσιν... της μαρτυρικής πόλεως και έπαρχίας Καλαβρύτων».

Το βιβλίο, μετά τα εισαγωγικά του, διαρθρώνεται σε τρία κεφάλαια. Στο Α' υπό τον τίτλο *Γενικά περί των Καλαβρύτων*, γίνεται γλαφυρή αναφορά στην ιστορία της πόλεως και της έπαρχίας της: Πρίν την Έπανάσταση του 1821, στη διάρκεια της και μετά, στον Ίμπραήμ και τη Μονή Μεγάλου Σπηλαίου, στα χρόνια της Κατοχής και τη φοβερή σφαγή των κατοίκων της (13.12.1943), στα Καλάβρυτα μετά την καταστροφή.

Στο Β' κεφάλαιο *Οι εκκλησίες των Καλαβρύτων* εκτίθενται όσα έχουν σχέση με τον μητροπολιτικό ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, την πυρόπληξη του από τους ναζί και τη σημερινή κατάστασή του, καθώς και όσα άφορούν στα 14 παρεκκλήσια και έξωκλήσια της πόλεως, ενώ στο Γ' κεφάλαιο *Τα Καλάβρυτα σήμερα* παρουσιάζονται με συντομία οι Δημόσιες Ύπηρεσίες, τα Ίδρύματα, τα Σχολεία, οι τοπικοί Σύλλογοι, τα αξιοθέατα της Έπαρχίας (Μονές: Άγ. Λαύρας, Μεγ. Σπηλαίου, Μακελλαριάς, Πλατανιώτισσας, Άγ. Θεοδώρων, Άγ. Νικολάου κ.ά.), ο τόπος εκτελέσεως των Καλαβρυτινών, τουριστικά αξιοθέατα (Χιονοδρομικό κέντρο, σπήλαιο Λιμνών, Χελμός), πληθυσμιακά στοιχεία, χρήσιμα τηλέφωνα κ.ά. Πολλές φωτογραφίες (άσπρόμαυρες και τετράχρωμες) αποτελούν άριστο εποπτικό υλικό, που συμπληρώνει το ωραίο κείμενο εποπτικά.

Ο π. Γεώργιος, όμως, συνέγραψε και ένα ευόνοπτο βιβλίδιο με τον τίτλο: **ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ: Η Έθνεγεροσία του 1821 - Η άποφράδα ημέρα (13.12.1943)**, (Καλάβρυτα 1997, σσ. 40), στο οποίο ασχολείται με τα δύο αυτά μεγάλα Γεγονότα που σημάδεψαν άνεξίτηλα όχι μόνο την πόλη των Καλαβρύτων αλλά και την έθνική Μνήμη. Κομψή και έπιμελημένη έκδοση, με πλήθος φωτογραφιών. Χρησιμότητα έγκόλπιο για κάθε έπισκέπτη - προσκυνητή της μαρτυρικής Γής των Καλαβρύτων.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Άρχιεπισκοπή Άθηνών

Έχοντες ύπ' όψει τας διατάξεις των άρθρων 37, πργρ. 2 και 67 του Ν. 590/1977, «Περί Καταστατικού Χάρτου της Έκκλησίας της Ελλάδος», ως και τας διατάξεις των άρθρων 33 και 34 του ύπ' άριθ. 2/1969 Κανονισμού «Περί Ιερών Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», προκειμένου, ίνα προβώμεν εις ανακήρυξιν ύποψηφίου προς πλήρωσιν κενών θέσεων τακτικού Έφημερίου έν τοίς Ίεροίς Ναοίς

Κοιμήσεως Θεοτόκου Ταύρου και Άγίου Δημητρίου Όμωνύμου Δήμου

καλοϋμεν τούς βουλομένους, ίνα καταλάβωσιν τας Έφημεριακάς ταύτας θέσεις και έχοντας τα ύπό του άρθρου 34/1β του αυτού ως άνω Κανονισμού προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από της δημοσιεύσεως της παρούσης ύποβάλωσιν ήμίν τα νενομισμένα δικαιολογητικά διά τα περαιτέρω.

Έν Άθήναις τη 3η Μαρτίου 1998

Ό Άρχιεπίσκοπος

Έντολή Αύτου

Ό Πρωτοσύγκελλος

† Ό Μαραθώνος ΜΕΛΙΤΩΝ

Έχοντες ύπ' όψει τας διατάξεις των άρθρων 37, πργρ. 2 και 67 του Ν. 590/1977, «Περί Καταστατικού Χάρτου της Έκκλησίας της Ελλάδος», ως και τας διατάξεις των άρθρων 33 και 34 του ύπ' άριθ. 2/1969 Κανονισμού «Περί Ιερών Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», προκειμένου, ίνα προβώμεν εις ανακήρυξιν ύποψηφίου προς πλήρωσιν κενής θέσεως τακτικού Έφημερίου έν τώ Ίερώ Ναώ

Άγίου Στυλιανού Γκύζη

καλοϋμεν τούς βουλομένους, ίνα καταλάβωσιν την Έφημεριακήν ταύτην θέση και έχοντας τα ύπό του άρθρου 34/1α του αυτού ως άνω Κανονισμού προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από της δημοσιεύσεως της παρούσης ύποβάλωσιν ήμίν τα νενομισμένα δικαιολογητικά διά τα περαιτέρω.

Έν Άθήναις τη 3η Μαρτίου 1998

Ό Άρχιεπίσκοπος

Έντολή Αύτου

Ό Πρωτοσύγκελλος

† Ό Μαραθώνος ΜΕΛΙΤΩΝ

Έπρά Μητρόπολις Τριφυλίας και Όλυμπίας

Έχοντες ύπ' όψει τας διατάξεις του άρθρου 38 παρ. 2 του Ν. 590/1977 «Περί Καταστατικού Χάρτου της Έκκλησίας της Ελλάδος» και των άρθρων 33 - 37 του ύπ'

άρθ. 2/1969 Κανονισμού τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἑφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἁγ. Βαρβάρας Κακαλετρίου, 2) Ἁγίων Ἀναργύρων Καλλικώμου, 3) Ἁγίου Νικολάου Κεφαλόβρυσης, 4) Ἁγίου Γεωργίου Κρουονερίου Τριφυλίας, 5) Ἁγίου Νικολάου Λυκουδεσίου, 6) Ἁγίου Γεωργίου Μάλθης, 7) Ἁγίων Ἀποστόλων Μοναστηρίου, 8) Ἁγίας Παρασκευῆς Παιδεμένου, 9) Γεν. Θεοτόκου Πλάτης, 10) Κοιμήσεως Θεοτόκου Σιτοχωρίου, 11) Κοιμήσεως Θεοτόκου Στασίμου, 12) Ἁγίου Δημητρίου Νεομ. Φλόκας καὶ 13) Κοιμήσεως Θεοτόκου Χαλκιᾶ

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κυπαρισσίᾳ τῆ 25ῃ Φεβρουαρίου 1998

† Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Νικαίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37 παρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμού τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἑφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Εὐαγγελιστρίας Νικαίας

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα (ἄρθρου 34/1α), ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Νικαίᾳ τῆ 4ῃ Μαρτίου 1998

† Ὁ Νικαίας ΑΛΕΞΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμού τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἑφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν

1) Ἁγίου Παύλου Κῶ, 2) Εὐαγγελιστρίας Κῶ καὶ 3) Ἁγίου Παύλου Λινοποτίου

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κῶ τῆ 12ῃ Μαρτίου 1998

† Ὁ Κώου ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ
Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ

† Ὁ Γόρτυνος ΘΕΟΦΙΛΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Α. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ.Χ.Ε.

Τακτικὸν Μέλος τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν»

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
Ἰασίου 1, 11521 Ἀθήναι, Τηλ. 7210.734
Προϊστάμενος: Σωκράτης Μαυρογόνατος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλιον Α. Θεοδώρου, Ἁγίου Ὄρος καὶ Πολιτισμός.

Μητροπ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, Ἐκατονταετηρὶς ἐκδόσεως τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου» τοῦ Μητροπολίτου Μεσσηνίας Μελετίου Σακελλαροπούλου.

Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Λόγος εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Χρήστου Βασιλόπουλου, Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή τῶν νέων κατὰ τὸν ἱερὸν Φῶτιον.

Ι. Μ. Χατζηφώτη, Ἁγιορειτικὸ Ἀγιόλογιον. Ἁγιοι, Ὁσιομάρτυρες καὶ Ὁμολογητὲς διαλάμπαντες στὸ Ἀγιώνυμον Ὄρος Ἄθως.

Ἰωάννη Β. Τσάγκα, Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸ παιδί καὶ στὸν ἑφηβο καὶ ἡ διδακτικὴ πράξις.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.